

LÖW & spol., s.r.o.
Studie, plány a projekty pro krajinu a vesnici
Vranovská 102, 614 00 Brno
Tel.: 545575250, 545576740 Fax.: 545576250
E-mail: lowapol@lowapol.cz
IČ: 46990798 DIČ: CZ46990798

Zachování krajinného rázu NP Šumava část I.

Preventivní hodnocení krajinného rázu na území NP Šumava

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Brno 2009

Preventivní hodnocení krajinného rázu na území NP Šumava

Zadavatel: Správa Národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava
1.máje 260
Vimperk, 385 01

Zhotovitel: LÖW & spol., s r.o.
Vranovská 102
Brno, 614 00

Řešitelský tým: Doc. ing. arch. Jiří Löw – vedoucí projektant
Mgr. Tomáš Dohnal
Mgr. Jaroslav Novák
Mgr. Leoš Pelikán
Ing. Eliška Zimová

OBSAH

Textová část:

<u>1. ÚVOD A CÍL STUDIE .....</u>	<u>4</u>
<u>2. VYMEZENÍ ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ .....</u>	<u>4</u>
<u>4. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY.....</u>	<u>5</u>
<u>5. KULTURNĚ HISTORICKÝ VÝVOJ KRAJINY.....</u>	<u>5</u>
<u>6. DIFERENCIACE ÚZEMÍ Z HLEDISKA KRAJINNÉHO RÁZU.....</u>	<u>8</u>
<u>A. Typologická diferenciac české krajiny.....</u>	<u>8</u>
<u>B. Individuální diferenciac krajiny.....</u>	<u>28</u>
<u>B.1. Oblastí krajinného rázu NP Šumava.....</u>	<u>30</u>
<u>B.2. Místa krajinného rázu NP Šumava.....</u>	<u>64</u>
<u>7. POUČENÍ O KRAJINNÉM RÁZU ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ.....</u>	<u>72</u>
<u>8. PODMÍNKY OCHRANY KRAJINNÉHO RÁZU.....</u>	<u>83</u>
<u>9. ZÁVĚR.....</u>	<u>91</u>
<u>10. SEZNAM POUŽITÝCH PODKLADŮ.....</u>	<u>92</u>

Na titulní stránce: pohled od Stodůlek na pláně kolem horního toku Křemelné

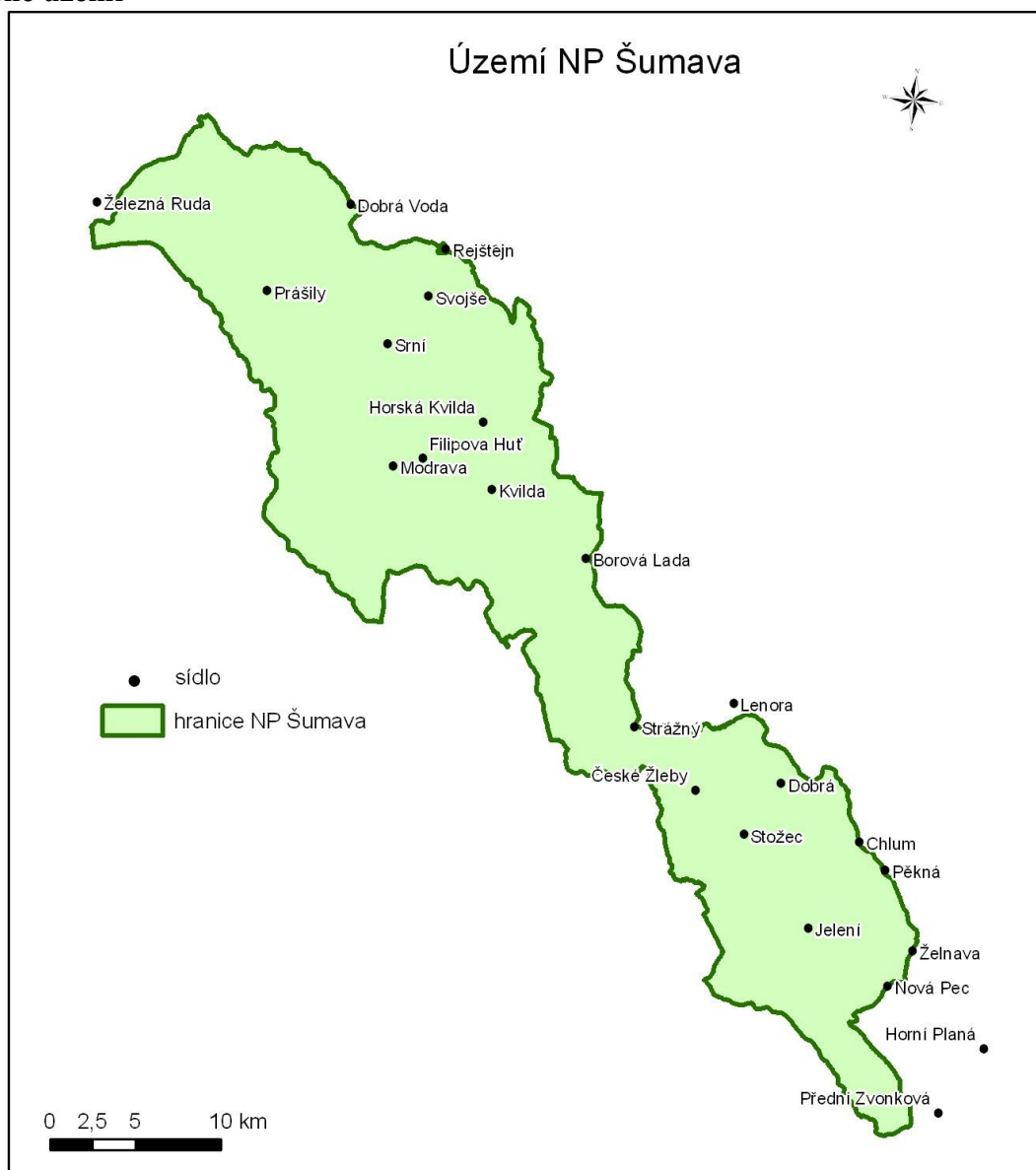
1. ÚVOD A CÍL STUDIE

Cílem studie je vytvořit podklad pro stanovení odstupňované ochrany krajinného rázu a stanovení hodnot krajinného rázu v NP Šumava, využitelný pro činnost Správy NP a jiných orgánů státní správy zejména při vydávání souhlasů a stanovisek podle § 12 a § 44 zákona č. 114/1992 Sb., vydávání stanovisek z titulu dotčeného orgánu (spolupráce s orgány územního plánování v procesu tvorby územně plánovací dokumentace), tvorbě plánů péče, stanovení rámcových podmínek pro zamýšlené zásahy do krajinného rázu ještě před zpracováním projektové či jiné dokumentace záměru. Území NP Šumava, narozdíl od CHKO Šumava, nebylo dosud z hlediska krajinného rázu zhodnoceno.

2. VYMEZENÍ ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ

Řešené území je vymezeno hranicemi NP Šumava, vyhlášeném Nařízením vlády ČR č. 163/1991 Sb. Vymezení řešeného území je na obr. č. 1.

Řešené území

3. METODIKA HODNOCENÍ KRAJINNÉHO RÁZU

Krajinný ráz určitého území je výsledkem působení přírodních, kulturních a historických činitelů. Je tedy podmíněn jak přírodními dispozicemi – primární krajinná struktura, tak způsobem využívání krajiny a vývojem jejího osídlení – sekundární a tercierní. Nezbytnou nutností je proto poznání všech zmíněných činitelů, které řešené území formovaly.

Pro samotné hodnocení krajinného rázu a případná doporučení pro jeho ochranu je nutné řešené území rozčlenit na menší segmenty, které jsme schopni dostatečně popsat a vymežit. Základním úkolem je tedy diferenciací krajin a jejich hodnot. Toto členění může být buď typologické anebo individuální, přičemž každé vnímá a hodnotí krajinu z jiného úhlu pohledu. Pro kvalitní hodnocení krajinného rázu území je nutné provést jak individuální, tak typologické členění krajiny.

Individuální členění vyzdvihuje jedinečnost a neopakovatelnost každé krajiny, kterou pojímá jako soubor vizuálních prostorů, které vymezují přirozené krajinné předěly (většinou utváření reliéfu). Tímto postupem byly v řešeném území vymezeny oblasti a místa krajinného rázu, které byly jako základní krajinné obrazy individuálně popsány svými typickými znaky a u nichž byla stanovena odpovídající ochrana (viz kap. 6.B).

Typologické členění naopak pracuje s opakujícími se charakteristikami krajin a jednotlivé typy vymezuje na základě vnitřní podobnosti a odlišnosti vůči okolí. Krajinné typy vyskytující se na území NP jsou popsány v kapitole 6.A.

Krajinný ráz je pak třeba chránit tak, aby zůstaly zachovány nejzachovalejší segmenty všech typů krajin (dle typologické diferenciací) a zároveň, aby si maximální část území zachovala alespoň své základní charakteristiky (dle individuální diferenciací).

Právě toto propojení zmíněných přístupů by mělo potenciálně zajistit náležitou územní ochranu krajiny.

4. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Jak již bylo zmíněno je znalost přírodních podmínek, tedy primární krajinné struktury, nezbytnou součástí hodnocení krajinného rázu jakéhokoliv území. Tyto přírodní charakteristiky jsou pro řešené území již nadstandardně zpracovány v materiálech Správy NP a CHKO Šumavy (např. Plán péče Národního parku Šumava 2001-2010; Chráněná území ČR, svazek VIII. Českobudějovicko – NP a CHKO Šumava) a není tedy účelné je zde uvádět.

Zdůrazněme zde pouze, že Šumava je jedním z nejstarších pohoří ve střední Evropě, a proto byl její georeliéf poměrně složitě a dlouhodobě utvářen (od reliktních paleoreliéfu vrcholových plošin po glaciální ledovcové kary a zaříznutá údolí vodních toků). Pro vývoj bioty je zase zásadní až postglaciální období, kdy se postupně zformovala klimaxová lesní společenstva.

Přírodními podmínkami jednotlivých krajinných typů se zabývá i kapitola věnovaná typologickému členění (viz kap. 6.A). Zde jsou ovšem tyto charakteristiky uváděny na obecné republikové úrovni.

5. KULTURNĚ HISTORICKÝ VÝVOJ KRAJINY

Pro pochopení současného stavu krajiny je vedle přírodních podmínek nutné znát i její kulturně historický vývoj. Zvláště je nutné věnovat pozornost takovým událostem, které významně ovlivnily hospodaření a využívání krajiny, a tím pádem i její vzhled. Přestože existuje rozsáhlá literatura věnující se historii Šumavy a i Správa NP má tuto problematiku pro své potřeby dostatečně zpracovanou, zmíníme zde stručně nejvýznamnější období, která byla pro současný ráz území NP stěžejní.

Vzhled dnešní krajiny NP je dán dlouhodobým a poměrně spleťtým vývojem. Zatímco osídlení podhůří Šumavy je velmi staré (eneolit), samotné území NP nebylo výrazněji osídlené zhruba do konce 17. století. Do této doby byly významnější sídla soustředěny především kolem obchodních stezek přes Šumavu (první písemné zmínky v 11. století), později nazývané Zlaté stezky. Trasy těchto obchodních stezek se během staletí částečně měnily a vyvíjely, ale přesto lze zjednodušeně říci, že přes samotné území dnešního NP vedly hlavní tři větve: prachatická (Pasov – Bischofsreut - České Žleby - Soumarský Most – Volary - Prachatice), vimperská (Pasov - Philippsreut – Strážný - Horní Vltavice - Vimperk), kašperskohorská (dříve sušická) (Pasov – Finsterau – Bučina – Modrava – Rejštejn - Sušice, později z Bučiny přes Kvildu do Kašperských Hor).

Vrcholně středověká kolonizace ve 13. a 14. století spojená s plošným klučením lesa se týkala především šumavského předhůří. Na území dnešního NP zasáhla pouze souvislým pásem osídlení na levém břehu Vltavy mezi Želnavou a Pěknou. Také významnější rozvoj těžby rud byl soustředěn hlavně do nižších poloh (Železnorudsko, Kašperskohorsko), přesto došlo k rýžování zlata i na několika omezených lokalitách na území dnešního NP (na Křemelné, Vydře, Prášílském a Kvildském potoce). Zásahy byly ale spíše lokálního měřítka a naprostá většina území stále zůstávala minimálně ovlivněna. Často se zřejmě jednalo pouze o sezónní záležitosti – obyvatelstvo se zde pravděpodobně trvale neusazovalo. S vrcholným středověkem je v západní části NP spojen i počátek specifické kultury Kralováků, kteří získali jako jedni z prvních osadníků zvláštní privilegia a sídlili v samostatných dvorcích umístěných uprostřed často velkých pozemků k nim náležejících. V této době se však jejich hospodaření v krajině ještě výrazněji neprojevovalo. Případná další expanze souvislejšího osídlení do méně úrodných vyšších poloh byla přerušena husitskými válkami.

V 16. století pokračuje rozvoj těžby rud a výrazněji nastupuje i sklářství. Sklářny potřebovaly mnoho pracovních sil, dochází tedy k zakládání nových a růstu stávajících sídel a dalšímu odlesňování kvůli palivovému dřevu. Tyto aktivity se však stále týkají především území mimo dnešní NP a lze je chápat jako předstupeň následné kolonizace nejvyšších partií Šumavy, která byla opět oddálena válečnými událostmi, tentokrát 30letou válkou, a dalším úbytkem obyvatel.

Významnější nárůst osídlení na samotném území NP začal tedy až v druhé polovině a především koncem 17. století, a to převážně německým obyvatelstvem z Bavorska a Rakous. V průběhu 17. století také začíná docházet k trvalému předávání doposud královského území do šlechtických rukou. Během 18. století postupovalo odlesňování spojené s následným osidlováním stále do vyšších poloh. Sklářství dosáhlo svého vrcholu a tím pádem i jeho poptávka po dřevě. Koncem století vznikaly sklárny i na území dnešního NP. V této době v řešeném území dochází k prvním výraznějším změnám způsobených člověkem. Na místě vykloučených lesů vznikaly pastviny a s růstem původně sklářských později i dřevařských vsí rostla i jejich obhospodařovaná plužina – základ dnešního sekundárního bezlesí. Ve zbylých lesních porostech se kvůli preferenci buku při těžbě a lesní pastvě dobytka částečně měnila dřevinná skladba. V polovině 18. století byl nedostatek dřeva v rakouské monarchii velmi výrazný, a proto byl vídeňskou vládou v roce 1754 přijat první lesní zákon. V této době již na Schwarzenberských panstvích umělá obnova lesních porostů probíhala, bohužel však především žádanějším smrkem, a to i cizího původu – postupně tak začaly vznikat méně stabilní monokultury. Především kvůli špatné dostupnosti však na Šumavě stále zůstávaly rozlehlé plochy nedotčených horských pralesů. Protože plavení dříví bylo nejvýhodnějším způsobem jeho dopravy, začaly být budovány plavební kanály (Schwarzenberský 1789-93, dokončen 1822 a Vchynicko-Tetovský 1799-1801), umožňující odvézt vytěžené dřevo i z dříve nedostupných nejvyšších poloh nebo izolovaných lokalit (nesplavnost Vydry). Nevytěžené pak zůstaly jen zlomky porostů v nejvyšších polohách, strmé svahy a velmi podmáčené lokality – základ dnešních nejvíce zachovaných lesních porostů.

V druhé polovině 18. století a na začátku 19. století byla kolonizace Šumavy v podstatě dovršena a výrazněji se již sídelní struktura do II. světové války neměnila. Došlo k určitému napětí v možnostech obživy obyvatel, a proto například podloudnictví a pašeráctví nabylo na významu. Během 19. století těžba palivového dřeva vzhledem k průmyslovému využití kamenného uhlí klesala. Dočasné oživení dřevařství nastalo po větrných smrštích 1868-1870 a následné kůrovcové kalamitě. Svůj význam pro obživu místních obyvatel si stále drželo sklářství a až do konce 19. století přetrvávalo i domácí tkalcovství. Len byl totiž jednou z mála plodin, které se dařilo i v drsných podmínkách Šumavy. Důležitým zdrojem příjmů obyvatel byla stále i pastva dobytka. I proto byly v druhé polovině století definitivně vyhubeny velké šelmy – medvěd, vlk i rys. Velkou část území dnešního NP tak tvořila obhospodařovaná lesozemědělská kulturní krajina. Do konce 19. století spadá i počátek organizované turistiky na Šumavě.

Na začátku 20. století po postupném úpadku sklářství a tkalcovství ještě více vzrostl význam zemědělského využívání krajiny - především pastvy. Využitelná území stále byla i v nejvyšších polohách poměrně hustě osídlena (vesnice, rozptýlená zástavba, samoty) a i přes drsné klima v maximální možné míře obhospodařována - otevřený charakter s minimem rozptýlené zeleně. Tento kulturní lesozemědělský ráz si osídlená krajina udržela až do II. světové války. Rozvívěla se i turistika, a to především během První republiky. Vznikaly turistické ubytovny, chaty, penziony i hotely, ale především mimo území dnešního NP (Železná Ruda, Lenora, Volary) většinou v dosahu železnice. Tyto tehdy výjimečné typy staveb přinesly na Šumavu zcela nové architektonické prvky, nevycházející z místního lidového stavitelství.

Zlomem ve vývoji krajiny v řešeném území byla II. světová válka. Nejdříve pomnichovský nucený odchod české menšiny a po roce 1945 především odsun zcela převládajícího německého obyvatelstva znamenal zásadní změnu v obhospodařování krajiny. Poválečné dosídlení nebylo v podstatě úspěšné. Řada nově příchozích pouze vyrabovala opuštěné domy a zase odešla. Již v této době dochází k zásadní redukci orné půdy. Řada ploch je také zalesňována nebo ponechána ladem. Na opuštěných pozemcích započal renaturalizační proces postupné sukcese lesa. Ještě větší vylidnění krajiny na území dnešního NP způsobila studená válka, resp. vytvoření nepropustné vojensky střežené pohraniční zóny (8-10 km) a zřízení Vojenského výcvikového prostoru Dobrá voda. To dokonalo zkázu desítek sídel - Bučina, Knížecí Pláně, Zadní Zvonková, Stodůlky, Ovesná, Nové Údolí, Krásná Hora, Horní a Dolní Cazov, Radvanovice, Světlé Hory, Březová Lada, Zhůří, Zelená Hora, Vysoké Lávky, Hůrka a řady menších osad, vísek a samot. Z některých si armáda udělala střelnice, jiné rovnou srovnala se zemí. Velké území bylo v podstatě zbaveno lidské přítomnosti a často i jejího přímého vlivu, což bylo spolu s čtyřicetiletou dobou izolace většiny území NP pro vývoj charakteru krajiny velmi významné. Velké části plužin však zůstaly i v hraničním pásmu nadále obhospodařovány v jejich původní prostorové struktuře. I na Šumavě dochází od 50. let ke kolektivizaci zemědělství a s ním spojeném scelování pozemků a ničení historické struktury plužiny. K tomu dochází nejdříve v blízkosti státních statků a zemědělských družstev, v dobře přístupných polohách, v mírném reliéfu a tam kde charakter plužiny (zejm. ohraničení úseků) kladl kolektivizaci nejmenší odpor. Proces rušení historické krajinné struktury byl v 70. a 80. letech umocněn tzv. náhradními rekultivacemi. Kdy byl zábor zemědělské půdy v podhůří kompenzován „rekultivací“ části území pro potřeby velkoplošného zemědělství příp. lesnictví na Šumavě. Pád socialistického režimu tak před náhradními rekultivacemi mimo jiné zachránil i řadu rašelinišť, neboť dle plánů měly postupovat dále do vyšších poloh i zachovalých přírodních biotopů. Velké plochy hraničních a špatně dostupných plužin zůstaly ponechány ladem a postupnou a kvůli drsnému klimatu i poměrně pomalou sukcesí zarůstaly lesem. V hospodářských lesích se i nadále pokračovalo v pěstování monokultur smrku. Opuštěná krajina řešeného území tak postupně získávala stále

více přírodní lesní charakter a přirozené procesy začaly opět dominovat a utvářet jeho rázovitost. Mimo zmiňované pohraniční pásmo, při hranicích s dnešním územím CHKO se postupně od 60tých let začala rozvíjet turistika. Významné pro ochranu krajiny bylo vyhlášení CHKO v roce 1963 na ploše přesahující 160 tis. ha.

Dalším zlomem pro vývoj krajiny byl rok 1989 a konec nepřístupné pohraniční zóny. Od této doby v podstatě dochází ke stále větší přístupnosti území dnešního NP, podpořeného navíc od roku 2004, resp. 2008 prostupností hranice s Německem a Rakouskem. Kvality lesnaté krajiny, ve středoevropském měřítku unikátní, potvrdilo vyhlášení biosferické rezervace (MAB) i zařazení rašelinišť do seznamu mezinárodně významných mokřadů (Ramsaar), po kterých v roce 1991 následovalo zřízení NP Šumava na 680 km² centrální části CHKO. Na poměrně velkém území tak došlo ke změně managementu krajiny, především některých lesních porostů. Péče o území NP odstupňovanou ochranou by měla zajistit zachování a přirozený vývoj nejcennějších biotopů, a tím v podstatě i jeho převažující lesnatý přírodní ráz. Částečně stranou zůstala péče o zbytky dochované kulturní krajiny a sídel. Velké části dosud obhospodařovaných plužin, zejména těch s dochovanou historickou krajinnou strukturou, zůstaly opuštěny a zarůstají. V 90. letech se značně zvýšilo turistické využívání území NP spojeného s tlakem na zlepšení infrastruktury i ubytovacích kapacit. Z hlediska rázovitosti krajiny je významná stále pokračující výstavba v sídelních enklávách uvnitř NP, často v neadekvátních měřítcích rozvoje i architektury jednotlivých staveb, které postupně stírají poslední zbytky původní kulturní zemědělské krajiny. V době socialismu započatý zcela nevhodný způsob rozvoje šumavských obcí pokračuje v jiné formě i v současnosti. Tento rozvoj může být pro určité lokality velmi degradující a procesem nevratným.

6. DIFERENCIACE ÚZEMÍ Z HLEDISKA KRAJINNÉHO RÁZU

Prostorové souvislosti krajinného rázu v NP Šumava

Rázovitost krajiny je obrazem krajiny v naší mysli, kdy jsou nám její charakteristiky zprostředkovávány pomocí typických znaků. Tyto znaky tedy pro nás vytvářejí krajinný obraz a určitý prostor pro člověka identifikují.

Charakteristiky, ani rázovitost krajiny není výslednicí estetických hodnot krajinářských návrhů, ale tvořivého života stovek generací našich předků v daných přírodních, kulturně historických a sociálních podmínkách. Rázovitost velmi přesně syntetizuje tyto charakteristiky krajin a umožňuje jejich **typologické** (podle typů znaků) i **individuální** (podle místní kombinace znaků) definice a členění.

A. Typologická diferenciací české krajiny

Celostátní rámce pro typologické členění vycházejí z evropské typizace krajin na krajinné megatypy – řešené území náleží k megatypu semibocage. Ty jsou rozčleněny na makrotypy české krajiny, což je jeden z výstupů úkolu VaV /640/6/02 – „Zajištění realizace Evropské úmluvy o krajině v další činnosti MŽP“ (LÖW & spol., s.r.o.). V těchto evropských souvislostech byla v r. 2006 zpracována typizace krajin České republiky. **Navržené typy krajin tvoří rámce pro členění krajiny na regionální úrovni.** Jednotlivé typy jsou vymezeny a popsány z hlediska přírodního, socioekonomického i kulturně-historického. Vznikly tak tři vůdčí rámcové krajinné typologické řady postihující přímo či zprostředkovaně hlavní typologické rámce vlastností české krajiny, zjednodušeně shrnuty pod:

I. Rámcové sídelní krajinné typy

Vznikly na základě sjednocení vůdčích charakteristik:

- historické typy venkovských sídel a jejich plužin korigované na základě ortofotomap ČR,

- vývoj osídlení krajiny (převzato z řady příslušných prací – starosídelní oblasti z historického atlasu, korigováno podle prvních historických zmínek o obci),
- typy lidového domu,
- vegetační stupňovitost (převzatá z vymezených biochor biogeografického členění ČR),
- biogeografické podprovincie.

Syntézou těchto pěti vůdčích charakteristik bylo vymezeno 7 rámcových typů krajin, které postihují jejich základní vlastnosti a jejich změny na stanovených osách. Jako nejlépe vystihující provázanost těchto charakteristik se ukázalo členění podle doby vzniku dané sídelní krajiny. Projev stejných osídlovacích principů se však výrazně lišil podle celkového charakteru reliéfu krajiny a makroklimatických vlastností, vystižených odlišnostmi biogeografických podprovincií. Doba osídlení krajiny dané biogeografické podprovincie pozoruhodně koreluje s příslušnou vegetační stupňovitostí, odpovídá jí i typ sídla a plužiny a lidového domu. Období, kdy se krajina stala sídelní a tedy člověkem osvojené, se tak ukázalo jako vhodné souhrnné označení jednotlivých sídelních typů krajin.

Jsou tak u nás vymezeny tyto rámcové sídelní typy krajin:

1. starosídelní krajina Hercynského a Polonského okruhu
2. starosídelní krajina Panonského okruhu
3. krajina vrcholně středověké kolonizace Hercynského okruhu
4. krajina vrcholně středověké kolonizace Karpatského okruhu
5. krajina pozdně středověké kolonizace Hercynského okruhu
6. krajina novověké kolonizace Hercynského okruhu
7. krajina novověké kolonizace Karpatského okruhu

Drtivá většina území NP Šumava náleží do sídelního typu – krajina novověké kolonizace Hercynského okruhu. Pouze okrajově na levém břehu Vltavy do NP zasahuje krajina vrcholně středověké kolonizace Hercynského okruhu.

II. Rámcové krajinné typy způsobů využití území

Druhou vůdčí charakteristikou typologické řady je struktura využití ploch v osách krajiny přírodní – krajiny přírodě blízké – krajiny člověkem podmíněné, až přeměněné. Jde o vůdčí charakteristiku sekundární krajinné struktury.

Tato charakteristika krajinu ČR člení podle převažujícího způsobu využití krajiny. Tomu odpovídá dlouhodobě i typ aktuálního pokryvu zemského povrchu – les, - bezlesí (zemědělské kultury), - mozaika lesa a bezlesí, - mozaika vodních ploch, - zastavěná území, - mozaika porostů nad horní hranici lesa. Tato charakteristika též přeneseně vyjadřuje i intenzitu antropické přeměny přirozených stanovišť. Nejméně přeměněné jsou krajiny horských holin (nad horní hranici lesa) a lesní krajiny, nejvíce přeměněné jsou zemědělské a zejména urbanizované krajiny.

Na tomto účelově zjednodušeném základě lze v ČR vymežit 6 rámcových typů využití území:

- Z – zemědělské krajiny
- M – lesozemědělské krajiny
- L – lesní krajiny
- R – rybníční krajiny
- U – urbanizované krajiny
- H – krajiny horských holí

V řešeném území jsou zastoupeny tři rámcové typy využití krajiny (podtržené).

Většinu území NP tvoří lesní krajiny, na které, především u hranic s CHKO a v okolí větších sídel (Strážný, Prášíly, Srní), navazují krajiny lesozemědělské. Zcela okrajově zasahuje do řešeného území i rámcový typ rybníční krajiny, a to severně od Nové Pece západním cípem vodní nádrže Lipno.

III. Rámcové typy reliéfu krajín

Třetí vůdčí charakteristikou typologické řady jsou typy reliéfu krajín. Ty jsou vymezovány na základě jejich výraznosti a vzájemné odlišnosti. Tak bylo vymezeno 19 typů reliéfu krajín:

běžné typy reliéfu

- 1 – krajiny plošin a plochých pahorkatin
- 2 – krajiny členitých pahorkatin a vrchovin Hercynika
- 3 – krajiny členitých pahorkatin a vrchovin Karpatika

výjimečné typy reliéfu

- 4 – krajiny rovin
- 5 – krajiny rozřezaných tabulí
- 6 – krajiny hornatin
- 7 – krajiny sopečných pohoří
- 8 – krajiny vysoko položených plošin
- 9 – krajiny vátých písků
- 10 – těžební krajiny
- 11 – krajiny širokých říčních niv
- 12 – krasové krajiny
- 13 – krajiny výrazných svahů a skalnatých horských hřbetů
- 14 – krajiny ledovcových karů
- 15 – krajiny zaříznutých údolí
- 16 – krajiny izolovaných kuželů
- 17 – krajiny kuželů a kup
- 18 – krajiny vápencových bradel
- 19 – krajiny skalních měst

V řešeném území je zastoupeno 7 typů krajín dle utváření reliéfu (podtržené).

Oproti většině území České republiky je území NP Šumava specifické převahou výjimečných typů reliéfu nad běžnými typy, které zastupuje pouze krajina členitých pahorkatin a vrchovin Hercynika. Plošně nejvíce zastoupené vzácné typy reliéfu jsou krajiny výrazných svahů a skalnatých horských hřbetů a krajiny vysoko položených plošin. Údolí Vltavy a částečně i Řásnice byly zařazeny již do krajiny širokých říčních niv. Naopak výrazná údolí Křemelné, Vydry a částečně i Otavy patří do krajiny zaříznutých údolí. Masiv Stožce a Radvanovického hřbetu mají charakter krajiny hornatin. Zcela ojedinělými v rámci ČR jsou krajiny ledovcových karů v okolí ledovcových jezer Laka, Prášilského a Plešného.

Popis jednotlivých rámcových typů krajín v rámci ČR dle úrovně dle projektu VaV 640/01/03 Typologie České krajiny, LÖW & spol., 2005.

Ad I. Charakteristiky rámcových typů sídelních krajin

3. Vrcholně středověká sídelní krajina Hercynského okruhu

Vymezení:

- 3. a většina 4. vegetačního stupně,
- sídelní typy vesnic v naprosté většině tvořeny návesním (a návesními ulicovými) vesmi s pravou traťovou plužinou. Ve východní, Jesenické části k nim okrajově přibývají i řadové vsi s délkovou plužinou,
- pro oblast je typický český a moravský roubený dům, v severozápadní části sem přesahuje i dům západoevropský hrázděný, v Jesenické oblasti i roubený dům slezského pomezí,
- jde o oblast nepřetržitě osídlenou od vrcholného středověku, tj. od 13. a 14. století, rozhodně již v r. 1200 a před rokem 1350

Přírodní vlastnosti:

Georeliéf je v naprosté většině tvořen členitými pahorkatinami a plochými vrchovinami, v jižních Čechách i chladnějšími rovinami pánví. Lokálně se objevují i ploché pahorkatiny a členité vrchoviny. Kromě plošin se jedná o zvlněný reliéf. Převažující relativní členitost reliéfu je 75 až 200 (300) m. Vrchoviny se vyznačují delšími, zpravidla táhlými svahy, převážně s konkávním profilem. Jejich svahy bývají kryty balvanovými proudy a na úpatích mívají podmačené sníženiny. Vrcholy vrchovin jsou zpravidla výrazné, často se skalkami, pod nimiž se nacházejí menší akumulace kamenných bloků. Skalky a blokové akumulace se místy nacházejí i na bočních hřbítcích a svazích. Svahová údolí nebývají hluboce zaříznuta. Běžně se vyskytující krajiny vrchovin Hercynika zahrnují i údolní, převážně úzké, nivy menších vodních toků.

Z výjimečných typů reliéfu jsou zde význačně zastoupena výrazná, zaříznutá údolí, v některých částech reliéf izolovaných kuželů, rozčleněných tabulí, rovin, širokých říčních niv, výrazných svahů, místy i sopečných pohoří, kupy a kužele skalních měst a krasů. Lokálně byl původní georeliéf natolik přeměněn lidskou činností, že jej označujeme jako reliéf těžební (Sokolovsko).

Klimaticky je jedná o oblasti o MT – mírně teplé oblasti (MT2, MT3, MT4, MT5, MT7, MT9, MT10, MT11). Plošně nejvýznamnější jsou oblasti MT3 a MT5. Pro ně je charakteristické normální až krátké léto, mírné až mírně chladné, suché až mírně suché, přechodné období normální až dlouhé, s mírným jarem a mírným podzimem, zima je normálně dlouhá, mírná až mírně chladná, suchá až mírně suchá s normálním až krátkým trváním sněhové pokrývky (60 – 100 dní). V jihočeských pánvích a podél vodních toků (Vltava, Sázava, Berounka aj.) převažují teplejší klimatické oblasti MT10 a MT11. Pro ně je charakteristické dlouhé léto, teplé, mírně suché až suché, krátké přechodné období s mírně teplým jarem a mírně teplým podzimem, krátká zima mírně teplá a velmi suchá, s krátkým trváním sněhové pokrývky (50 – 60 dní). Průměrné roční teploty vzduchu kolísá od 8°C v nejteplejších údolích řek až k téměř 6°C ve vrcholových partiích. Průměrný roční úhrn srážek kolísá od hodnot kolem 500 mm k hodnotám přesahujícím 700mm. Délka hlavního vegetačního období se pohybuje v rozmezí 120 – 160 dní. Suma teplot za období s průměrnou denní teplotou vzduchu $\geq 10^{\circ}\text{C}$ se pohybuje v rozmezí od 2 000 do 2 600°C (s převažující hodnotou kolem 2 300°C. Jen velmi okrajově zasahuje do typu CH – chladné oblasti (CH7).

V půdním pokryvu se střídají typické kambizemě a kyselé typické kambizemě, ve vlhčích polohách pseudoglejové. Doplnějí je ostrůvky luvizemí typických až pseudoglejových i primárních pseudoglejů na sprašových hlínách, hlinitých sedimentech a polygenetických hlínách. Okrajově se vyskytují i hnědozemě. Ve sníženinách a pánvích dominují gleje a

organozemě typu slatin. Na ostrůvcích vápenců se nacházejí eutrofní kambizemě, hnědé rendziny a rendziny. Na výchozech podložních kompaktních hornin a na svazích zařezaných údolí jsou kamenité kambizemě, rankery a litozemě. Na pískovcích skalních měst jsou vyvinuty kyselé arenické kambizemě s přechody do arenických podzolů. V nivách podél vodních toků převažují typické fluvizemě, doplněné fluvizeměmi glejovými a gleji.

Potenciální vegetaci tvoří společenstva třetího, čtvrtého a velmi okrajově i pátého vegetačního stupně (a druhého v údolích). Souvislý výskyt 3. v.s. je vázán na mírně teplou klimatickou oblast, zejména MT 9, MT 10 a MT 11. Ve 3.v.s. je dominantní dřevinou buk lesní, významné zastoupení má dub zimní, zpravidla je přimíšen habr. Z dalších dřevin se diferencovaně podle stanovišť uplatňují lípy, javory, jilmy a jasan ztepilý. Ve 3. stupni končí směrem od nižších vegetačních stupňů přirozený výskyt lípy srdčité, babyky a břeku. Začínají se naopak častěji uplatňovat javor klen, jilm horský, vrba křehká. Zpravidla se jedná o dvou až třípatrové lesní porosty. Na výrazně suchých stanovištích se v hlavní úrovni uplatňuje borovice lesní, od 3. stupně býval v suťových lesích přimíšen tis. Keřové patro zapojených lesních společenstev je druhově chudé. V důsledku po staletí uplatňovaného pařezinového hospodaření došlo k ústupu buku a k výraznému zvýšení podílu habru a dubů. V potočních nivách dominují olše lepkavá a jasan ztepilý. V potenciální vegetaci 4. v.s. ve většině případů dominuje buk lesní. Jiné dominantní dřeviny se uplatňují na minerálně chudších půdách a na sušších, stanovištích, především dub zimní a jedle bělokorá. Na bohatších půdách je dřevinné patro druhově bohatší, nad bukem zde zpravidla převládají javor klen, javor mléč, lípa velkolistá, jasan ztepilý, jilm horský. Na skalních ostrožnách jsou časté výskyty borovice lesní, považované za reliktní. Na kyselých a zamokřených půdách se uplatňuje tzv. dubojehličnatá varianta bukového vegetačního stupně. V níž se uplatňují zejména dub letní a jehličnany. Tato varianta je charakteristická zejména pro jihočeské pánve. Ve vyšších nadmořských výškách, především na vlhkých hlinitých půdách, se spolu s bukem stále častěji uplatňuje jedle bělokorá. V potočních nivách jsou dominantními dřevinami olše lepkavá a vrba křehká, přimíšeny jsou jasan ztepilý, javor klen a jilm horský.

Kulturní charakteristiky:

Typ je tvořen v naprosté většině lesozemědělskou krajinou, lesní a zemědělská krajina tvoří pouze enklávy. To znamená, že zastoupení lesních porostů se pohybuje především mezi 10 – 70%.

Vzhledem k vlastnostem reliéfu geologicky starých hercynských pahorkatin a plochých vrchovin se zarovnanými povrchy se ustálil typický sled využívání území tak, že vrcholové plošiny jsou orány a pouze místně, na skeletovitých výchozech jsou lesy, vesnice jsou typicky lokalizována v horních ukončeních bočních údolích. Svahy zaříznutých údolí jsou zalesněny, boční údolí jsou i pastvinami a na dně údolí jsou louky, dnes často opuštěné.

Typ leží v bramborářské zemědělské výrobní oblasti, s pomístními přesahy oblastí řepařských a horských. Přirozená úrodnost typu je tak průměrná, v mezinárodním porovnání však je úrodná méně, což signalizuje i její využívání až ve středověku. Lesní porosty mají v naprosté většině změněnou druhovou skladbu ve prospěch kulturních smrčín, často až monokulturních. Přirozenější skladbu tak mají často paradoxně menší remízky na svazích údolí.

Sídelní struktura je statická, středisková. Osídlení je zásadně soustředěné, vsi jsou převážně menší, v kategorii do 500 obyvatel. Souvisleji urbanizovaná území do této oblasti zasahují jen zcela okrajově (Sokolovsko, Plzeňsko a Českobudějovicko). Větší je zastoupení vysoce průmyslových menších městských center. Převažující vsi návesní a návesní ulicovky s plužinou traťovou jsou často dobře dochovány. Uvnitř typu jsou navíc typicky roztroušeny malé enklávy dalších sídelních typů – hromadných vsí s úsekovou plužinou a vsi lesní návesní s plužinou záhumenicovou.

Všechny vsi jsou dnes doplněny o další výstavbu, v klasických postupných krocích zaplňující náves, obestavující výjezdové silnice a nakonec za socialismu zaplňující soustředěnou zástavbou bývalé „zbytečně velké“ zahrady. I zde je prakticky každá ves doplněna obrovským industriálním areálem bývalých zemědělských středisek, dne s využívaných zcela libovolně. Jde o oblast s až překvapivě dochovanými osnovami pozemkových bloků původních plužin, především díky členitému reliéfu s velkými agrárními valy. Úplně zachované plužiny jsou však vzácností.

Celá oblast je typická tvaroslovím původního českomoravského roubeného domu, v severozápadní části sem přesahuje i dům západoevropský hrázděný, v Jesenické oblasti pak roubený dům slezského pomezí.

Mimo menší okrajové oblasti a enklávy, kde se až donedávna dochovalo německé prostředí, šlo o převážně české osídlení.

Historické charakteristiky:

Jde o území, které stálo dlouho mimo sídelní krajiny a až prakticky do středověku bylo tvořeno neprostupnými pralesy, protkanými pouze obchodními stezkami s odlesněnými enklávami strážních bodů a na okrajích s hradišti. Až v 12. století nastal sílicí proces osvojení těchto krajín, které se dělo jednak klášterními založeními, jednak výstavbou obranných zeměpanských hradů a obchodních vsí na zemských stezkách.

Osídlení typu nastalo až v rámci velké středověké kolonizace, spojené s emfyteutickým právem a novým trojpolním systémem, které během 150 let osadilo celé území tohoto typu. Vznikající sídelní struktura, neomezovaná staršími osnovami, se plně rozvinula podle potřeb trojpolního systému. Kde to umožňoval reliéf, došlo k úplnému propojení jednotlivých plužin, vznikly zde kolonizační vsi s pravými traťovými plužinami. Ustálil se tak dodnes typický sled využívání území, kdy úzká niva byla loukou, svahy zaříznutého údolí byly lesní a vyšší plošiny polní. Boční údolí byla mozaikou lesů a pastvin, sídla byla typicky situována v jejich mělkém zakončení, v centru plužin, členěných lesními celky, většinou signalizujícími extrémně mělké, skeletovité či zamokřené půdy. Lesy byly již od počátku prosvětlovány a degradovány intenzivní pastvou a těžbou, takže i v této oblasti došlo v historii vůbec k největšímu odlesnění. Vodní toky, převážně lipanového a parmového pásma, jsou od středověku přetvořeny soustavami splavů a náhonů u mlýnů, takže je jejich charakter změněn až k pásmu cejnovému.

Od druhé poloviny 15 století, po populační katastrofě husitských válek, dochází k útlumu využívání krajiny, k částečnému návratu zalesnění a následně k přechodu na nové formy využívání krajiny. Nedostatek pracovních sil vedl ke vzniku režijních velkostatků, především však velkému rozšíření chovu ovcí a ke značnému rozvoji rybníkářství. Rybníkářství obsazovalo především zamokřená místa a rybníční oblasti zde proto dosahovaly svého největšího rozšíření a dodnes se dochovaly. Neúnosná hygienická situace ve městech a ztráta vojenského významu hradů, vedla k výstavbě či přestavbě panských sídla na první zámky se zahradami okolo. V souvislosti s těmito změnami (ale i s výstavbou dalších účelových staveb) došlo k prvnímu velkému otevření intravilánů sídel.

V 17. a 18. století, po třicetileté válce - největší populační katastrofě v naší historii - dochází k dalšímu útlumu využívání krajiny. Právě v tomto, ale i v následujících typech, dochází k přímému opouštění sídel a jejich plužiny zčásti zarůstají lesem. Plužina se i zde začíná typicky členit na zónu vždy zoranou, zónu vždy pastevní a zónu používanou střídavě pro oba účely, podle aktuálních potřeb. Vlivem dlouhodobě stabilizovaných polí a jejich hran v dramatickém reliéfu se plně vyvinuly vysoké agrární valy všeho druhu, využívané pro doplňkovou pastvu. Krajina tak byla výrazně otevřená. Staré solitérní stromy signalizovaly drobné sakrální stavby, které se v té době objevují hromadně a ukazují na velkou přirozenou religiozitu té doby. Nejpestřejší částí katastru jsou pastviny obsazující jinak nevyužitelná

stanoviště. Lesní porosty jsou již pevně vymezeny a panské lesy (zejména bažantnice) jsou postupně převáděny na vysokokmenný les. Ostatní lesy jsou prosvětleny pastvou dobytka a neřízenou těžbou palivového dřeva. Sídla si udržují své původní půdorysy i starý typ roubeného domu. Zámky, jako centra velkostatků a správy panství, vytvářejí hierarchii vesnických sídel, která právě v tomto rámcovém typu krajiny plně funguje dodnes.

Ke konci období přichází do krajiny nová – střídavá zemědělská soustava, typická pěstováním pícnin místo úhorů (čtyřpolí) a zaváděním osevních postupů.

V 19. století se s průmyslovou revolucí ztrácí regulační síla přírodních podmínek a vývoj využívání území se vymyká ustáleným a ověřeným principům. Rozvoj železniční dopravy umožnil první urbanizační vztahy, i když jejich rozvoj v tomto rámcovém typu byl mnohem menší. Postupné zavádění brambor zásadním způsobem zvýšilo úživnost celého typu a umožnil výrazný nárůst populace, jejíž přebytky se stěhovaly do měst. Objevily se první snahy po využívání zamokřených pozemků pomocí meliorací. Vysoké zornění i širokořádkové plodiny, radikálně zvýšily erozi půd a její splavování. Specializace umožněná regionální dělbou práce vedla i ke specializaci právě na bramborářství. V střediskových vesnických sídlech se objevily první menší průmyslové provozy – lihovary a škrobárny. Další historie jej již současností, postupující v ustálených a všeobecně platných krocích, většinou devastujících.

Širší návaznosti:

Jde o sídelní oblasti typické pro všechny střeoevropské krajiny kolonizované ve středověku. Naše hranice tak typ překračuje jak v prostoru Žitavska a Zhořelecka, tak i nisského Slezska, především však na jižní Moravě do Horního Rakouska. Typ zahrnuje plošně nejrozsáhlejší část území České republiky.

6. Novověká sídelní krajina Hercynika

Vymezení:

- typ je tvořen krajinou hercynika z části v 5. a ve všech vyšších vegetačních stupních,
- typické sídelní typy vesnic jsou řadové vsi se záhumenicemi, typicky doplněné rozptýleným osídlením osamělých dvorců s pluzinou úsekovou,
- typ je z hlediska kulturních okruhů vyhraněn vnějšími vlivy, kdy v severovýchodních pohorích převažoval v klasické formě roubený dům slezského pohraničí, na Krušnohorsku vystřídaný západoevropským domem hrázděným a okrajově na Šumavě dokonce i alpským roubeným domem,
- jde o oblast osídlenou až v novověku, tj. nejdříve od 16. století.

Přírodní vlastnosti:

Georeliéf je převážně tvořen hornatinami. Ve vysokých polohách se často uplatňuje velehorský reliéf, v nižších polohách zase členité vrchoviny.

Relativní členitostí se pohybuje převážně v rozmezí 300–600 m a více. U výjimečného typu reliéfu, vysoko položených plošin, se objevují i členité pahorkatiny a ploché vrchoviny. U nich je velmi pozdní osídlení dáno jednoznačně drsnými klimatickými podmínkami, na rozdíl od „běžné“ novověké sídelní krajiny, kde ke klimatickým charakteristikám přistupuje ještě vysoká členitost reliéfu. Vrchoviny se vyznačují delšími, zpravidla táhlými svahy, převážně s konkávním profilem. Jejich svahy bývají kryty balvanovými proudy a na úpatích mívají podmáčené sníženiny. Vrcholy vrchovin jsou zpravidla výrazné, často se skalkami, pod nimiž se nacházejí menší akumulace kamenných bloků. Skalky a blokové akumulace se místy nacházejí i na bočních hřbitcích a svazích. Hornatiny se vyznačují dlouhými, strmými, kamenitými svahy, výraznými skalnatými vrcholy a hlubokými, úzkými údolními vodními toků.

Z výjimečných typů reliéfu se často vyskytují výrazné svahy a skalnaté horské hřbety a hornatiny. Častější jsou i zaříznutá údolí. V českých pohořích i vysoko položené plošiny. Ojedinele se objevují i široké říční nivy, rozčleněné tabule, kupy a kužele, sopečná pohoří, krasové reliéfy, izolované kužele, skalní města. Pro novověké sídelní krajiny Hercynika jsou specifické ledovcové kary.

Převážná většina novověké sídelní krajiny Hercynika leží v chladných klimatických oblastech – CH6, CH7. Pro ně je charakteristické velmi krátké až krátké léto, mírně chladné a vlhké až velmi vlhké, přechodné období je dlouhé, chladné až mírně chladné jaro a mírně chladný až mírný podzim. Zima je dlouhá až velmi dlouhá, mírná až mírně chladná, mírně vlhká až vlhká s dlouhou sněhovou pokrývkou. Nejvyšší polohy České republiky leží v naší nejchladnější klimatické oblasti CH4. S velmi krátkým, chladným a vlhkým létem, s velmi dlouhým přechodným obdobím a chladným jarem a mírně chladným podzimem, s velmi dlouhou, velmi chladnou vlhkou zimou s velmi dlouhým trváním sněhové pokrývky. Okrajově sem zasahují i mírně teplé oblasti – MT3, MT4, MT7. V Českém Švýcarsku se jedná dokonce o teplou klimatickou oblast T2. To je však dáno značnou extremitou reliéfu, který je zcela nevhodný pro zemědělské využití. Průměrné roční teploty vzduchu se pohybují v rozmezí 6 až 2°C (V případě Českého Švýcarska 8°C). Průměrný roční úhrn srážek kolísá od 700 mm do 1 600 mm. Délka hlavního vegetačního období je v nejchladnějších oblastech jen 80 dní, v nejteplejších dosahuje až 160 dní. Suma teplot za období s průměrnou denní teplotou vzduchu $\geq 10^{\circ}\text{C}$ se pohybuje v rozmezí 1 600 až 2 200°C.

V půdním pokryvu v nižších polohách převažují dystrické kambizemě a kambizemní podzoly. Na plošinách jsou kambizemní podzoly oglejené nebo zrašelinělé. Na živnějších horninách jsou menší plochy kyselých typických kambizemí, eutrofní kambizemě a ostrůvky typické rendziny, které na čedičích doplňují ostrůvky eutrofních rankerů a kambizemí. Ve vyšších chladnějších a vlhčích polohách jsou vyvinuty typické podzoly, na skalních výchozech strmých svahů a v ledovcových karech kamenité rankery a litozemě, na sutích balvanité typy kambizemí. V plochých sníženinách i na plošinách jsou vyvinuty velké plochy organozemních glejů, v údolích ostrůvky organozemí typu slatin a rašelin, na plošinách ostrůvky velmi chudých organozemí vrchovištních rašelin.

V potenciální vegetaci celkově převažují lesní společenstva 5. – jedlobukového vegetačního stupně. Významně se uplatňují i lesní společenstva 6. – smrkojedlobukový a 7. – smrkového vegetačního stupně. Nejvyšší partie leží až v 8.- klečovém vegetačním stupni (a fragmentálně i výše), tedy již nad přirozenou horní hranicí lesa. Výjimku (jinak než klimaticky podmíněnou) tvoří krajina ve 4. – bukovém vegetačním stupni. V 5. vegetačním stupni jsou hlavními porostotvornými dřevinami buk lesní a jedle bělokorá, alespoň jako příměs se pravidelně vyskytuje smrk, jehož podíl stoupá na lokalitách s přídatnou vodou, kde může být i hlavní dřevinou. Ve slezském předhoří Hrubého Jeseníku má v tomto stupni těžiště rozšíření modřín. V suťových lesích bývá hlavní dřevinou javor klen. V potočních nivách a na prameništích se významně uplatňuje olše šedá. V 6. v. s. v přirozené dřevinné skladbě hydricky normálních stanovišť se společně uplatňují buk, jedle a smrk. V tomto stupni končí výskyt buku jako hlavní porostotvorné dřeviny, jeho vzrůst je v tomto stupni nižší, má omezenou kompetiční schopnost. V suťových lesích je hlavní dřevinou javor klen. Na hlubokých horských rašelinistích se vyskytuje převážně klečová forma borovice blatky, kleč, případně jejich hybrid *Pinus x pseudopumilio*. Na šumavských rašelinistích se jako glaciální relikvium vyskytuje bříza trpasličí. V prameništích společenstvech a podél potoků převládá olše šedá. V 7. v. s. je hlavní, a často jedinou dřevinou, smrk ztepilý, který je oproti nižším vegetačním stupňům omezeného vzrůstu. Směrem k horní hranici lesa se jeho vzrůst stále snižuje a porosty se rozvolňují. Často je přimíšen jeřáb ptačí. Pouze ojedinele se vyskytují buk lesní a javor klen zakrslého a netvárného vzrůstu. V nejvyšších polohách přechází zapojený les v polootevřenou mozaiku, tvořenou převážně porosty kosodřeviny a keříčků s

ostrůvky zakrslých smrčín a přirozené vysokohorské bezlesí horských holí. To na vrcholech již zcela převládá. V nejvyšších partiích se přirozeně objevuje i holá půda, kameny nebo obnažené skály. Ojediněle se zde objevuje jeřáb ptačí olýsalý. Vzácným endemitem Krkonoš je jeřáb sudetský. Reliktem alpských holí Krkonoš a Hrubého Jeseníku jsou vrby (laponská, bylinná, dvoubarvá, šípovitá).

Hydrologicky se v naprosté většině případů jedná o pramenné oblasti či horní toky.

Kulturní charakteristiky:

V typu je zastoupena především krajina lesní. Znamená to, že vysoce převažují lesy (70% i více).

Vzhledem k vlastnostem reliéfu a klimatickým podmínkám za hranicí přirozené úživnosti, jsou plužiny co největší a přecházejí až v rozptýlené osídlení s individuálními úsekovými plužinami. Sídla v době svého založení nebyla klasickými vesnicemi a hlavním důvodem vzniku byly nezemědělské. Rozhodující roli v zaměstnanosti však hrála a hraje původně železářská a sklářská výroba, později především textilní. Typ leží bezezbytku v horské zemědělské výrobní oblasti.

Lesní porosty mají v převážné většině druhovou skladbu přírodě blízkou, ovšem s výraznou preferencí kulturních smrčín, často až monokulturních. Lesy v severní části typu jsou významně postiženy fyto toxickými imisemi.

Sídelní struktura, původně statická, byla v severních oblastech typu výrazně překryta dynamickou, koridorovou strukturou urbanizační. Osídlení je soustředěné i rozptýlené, vsi jsou původně menší, v kategorii do 200 obyvatel, často však mnohem větší, překrytím pozdější industrializací. Souvisleji urbanizovaná území typu aglomerací zde však nejsou.

Vsi jsou dnes doplněny o další výstavbu, především rekreační, významná síť rekreačních objektů je na svazích a v horských polohách. Turistika a rekreace dnes ve využití území převažuje.

Smíšená česko- německá kolonizace byla postupem doby změněna na německou.

Historické charakteristiky:

Jde o území, které stálo dlouho mimo sídelní krajiny až prakticky do novověku, a bylo tvořeno neprostupnými horskými lesy, protkanými pouze obchodními stezkami s odlesněnými enklávami strážních bodů a ojedinělých starších důlních středisek. Až od 16. století docházelo i k osazení těchto pro zemědělství nepříhodných oblastí. Důvody tohoto osídlení však již nebyly prioritně zemědělské. Zejména tepelné technologie železářství a sklářství vyžadovaly velké objemy palivového dřeva, a to co nejbližší od výroby. Tyto stále nevyčerpané zásoby již byly prakticky pouze v oblastech hor. Vznikající sídelní struktura v nově osazované lesní krajině byla vzhledem k přírodním podmínkám ostrůvkovitá a sporadická. Osady byly většinou situovány na dnech údolí u vodních toků (hamry, pily). Pole, louky (zde fakticky převažující) a pastviny byly rozloženy v dolních polovinách svahu. Zaměření na živočišnou výrobu bylo od počátku převažující. Plužiny byly záhumenicové.

V 17. a 18. století, po třicetileté válce, dochází k dalšímu útlumu využívání krajiny. Zdejší sídla s nezemědělskými základy a jejich plužiny však zůstaly zachovány a s rostoucím významem podomního tkalcovství se dokonce osídlení rozšiřovalo, formou rozptýleného osídlení ve svazích, s individuálně vymezenými úsekovými plužinami. Nepříznivé přírodní podmínky však vedly i k návratům k přílohovému hospodaření a zásadně převažovala pastva. Sídla v údolích si udržují své původní půdorysy i staré typy roubených a hrázděných domů. Zámky, jako centra velkostatků a správy panství, vytvářejí hierarchii vesnických sídel, i když mnohem méně jasnou. Ke konci období přichází do krajiny nová plodina – brambory a střídavá zemědělská soustava a zavádění vícehonných osevních postupů.

Rozvoj železniční dopravy v 19. století a přechod podomácké textilní výroby do prvních továren vytvořil první urbanizační vztahy. Do venkovské krajiny zasáhla doprava počínající regionální specializací zemědělské výroby, v tomto případě především zaměřením na dobytkářství. Zavádění brambor zásadním způsobem zvýšilo úživnost celého typu a umožnilo výrazný nárůst populace, jejíž přebytky potřebovala rozvíjející se průmyslová odvětví. Přesto však celé široké úseky rámcového typu žily stále na hranici chudoby (např. Tachovsko). Další historie jej již současností, postupující v ustálených a všeobecně platných krocích, většinou a právě zde (i opuštěním krajiny po odsunu německého obyvatelstva) devastujících.

Širší návaznosti:

Typ osazuje zemědělsky nevhodné polohy hor a podhůří a tvoří většinu našeho pohraničí se západními a severními sousedy.

Ad II. Charakteristiky rámcových krajinných typů způsobů využití území

L. LESNÍ KRAJINY

Lidskými zásahy méně pozměněný, vzácně až přírodní, typ krajiny. Lesní krajiny jsou charakteristické velkou převahou lesních porostů, lesy ve vymezených segmentech vždy zabírají nejméně 70% plochy a tvoří tedy krajinnou matici. Nezáleží přitom na jejich druhovém složení. Rozpětí antropického ovlivnění kolísá od jednodruhových lignikultur přizpůsobených mechanizaci lesních prací, až po přirozené lesní porosty, nacházející se převážně na extrémních stanovištích a horských svazích.

Minimální velikost lesní krajiny je 800 ha (8 km²), jedná-li se o jednolitý, kompaktní celek. To se však týká jen případů, kdy je příslušný krajinný segment vymezen pouze na základě pokryvu. Na základě výjimečnosti reliéfu jsou vymezeny některé, prostorově malé segmenty (např. izolovaný kužel, výrazný svah), jejichž pokryv je tvořen výhradně lesem. A jsou řazeny do lesních krajiny i když nesplňují minimální prostorové parametry kladené na lesní krajiny vymezené pouze na základě pokryvu.

Lesy se zachovaly převážně na půdách nevhodných pro zemědělství. V níže položených částech republiky se proto omezují na extrémní stanoviště (podmáčené či zaplavované polohy, výchozy skalních a kyselých hornin, strmé svahy atp.). Ve vyšším a členitějším, pro zemědělství méně vhodném území, již lesy převažují.

Jádrem každé lesní krajiny je větší lesní celek. Lesní krajiny někdy zahrnují i menší nelesní enklávy v podobě sídel, zemědělských ploch, vodních ploch, komunikací atd. Jedná se však o menší, izolované a lesem zpravidla zcela obklopené plochy. Lesní krajiny jsou charakteristické pohledovou uzavřeností.

V důsledku různorodých fyzickogeografických charakteristik (půd, klimatu, georeliéfu) jsou přirozené lesy tvořeny mozaikou různých lesních typů, jež se v terénu zákonitě střídají. Tato mozaika však byla většinou setřena lesním hospodařením zaměřeným na pěstování jehličnatých lignikultur. Ty dnes tvoří tři čtvrtiny českých lesů a jsou tak všeobecně vnímanou běžnou charakteristikou lesních krajiny, zejména v Hercyniku. Pouze místy, zejména na extrémních stanovištích, se vyskytují přírodě blízké porosty, z části ponechané samovolnému vývoji.

Lesní krajiny jsou odedávna využívány především jako zdroj dřevní hmoty. I většina jejich sídel v podhorských částech byla v minulosti založena jako dřevařské, sklářské či hutnické osady, a jen nejpříhodnější části katastrů byly využívaly pro zemědělství.

Krajinařsky jsou lesní krajiny často narušovány zejména necitlivě umístěnými stožárovými a liniovými stavbami, velkoplošnými holosečemi a plantážemi jehličnatých monokultur.

Patrně nejmenší rozloha lesních krajin byla v 14. století. Druhým minimem pak bylo 18. století, které v hornatém pohraničí pak bylo minimem největším. Jejich rozvoj byl v historii většinou spjat s drastickými úbytky populace za husitství a třicetileté války. Již minimálně jedno století však dochází v České republice k nárůstu lesnatosti, zalesňují se především půdy nevhodné pro zemědělství, tedy zejména ty ve vyšších polohách.

M. LESOZEMĚDĚLSKÉ KRAJINY

Z pohledu vnitřní struktury se jedná o heterogenní, přechodový krajinný typ, charakteristický střídáním lesních a nelesních stanovišť. Zastoupení ploch porostlých dřevinnou vegetací kolísá mezi 10% až 70%. Zjednodušeně se dá říci, že mezi lesozemědělské krajiny řadíme krajiny, které nesplňují kritéria ostatních, jednostranně vyhraněnějších krajin. Toto typické míšení signalizuje polohy zemědělsky méně úrodné, či stanovištně abnormálně pestré.

Z hlediska druhové rozmanitosti patří lesozemědělské krajiny mezi bohaté. Nacházejí se zde druhy vázané na lesní prostředí i na nelesní stanoviště a celá škála ekotonů.

Krajinnou maticí tvoří mozaika lesních a zemědělských ploch, jejichž vzájemný poměr je lokálně velmi proměnný (místy převažují lesní, místy nelesní formace). Lesozemědělské krajiny zahrnují i menší vodní plochy, území vesnic a ostatní plochy.

Ze zemědělských kultur převažují pole, v chladnějších oblastech se významně uplatňují louky a pastviny s různou intenzitou hospodářského využití. Ve vzácnějších, teplejších oblastech, se místy uplatňují i vinice, chmelnice a intenzivní ovocné sady. Právě v lesopolních krajinách se nejčastěji vyskytují i extenzivní, vysokokmenné ovocné sady. Automatickou součástí bezlesých částí jsou vesnice (historicky sídlo obyvatel převážně se v pluzině živících).

Naprostá většina lesů je intenzivně hospodářsky využívána a převažují v nich stanovištně nepůvodní druhy jehličnanů. Významným refugiem stanovištně původních druhů je, krom zbytků přirozených lesů, rozptýlená vegetace v krajině. Krajiny mají charakter převážně polootevřený.

Krajinářsky jsou lesozemědělské krajiny znehodnocovány, obdobně jako lesní a zemědělské krajiny, zásahy jsou však díky částečné pohledové uzavřenosti často méně viditelné, než v otevřených zemědělských krajinách. Tento typ krajiny je typický pro středně až méně úrodné krajiny, v krajinách úrodných signalizuje výjimečné typy dramatických reliéfů. Vznik těchto krajin je možno datovat především do středověku, často však až novověku.

I v těchto krajinách došlo k největším změnám v období socialismu, scelování polí však zde, oproti zemědělským krajinám, mělo daleko větší terénní překážky a základní struktury bloků se tak v pluzinách dochovaly dodnes. Mnohem více jsou lesozemědělské krajiny postiženy melioracemi půd se důsledkem změn odtokových poměrů. V posledních letech dochází zejména v podhorských oblastech k útlumu zemědělství a často jsou zatravňovány celé katastry (plužiny).

R. RYBNÍČNÍ KRAJINY

Jsou charakteristické vysokým zastoupením vodních ploch. Podle odlišného charakteru lze odlišit dvě základní varianty rybníčních krajin - „*velký rybník*“ a „*rybníční soustava*“.

Varianta „*velký rybník*“ je charakteristická dominancí jedné velké vodní plochy (zpravidla velká, mělká vodní nádrž) a dále zahrnuje jen relativně úzký pohledově spojitý pruh území podél jejich břehů. Zde tvoří vodní plocha většinu plochy vymezené rybníční krajinou. Krom několika velkých rybníků, založených již ve středověku, je převážná většina

těchto rybníčních krajin tvořena údolní nádrží postavenou ve 20. století. Většina vodních nádrží u nás však využívá zaříznutých údolí, kde má více či méně skrytou polohu, a nevytváří tak díky prostorové omezenosti vlivů samostatné krajiny, ale je součástí (často devastující) krajin předchozích.

Rybníční krajina varianty “*rybníční soustava*” je tvořena množstvím převážně menších vodních ploch - rybníků. Často se jedná o skutečné rybníční soustavy. Pro zařazení určité krajiny do tohoto typu tak není limitujícím faktorem převaha vodních ploch jako takových, ale spíše jejich množství a vzájemná poloha (průběžně patrná přítomnost vodních ploch) v krajině.

Vodní plochy rybníčních krajin lze tedy charakterizovat i relativní mělkostí vodních nádrží a mírnými břehy.

Rybníční krajiny, kromě vodních ploch, zahrnují i pestrou, prostorově se značně měnící mozaiku typů pokryvu: lesních porostů, mozaiky lesních a zemědělsky využívaných ploch, vesnických sídel, mokřadní společenstva atp. Charakter a způsob využití krajiny v okolí rybníků je zpravidla totožný s lesozemědělskými krajinami, odlišný je vyšší podíl mokřadních společenstev a rákosin. Vybudování každé významnější vodní plochy je významný zásah do prostředí a vede k likvidaci původních společenstev. Vodní plocha, je-li vhodně uspořádána, se však postupem času začlení do okolní krajiny a je osídlena vodními a mokřadními společenstvy. Přiměřeně velká a vhodně využívaná vodní nádrž se tak postupem času stává obohacením krajiny.

Tradičním prvkem rybníčních krajin jsou úzké břehové porosty či aleje kolem rybníků. Ač prostorově zabírají minimum plochy, jsou krajinářsky velmi významné, neboť krajinu pohledově člení. Rybníční krajiny tak mají charakter převážně uzavřený až polootevřený.

Vznik rybníčních krajin (nikoliv rybníků samých) lze datovat od středověku (především však v 15. a 16. století) a je spjat s růstem a scelováním dominikální držby do velkých teritorií. Navíc po populační katastrofě 15. století bylo tak reagováno na nedostatek pracovních sil v zemědělství, výhodné odbytové podmínky pro ryby a snahy využít méně úrodných poloh. Vedle vlastních rybníků samozřejmě vznikala i funkčně jiná vodní díla, jejich vizuální charakter však je podobný. Až v minulém století se u těchto nádrží výrazněji prosazují i jiné potřeby (retence, rekreace, závlahy, výroba energie apod.). Protože se však v krajině jedná o víceméně podobné vodní plochy, jsou zahrnuty do jednoho typu krajin.

Ad III. Charakteristiky rámcových krajinných typů dle reliéfu

Běžné typy reliéfu:

2. Krajiny členitých pahorkatin a vrchovin Hercynika

Pro krajiny vrchovin Hercynika je typický zvlněný reliéf členitých pahorkatin a plochých a členitých vrchovin s relativní členitostí od 75 do 300 m.

Geologické podloží tvoří převážně krystalické horniny, méně vyvřeliny a sedimentární horniny. Svahy jsou delší a mírné, hřbety mají oblá nebo plochá temena, místy s výchozy skalního podloží. Ze hřbetů se zdvihají vyvýšeniny budované odolnějšími horninami. Drobné skalky se místy vyskytují i na svazích. Pod výchozy podložních hornin se vyskytují sutě. Svahová údolí jsou mělká, s prameništi a podmáčenými depresemi. Údolí vodních toků jsou široce otevřená a mělká, směrem po toku se zahlubují. Nivy jsou převážně úzké a nevýrazné.

V potenciální vegetaci převažovala společenstva třetího a čtvrtého vegetačního stupně, okrajově i druhého a pátého vegetačního stupně. Ve využití plošně převažuje mozaika zemědělských a lesních ploch. V polohách s příznivějšími reliéfovými a půdními podmínkami

převažují zemědělsky využívané plochy. Lesní porosty dominují v členitém reliéfu a na půdách nevhodných pro zemědělské využití.

Výjimečné typy reliéfu:

6. Krajiny hornatin

Krajiny hornatin se vyznačují značně členitým reliéfem s hřbety a dlouhými a poměrně strmými svahy s výraznými svahovými pochody. Jejich relativní výšková členitost přesahuje 300 m.

Podloží tohoto typu krajin je různorodé, podstatná je velká výšková členitost. Hornatiny jsou budovány flyšem, bazickými vulkanity, neutrálními vulkanity, kyselými plutonity, kyselými metamorfity a drobami.

Hornatiny mají členitý reliéf s vysokou výškovou členitostí (přesahuje 300 m). Svahy hornatin jsou výrazné a se značným sklonem, často s balvanovými proudy. Vrcholy hornatin jsou výrazné, často se skalkami, pod nimiž se nacházejí menší akumulace kamenných bloků. Na svazích jsou strmá údolí s peřejnatými potůčky. V ČR se jedná spíše o vzácný typ reliéfu.

Vzhledem k převažující vyšší nadmořské výšce jsou půdy převážně kyselé a málo úrodné. Hojná jsou svahová prameniště a bystřiny. Přírozené ekosystémy jsou uspořádány na svazích v katéně, na hřbetech se projevují náznaky vrcholového fenoménu s výskytem druhů vyšších poloh, na svazích se vzhledem k převýšení již projevuje vegetační stupňovitost. Na úpatích svahů bývají půdy i biota bohatší.

Hornatiny díky své členitosti a poloze zůstaly po celý holocén převážně zalesněné, jen s enklávami pastvin a luk. V lesích převažují smrkové kultury. Přesto se zde nacházejí na rozdíl od běžného reliéfu alespoň fragmenty lesů s přírozenou dřevinnou skladbou. V západokarpatské podprovincii jsou takovéto lesy podstatně rozsáhlejší a častější. Vodních ploch je zde málo a mají malou rozlohu. Často se jedná o rekreačně využívané území (chaty, sjezdovky), ale nikoliv extrémně intenzivně, neboť v okolí jsou ještě atraktivnější reliéfy (horské hřbety, výrazné svahy, zaříznutá údolí, ledovcové kary...).

Krajiny hornatin byly vymezeny především v příhraničních pohořích ČR a Doupovských horách, Jizerských horách, Hrubém Jeseníku, Nízkém Jeseníku a Hostýnských vrších.

Hornatiny jsou v rámci ČR relativně vzácným typem reliéfu, jehož pozoruhodnost je dána velkým převýšením svahů, celkově mohutným dojmem, svahovými údolními s peřejnatými toky, klimatickými a biotickými rozdíly mezi vrcholy a úpatími. Vyznačují se hlubokými lesy.

8. Krajiny vysoko položených plošin

Tento typ krajiny tvoří tektonicky zdvižené staré plošiny, které jsou na okrajích rozčleněny erozí vodních toků a omezeny okrajovými příkrými svahy. Nad reliéf těchto plošin vyčnívají ojedinělé vyšší vrcholy, izolované skály a skalnaté hřbety.

První fází vzniku krajiny vysoko položených plošin bylo zarovnaní povrchu v mladších třetihorách prakticky do roviny. Koncem třetihor a ve starších čtvrtohorách došlo v souvislosti s vrásněním Alp a Karpat k tektonickému zdvihu zarovnaného povrchu přibližně o 1 km. Zdvižené plošiny se zachovaly pouze na tvrdých odolných horninách – převážně rulách, migmatitech a žulách. Značná část těchto plání je ve výškách nad 1000 m n.m. Reliéf zdvižené plošiny má dnes (po částečném rozrušení erozí) charakter ploché vrchoviny až členité pahorkatiny s výškovou členitostí 70 - 200 m. Ploché reliéfy přecházejí vrchy z odolných hornin, na Šumavě např. Sokol, Luzný a v Bavorsku Roklan. Zbytky původního třetihorního zarovnaného povrchu jsou zde nejlépe zachovány ve střední části v oblasti Plání na Šumavě. Značnou rozlohu mají rašeliniště – vrchoviště. Zatímco vrcholové plošiny mají

místy charakter pahorkatiny, okrajové svahy jsou strmé a mají horský ráz. Tento kontrast je velmi pozoruhodný.

Na okrajových hřbetech a svazích jsou časté kryoplanáčnické terasy s pokryvem kamenů a periglaciální sutě, na plošinách se vyskytují polygonální půdy. Nad plošiny se zvedají ojedinělé skály (tors). Klima je velmi studené, velmi vlhké, větrné. Typický je nadbytek srážkové vody vedoucí k přemokření půd. Častá jsou vrchoviště s vrstvou rašeliny až 8 m. Pro jejich vegetaci jsou charakteristické bezlesé plochy se zastoupením kleče nebo břízy. Na okrajích vrchovišť jsou pak rašelinné smrčiny i rašelinné louky. Zvláště rašeliniště se vyznačují specifickou, zpravidla reliktní arкто-boreální biotou.

Plošiny výše položené a rašeliniště jsou převážně bezlesé, se skupinami zakrslých stromů a porostů kleče. Nižší plošiny mimo rašeliniště pokrývají částečně přirozené smrčiny, dnes ze značné míry zničené imisemi. Mezi nimi jsou zbytky někdejších rašelinných luk, dnes nevyužívaných.

Vysoko položené plošiny se vyskytují v okrajových hercynských pohořích, zejména na Šumavě a v Krušných horách, méně v Jizerských horách a Krkonoších (zde jsou ale nejvýše položené).

Krajiny vysoko položených plošin (plání) jsou charakteristické pro vyšší polohy hercynských pohoří. Jsou to zvláště plošiny, které ostře kontrastují s okolními strmými svahy. Takto plochá temena jsou na horách obecně velmi vzácná. Jsou památkou nedávného vzniku našich hor. Jejich pozoruhodnost zvyšují naše nejrozsáhlejší a nejmohutnější vrchoviště s přežívajícími druhy bioty z poslední doby ledové.

11. Krajiny širokých říčních niv

Krajiny širokých říčních niv se nacházejí v nížinách a úvalech podél větších vodních toků a dosahují šířky od 1 do 6 km. Nivy v Čechách jsou v průměru užší a jsou sevřeny nízkými terasami. Nivy tvoří rovinné povrchy, které jsou v detailu členěny až 3 m hlubokými starými koryty a až 2 m vysokými břehovými valy a dalšími vyvýšeninami.

Vlastní nivu vytvářejí akumulace povodňových jílovitých až jemně písčitých hlín o proměnlivé mocnosti. V zákrutech a meandrech vystupují lavice podložních štěrků a písků. Do povrchu povodňových hlín jsou místy vloženy akumulace vátých písků a zbytků starších teras.

Široké říční nivy jsou akumuláční roviny, které jsou formovány fluviálními procesy v pleistocénu a holocénu. Významná je erozní, transportní a akumuláční činnost vodního toku, která se znásobuje za vysokých vodních stavů při povodních. Nivy jsou členěny meandrujícím vodním tokem, starými koryty, břehovými valy, písečnými přesypy, říčními terasami, náplavovými kužely. Překládáním koryt řek vznikají mrtvá ramena, která jsou postupně zazemňována. Přirozený dynamický vývoj niv byl na většině jejich plochy přerušen realizovanými vodohospodářskými úpravami.

Zejména v 19. a 20. století byly všechny významnější toky ČR, až na nepatrné výjimky, regulovány a přirozený vývoj niv se zastavil. Lidskou činností v nivách naopak přibývají nové antropogenní tvary – násypy, hráze, příkopy, jezy. Přírodní úseky niv větších řek jsou velmi vzácné, patří sem některé úseky řeky Ohře, Moravy a Odry. Půdy jsou charakteristické dostatkem až nadbytkem vláhy (s výjimkou vátých písků a terasových zbytků). Biota je pestrá, s typickým sledem od zarůstajících hladin tůní, přes vrbiny štěrkových lavic a mokřadní olšiny, topolový luh po tvrdý luh s dubem letním a jasanem a na vyšších nivních stupních s habrem. Rozhodující pro život plnohodnotné nivy jsou záplavy za vysokých vodních stavů.

Po provedených vodohospodářských úpravách je většina niv zorněna, původní nivní louky byly rozorány. Omezení nebo úplné vyloučení záplav umožnilo změnit i druhovou skladbu lužních lesů. Dnes dochází opět k částečnému zatravnění orné půdy, na opuštěných

nebo podmáčených plochách se rozvíjejí ruderální bylinné porosty a rákosiny. Přes četné škody na majetku se do niv stále rozrůstají sídla – dříve především chudinské kolonie, později průmysl a dnes prakticky cokoliv.

Krajiny širokých říčních niv se nacházejí v nížinách, pánvích a kotlinách. Nejrozlehlejší segmenty se nacházejí podél Moravy, významné nivy jsou podél Ohře, Labe, Orlice, Úhlavy, střední Lužnice, Dyje, Svratky a Jihlavy, na severu Odry, Ostravice, Olše a Opavy.

Poněkud specifické jsou vysoko položené široké říční nivy Vltavy a Řásnice na Šumavě. V jejich potenciální vegetaci se vedle vrb, olší a bříz významně uplatňují i smrky a borovice. Velké plochy těchto širokých niv jsou tvořeny rozsáhlými rašeliništi s klečí. Jedná se o jedny z nejlépe dochovaných říčních niv u nás.

Krajiny širokých říčních niv vznikly, na rozdíl od jiných typů, usazováním písků a hlín při povodních řek. Řeky jsou jejich neoddelitelnou součástí. V přirozeném stavu se jedná o velmi dynamický typ krajiny, s častými změnami koryta toku, povodněmi, maximální produkcí biomasy a zvláštními typy lesů. Na rozdíl od jiných našich krajín měly množství tůní. Ohrázování vodních toků brání pravidelným záplavám. Vyloučení záplav umožnilo rozsáhlé a intenzivní zemědělské využití niv a ovlivnilo i druhovou skladbu dřevin v lužních lesích.

13. Krajiny výrazných svahů a skalnatých a horských hřbetů

Krajiny výrazných svahů jsou součástí některých vrchovin a především hornatin. Jejich výšková členitost dosahuje převýšení od 150 m výše. Skalnaté a horské hřbety se vyznačují členitým reliéfem, vzácně až charakteru skalnatých hřebenů. Jsou charakteristické pro vrcholové části hornatin a vzácněji vyšších vrchovin. Do tohoto typu krajiny jsou zařazeny výrazné svahy a skalnaté a horské hřbety pohledově exponované, které zejména v dálkových pohledech vytvářejí výrazné dominanty a předěly v krajině.

V Hercyniku se nacházejí na metamorfitech a plutonitech, v Karpatech na flyši.

V Hercynských pohořích jsou příkré až strmé svahy proměnlivě rozčleněny hřbety a hřbítky, rozsochami a svahovými údolními, v horních částech často zařezanými. Ve strmých svahových údolích se mohou vyskytovat i menší vodopády, obří hrnce a skalní prahy. Na odolných horninách jsou skalnaté hřbety a hřebeny, skalní stěny, skalnaté rozsochy a vrcholy. Pod skalami na svazích jsou rozšířeny sutě. Ojedinele můžeme nalézt skalní výchozy o výšce 25 – 30 m vystupující nad lesní porosty. Ve vyšších polohách se objevují i tvary mrazového zvětrávání – zejména mrazové sruby s kamennými moři a balvanovými proudy. Na svorech jsou charakteristické tvary zvětrávání – žláby, skalní hříby, pokličky, skalní okna. Na vložkách vápencových hornin se roztroušeně vyskytující krasové jevy (jeskyně, závrtky, ponory a vyvěračky). V nejvyšších částech jsou balvanové pokryvy a skalní plotny, ojedinele i lavinové dráhy.

Reliéf svahů v pohořích Karpat je členitý se značnými výškovými rozdíly. Příkré svahy jsou členěny řadou hlubokých zářezů pramenných úseků vodních toků. Malá údolí oddělují svahové hřbety spadající příkře do údolí. Svahová údolí mají velkým sklon, malé vodní toky v nich tvoří peřeje, výjimečně i vodopády. V horních úsecích svahů je řada pramenišť. Na svazích se omezeně vyskytují izolované skalní výchozy vypreparovaných vrstev odolných pískovců a slepenců s řadou pseudokrasových jevů. Častěji se vyskytují drobné skalky a kamenité povrchy i sutě a akumulace balvanů, lokálně na svazích i sesuvy.

Reliéf hřbetů v Hercynských pohořích má charakter výrazných protáhlých a plošších hřbetů; v nižších polohách sem byly zařazeny jen výraznější skalnaté hřbety. Na odolnějších horninách jsou hřbety kratší, vystupují z nich různě výrazné vrcholy, které mají občas charakter ostrých suků. Tyto vyvýšeniny většinou vzhledem k odolným horninám převyšují okolní reliéf. Mnohé vrcholky jsou skalnaté, od menších skalek s výškou do 12 m až po

mohutnější až 30 m vysoké mrazové sruby pod nimiž akumulace balvanů, balvanové proudy i kamenná moře. Vypreparované skály vystupují i ze strmých svahů. Ve skalních výchozech se vyskytují skalní mísy. Na hřbetech ve vyšších polohách 8. vegetačního stupně jsou často izolované skály (tors), kryoplanační terasy, polygonální půdy, periglaciální sutě. Jemnozrnější materiál se nashromáždil pouze v sedlech, kde pak vznikla drobná vrchoviště.

Reliéf hřbetů v Karpatech je typický protáhlými, dlouhými, převážně úzkými hřbety s rozsochami. Výškově jsou hřbety vyrovnané až nevyrovnané s výskytem sedel a vrcholů. Svahy hřbetů jsou příkré. Nejvyšší hřbety jsou poměrně úzké s velkými výškovými rozdíly a strmými svahy. Skalní tvary a izolované skalní výchozy jsou velmi řídké a nedosahují významné velikosti, na méně odolném flyši 2 m výšky, na výchozech vypreparovaných vrstev odolných pískovců a slepenců s výškou i přes 10 m. Zpravidla se na nich vyskytují pseudokrasové jevy (voštiny, jeskyně, skalní okna, skalní mísy, pseudoškrapy). Mimo morfologicky významné skalní tvary je zde roztroušena celá řada menších skalních výchozů často doprovázená kamenitými svahy, suťovisky, v nejvyšších polohách i kamennými moři. Dobře patrné je odsedání svahů, vznikající gravitačním roztržením horských hřbetů (podél vrstevních ploch pískovců), někdy vytvářející až dvojité hřbet. Okraje hřbetů nad příkrými svahy jsou často postiženy sesuvy, vzácněji i rozsedáním hřbetů za vzniku hlubokých trhlin, rozsedlinových (pseudokrasových) jeskyní a propastí.

Vyšší hřbety a hřebeny jsou již pod vlivem vrcholového fenoménu. Vrcholový fenomén se projevuje zvýšením biodiversity pod vlivem zvláštních geomorfologických a klimatických podmínek na hřbetech. Vlivem neustálé pomalé eroze materiálu na hřbetech jsou obnažovány podložní horniny, a tak se mohou projevit všechny zvláštnosti jejich chemismu a mechanických vlastností. Zpravidla se na hřbetech vyskytují skalky a drobné sutě. Velmi významným klimatickým faktorem je expozice vůči větrům. Větry se na výraznějších hřbetech podílejí na snížení vzrůstu stromů a jejich prořezávání. Podílejí se tak i na snížení horní hranice lesa v 7. vegetačním stupni.

Svahy a hřbety jsou zpravidla zalesněny, převažují jehličnaté kultury, časté jsou ale fragmenty přirozenějších lesů a v Bílých Karpatech jsou zachovány komplexy květnatých bučin. V nejvyšších polohách horských hřbetů nad hranicí lesa jsou horské trávníky. Jehličnaté lesy, zvl. na kyselém podloží, byly v posledních 40 letech značně poničeny imisemi, větrnými kalamitami a hmyzími škůdci. Dnes se zde zpravidla nacházejí rozvrácené zbytky smrčín a převažují imisní holiny, místy zalesněné nepůvodními dřevinami. V polohách chráněných před imisemi se v některých pohořích udržely zbytky lesa s přirozenou dřevinnou skladbou. Mírně lepší situace je v Jeseníkách a ještě více na Šumavě. Významné části hřbetů v Karpatech byly původně kryty nízkým lesem a byly změněny v průběhu valašské kolonizace v pastviny. Přesto i zde se nacházejí zbytky přirozených lesů. Hřbety, jako turisticky nejatraktivnější části pohoří, jsou v posledním století pod silným turistickým tlakem, který vedl k výstavbě nových cest, hotelů, lanovek a věží (především telekomunikačních), což vše se odrazilo v k dalšímu narušení jejich bioty.

Krajiny výrazných svahů, skalnatých a horských hřbetů se vyskytují převážně v hornatinách, méně ve vrchovinách a po celém území České republiky. Charakteristicky jsou zastoupeny především na Šumavě, v Krušných horách, Krkonoších, Orlických horách, Hrubém Jeseníku, Beskydech, Javorníkách a Bílých Karpatech. Okrajově se vyskytují ve vyšších členitých vrchovinách Hercynika a na příkrých svazích kuest ve východních Čechách.

Krajiny výrazných svahů a skalnatých a horských hřbetů se tyčí nad okolní krajinou. Jsou pohledově exponované, vytvářejí horské orámování české kotliny a moravských úvalů. Další výrazné svahy a hřbety vytvářejí výrazné dominanty a předěly v krajině vrchovin a pahorkatin. Většinou jsou zalesněné. Jsou to „naše hory“.

14. Krajiny ledovcových karů

Krajiny ledovcových karů jsou na území České republiky plošně nejméně rozsáhlé. Jsou to typické kotlovité sníženiny na horských svazích, které vznikly během posledních dob ledových činností sněhu a ledu. Na největší kary navazují ledovcová údolí s příčným profilem ve tvaru „U“ – trogy.

Kary v České republice jsou vyvinuty v odolných krystalických horninách - kyselých plutonitech, kyselých metamorfitech a pestrých metamorfitech.

Ledovcové kary jsou specifickým tvarem, který vznikl převážně během poslední doby ledové (würm) působením sněžníků, drobných karových ledovců a údolních ledovců. Ledovcové kary v ČR se vyvíjely v horských oblastech díky hromadění sněhu na závětrných svazích. V dnešní době charakter karů dotvářejí sněhové laviny, případně skalní říčení. Kary se vyznačují strmými, zpravidla skalnatými svahy a stěnami, přičemž dno je konkávní a relativně ploché. Jejich hloubka (převýšení) dosahuje většinou 250-300 m, v Krkonoších až 500 m (Obří důl). Pro reliéf jsou typické různě orientované svahy, skály, převisy, trhliny, sutě, balvanová moře, hlinité akumulace, vodopády, bezodtoké sníženiny s mokřady a na Šumavě i jezera.

Ledovcové kary se v ČR vyvíjely na samé dolní hranici možného výskytu v 7. a 8. vegetačním stupni, především díky hromadění sněhu na závětrných svazích. Kary zahrnují neobyčejně velké množství ekotopů, srovnatelné pouze s nejvýraznějšími zaříznutými údolními. Významným faktorem je sníh, který na dně ledovcových karů vytrvává až do začátku léta a zásobuje okolí neustále vodou a chladem a podmiňuje tak na krátké vzdálenosti velmi odlišné fenofáze týchž taxonů rostlin.

Ledovcové kary jsou velmi problematicky využitelná a nebezpečná místa. Tato krajina byla ovlivněna lidskou činností extrémně málo. I současná devastace horských lesů je zde minimalizována jednak závětrnou polohou, jednak vlivem relativně živných půd. Ledovcové kary představují jedinečné přírodní objekty a všechny jsou nejpřísněji chráněny. Vegetační pokryv tvoří mozaika travnatých, bylinných a keříčkových porostů s borovicí klečí (mimo Jeseníky) a křivolesů jeřábů, bříz a smrku.

Krajiny ledovcových karů se v České republice vyskytují velmi vzácně a výhradně v Hercyniku, a to ve třech nejvyšších pohořích – Krkonoších, Šumavě a Hrubém Jeseníku. Celkově se jedná o 11 segmentů.

Ledovcové kary jsou atraktivní tvary, naznačující „velehorský“ ráz našich nejvyšších hor. U nás jsou velmi vzácné, a i když relativně málo vyvinuté, přesto s velmi pestrá mozaikou stanovišť a bohatou biotou. Pravými perlami jsou jezera na dně šumavských karů. K velehorskému rázu karů patří i koncentrace lavinových drah a sněhová pole vytrvávající dlouho do léta.

15. Krajiny zaříznutých údolí

Tyto krajiny jsou tvořeny výraznými údolními zářezy, které zpravidla dosahují hloubky od 60 m do 300 m. Údolí často vytvářejí četné zákruty a zakleslé meandry, četné úseky jsou skalnaté a se sutěmi. Profil údolí bývá asymetrický se strmějšími svahy nad nárazovými břehy.

Geologické podloží tvoří celá řada kompaktních hornin Hercynika, od usazených vápenců až po kyselou hlubinnou vyvřelinu (žuly); čistě vápencová údolí jsou však řazena do krasových krajin. Ke geologickým faktorům patří větší pestrost hornin, daná tím, že eroze vodního toku obnažila i menší žíly a vrstvy, které jsou jinde skryty pod zvětralinami a na povrchu se neprojevují. Krajiny zaříznutých údolí tvoří výrazná hluboká údolí, značných délek a proměnlivé šířky, nápadně odlišná od okolního, zpravidla ploššího reliéfu. Typickými znaky jsou vysychavé terénní hrany, zarostlé skalky i holé velké skály, sutě, výslunné i stinné

svahy, chladná vlhká úpatí, relativně rovná úzká údolní niva. Přítoky jsou hluboce zařezané, časté jsou peřeje a náplavové kužele u jejich ústí. Údolí vznikla za spolupůsobení vodního toku, který často vytváří zákruty, zaklesnuté meandry i okrouhlíky, v detailu pak tůň, peřeje, mělčiny, mrtvá ramena. Mnoho údolí je přeměněno výstavbou údolních přehrad, jejichž nádrže zničily značnou část významných údolí. Většina nezatopených údolí je pak znehodnocena vedením dopravních koridorů. Nejvýznamnějším segmentem je údolí Vltavy, od Hluboké nad Vltavou až po Prahu, v délce přes 120 km. Dnes je však z velké části zatopeno údolními nádržemi Vltavské kaskády.

Významný je údolní fenomén, což je jev podstatného zvýšení biodiversity vlivem nahloučení velkého množství malých segmentů ekotopů, často kontrastních. V údolích je tak často "koncentrována" biota celé okolní krajiny a zpravidla ještě něco navíc. V údolích se výrazně projevují teplotní inverse, kdy při dně je chladněji a žijí tam druhy vyšších poloh a při horní hraně jsou teplé zóny s relativně teplomilnou biotou. Významným transportním médiem je řeka na dně.

Údolní svahy byly vždy hůře přístupné a obdělávatelné, takže zde se dlouho a ve velké míře zachovaly relativně přirozené ekosystémy lesa, ale i bezlesí na skalách. Fragmenty údolních luk byly v posledních 50 letech zpravidla buď zorány nebo opuštěny a zarostly náletem. Velkou devastací byla výstavba údolních přehrad, jejichž nádrže zničily většinu specifík údolí.

V rámci České republiky se krajiny zaříznutých údolí nacházejí především v kompaktních horninách Hercynika, nejčastěji ve středních polohách. Tyto krajiny jsou charakteristické svým výrazným ostře řezaným reliéfem, příkrých až strmých svahů ostře oddělených výraznou terénní hranou od okolního reliéfu. Svou divokostí, pestrostí a odlišností od okolí jsou velmi atraktivní, k tomu přispívá i vodní tok na dně, místy s peřejemi.

Toto členění naší krajiny v evropských souvislostech se pokouší postihnout jednotu přírodních, sociálních a kulturních podmínek v historickém kontinuu. Níže jsou popsány krajinné typy vyskytující se na území NP Šumava.

Krajinné typy vyskytující se v NP Šumava

Na území NP můžeme vymezit 13 krajinných typů (průnik 3 rámcových typů krajiny). Až na malý segment na východě všechny patří k sídelní krajině novověké kolonizace Hercynského okruhu a z hlediska využití území se jedná z velké části o krajiny lesní, doplněné lesozemědělskými a zcela okrajově v jednom případě i krajinou rybniční. Dle rámcového typu reliéfu se v řešeném území nachází 7 typů, z nichž naprostá většina u nás patří mezi vzácné. (viz mapa č.1: *Rámcové typy krajin NP Šumava*)

3M2 – vrcholně středověká lesozemědělská krajina běžného reliéfu

Na území NP zasahuje jen okrajově na levém břehu Vltavy nad Lipnem. Jedná se o konec sídelního pásu táhnoucí se podél Vltavy. Od středověku byla pochopitelně využívána i říční niva v bezprostředním sousedství. Intenzita jejího obhospodařování však zásadně poklesla a dnes se její charakter blíží přírodnímu. Charakterem tedy již neodpovídá od středověku kultivované krajině.

6L2 – novověká lesní krajina členitých pahorkatin a vrchovin Hercynika

Na území NP se vyskytují dva větší celky, z nichž jeden se nachází v širším okolí obce Stožec protažený ve směru SZ-JV. Lesní charakter jej vymezuje od ostatní krajiny členitých pahorkatin a vrchovin, které pokračují dále na SZ. Druhý segment leží v prostoru býv. Stodůlek–vrch Slunečná (V od Prášil) a má dosud místy lesozemědělský charakter. Drtivá většina bezlesích ploch však není obhospodařována (dopadové plochy bývalé střelnice) a masivně zarůstá. Proto v blízké budoucnosti na celém území převládne lesní krajina.

6M2 - novověká lesozemědělská krajina členitých pahorkatin a vrchovin Hercynika

Výskyt tohoto poměrně běžného krajinného typu je omezen pouze na několik segmentů především v okolí částečně odlesněných sídelních enkláv (i zaniklých): Srní, býv. Horní Světlé Hory – Strážný - býv. Dolní Cazov - České Žleby - býv. Krásná Hora - býv. Nové Údolí a okrajově sem zasahuje i z CHKO - Borová Lada, býv. Březová Lada - Polka, Volary-Chlum, Nová Pec, býv. Huťský Dvůr, býv. Zadní Zvonková. Strukturální zastoupení lesa a zemědělských kultur může být poměrně proměnlivé. Segment na Z (Prášily – býv. Skelná) je tvořen lesem s malými, průběžnými enklávami bezlesí. Naproti tomu segmenty v okolí Českých Žlebů – býv. Krásné Hory či na Knížecích pláních jsou tvořeny zemědělskými plochami s enklávami lesa. Přetrvávající lesozemědělský charakter je dokladem zemědělského hospodaření v nejvyšších částech Šumavy.

6L6 - novověká lesní krajina hornatin

Tento typ vymezuje z ostatní lesnaté krajiny výrazný masiv Stožce (1065 m n.m.) a na něj navazující Radvanovický hřbet, jež mají již díky svému značnému převýšení charakter hornatiny.

6L8 - novověká lesní krajina vysoko položených plošin

V rámci republiky vzácný krajinný typ daný především ojedinělým fenoménem vysoko položené holoroviny. Těžiště výskytu v jeho nejtypičtější podobě je především na Modravských slatích, odkud lesní porosty s rašeliništi táhnou dále východním směrem ke Kvildě a Horské Kvildě. V menších plochách se tento typ vyskytuje také JV od Knížecích Plání směrem ke Strážnému, na severním cípu NP v povodí Slatinského potoka a v údolí Studeného potoka. Pro svoji výjimečnost si tento krajinný typ zaslouží odpovídající ochranu.

6M8 - novověká lesozemědělská krajina vysoko položených plošin

Vzácný krajinný typ navazující většinou na předchozí. Vyskytuje se na plochách, kde došlo k výraznějšímu odlesnění a následnému obhospodařování původně lesnaté holoroviny. Jedná se především o okolí sídel, dnes převážně zaniklých: býv. Bučina - býv. Hrabčcí Pláně - býv. Stodůlky - býv. Žďárek, býv. Zhlí - býv. Bor - býv. Skelná - býv. Vysoké Lávky - Prášily, Nový Svět – býv. Svinná Lada – Studený Potok.

6M11 - novověká lesozemědělská krajina širokých říčních niv

Tento plošně vzácný krajinný typ se v řešeném území vyskytuje především v širokém údolí Vltavy (od Lenory po Novou Pec) a částečně i v údolí Rásnice (JZ od Strážného), kde přesahuje do Bavor. V NP ve specifické formě s množstvím rašelinišť. I v rámci ČR se jedná o jednu z nejlépe dochovaných segmentů.

6L13 - novověká lesní krajina výrazných svahů a skalnatých horských hřbetů

V řešeném území plošně významně zastoupený typ, který však v rámci ČR patří mezi vzácné. Vyskytuje se v několika segmentem a tvoří jej výrazné lesnaté svahy hlavních šumavských hřebenů: Polom – Plesná – Poledník - Oblík, Vysoký hřbet – Březník – Křemelná - Radkovský vrch, Sokol - Huťská hora - Popelná, Blatný vrch – Luzný - Černá hora – Stolová – Přílba – Homole - Polecký vrch - Strážný, Třístoličník – Plechý - Smrčina, Perník. Tento krajinný typ zaslouží ochranu nejen pro svou vzácnost a pohledovou exponovanost, ale především proto, že je pro Šumavu charakteristický.

6M13- novověká lesozemědělská krajina výrazných svahů a skalnatých horských hřbetů

Tento vzácnější krajinný typ navazuje na předchozí a do řešeného území zasahuje hlavně v částečně odlesněných sídelních enklávách Svojshe – Dobronín - Malý a Velký Kozí Hřbet – Podlesí - Červená a dále pouze okrajově v okolí Busilu, býv. Kubíčková Dvora, býv. Pamferovy Hutě a býv. Debrníku.

6L14 - novověká lesní krajina ledovcových karů

Výjimečný krajinný typy omezený pouze na několik segmentů v rámci celé republiky, z nichž se na území NP vyskytují hned tři – kary ledovcových jezer Plešného, Prášílského a Laka. Pro svou exkluzivitu zasluhuje nejvyšší ochranu.

6L15 - novověká lesní krajina zaříznutých údolí

Za lesnatou krajinu výrazně zaříznutých údolí můžeme označit pouze hluboká údolí Vydry – Křemelné - Otavy a částečně Teplé Vltavy pod Kvildou. Tento typ je zde však výjimečně dobře vyvinutý a zachovalý. Především výrazné údolí Vydry má místy až charakter horského kaňonu.

6M15 – novověká lesozemědělská krajina zaříznutých údolí

Na území NP se jedná se o jeden malý segment údolí Otavy a jejího přítoku Losenice v okolí Rejštejna. Ten je sice již staršího založení. Jednalo se však o izolovanou enklávu na obchodní stezce a zároveň místo dolování zlata (stejně jako blízké Kašperské Hory a Červená). Jejich okolí však bylo kolonizováno až v novověku.

6R2 - novověká rybníční krajina členitých pahorkatin a vrchovin Hercynika

Krajinný typ zasahující do řešeného území od jihu, a to pouze v jednom segmentu u Nové Pece, kde končí vzduť Lipenské přehradě. Díky souvislé vodní ploše získává krajina na místě bývalých meandrů již rybníční charakter.

Shrnutí

- **Naprostou většinu území NP tvoří vzácné typy krajin (6L6, 6L8, 6M8, 6M11, 6L13, 6M13, 6L14, 6L15, 6M15).**
- **Velkou část zaujímá lesnatá krajina, většinou i s výjimečnými typy reliéfu, svým rozsahem ve středoevropském prostoru unikátní (6L2, 6L6, 6L8, 6L13, 6L14, 6L15).**
- **Význam a legitimnost plošné ochrany na základě výskytu vzácných krajinných typů v rámci ČR.**
- **Opodstatnění existence NP z hlediska typologického členění krajiny ČR (vymezení vůči okolnímu CHKO).**

B. Individuální diferenciacie krajiny

Individuální členění krajiny z hlediska jejich rázovitosti je rozhodující postup jak definovat a vymezit v zákoně o ochraně přírody a krajiny stanovené kategorie místa a oblasti krajinného rázu.

Individuální diferenciacie krajiny vychází z principu jedinečnosti a neopakovatelnosti jednotlivých částí krajiny.

Naše vnímání krajiny je především vizuální. Individuální členění proto musí nutně vycházet ze základních způsobů tohoto vnímání krajiny jako vnitřně souvisejících celků. Místem tak nemůže být individuální bod v krajině, ale celé místo, které je ve společném a bezprostředním pohledovém propojení. Stejně i oblast musí mít společné rámce v nichž je vnímána. Oblasti i místa krajinného rázu jsou tedy vymezovány na základě utváření reliéfu. Znamená to tedy, že základními individuálními jednotkami členění krajiny jsou konvizační a supervizační krajinný celek.

Konvizační krajinný celek (zkráceně **KvC**) je „individuální krajinný prostor, vymezený pohledovými bariérami, který je uvnitř sebe pohledově spojený z většiny pozorovacích stanovišť“. Konvizační krajinné celky mohou být pohledově uzavřené, polootevřené i zcela otevřené. Ani otevřené části by však neměly kvůli rozlišovacím schopnostem lidského oka přesahovat délku 3 km.

Vedle tohoto horizontálního vymezení se v krajinách s dramatickým georeliéfem hlubokých údolí skladba konvizačních celků rozvíjí i vertikálně, kdy výšková úroveň dna údolí tvoří jeden celek, úroveň středních, svahových poloh druhý a vrcholky třetí. Konvizační celek je elementárním kompozičním prostorem krajiny. Tento celek pojetím odpovídá zákonné kategorii: **místo krajinného rázu**.

Za okraji konvizačního krajinného celku, které tvoří jeho ohraničení, se často pohledově uplatňují další, vzdálenější krajiny či převýšené horizonty a části jejich pohledově exponovaných svahů, projevujících se jako krajinné veduty. Vzdálené horizonty a veduty vytvářejí v nadhledech nadřazené – supervizační krajinné celky.

Supervizační krajinný celek (zkráceně **SvC**) je tedy „individuální část krajinného prostoru, vymezená krajinnými ohraničeními (horizonty a vedutami), který je uvnitř sebe v nadhledech pohledově spojený.“ Jeho největší vnitřní vzdálenost se řídí viditelností za průměrných atmosférických podmínek a pohybuje se u nás až okolo 40 km. I on může být pohledově uzavřený, polootevřený i zcela otevřený. Supervizační krajinný celek je tedy největším, vnitřně členěným a ze země vnímaným, kompozičním krajinným celkem. Tyto celky pojetím odpovídají zákonné kategorii: **oblast krajinného rázu**.

Při vnitřním uspořádání supervizačních i konvizačních krajinných celků, se kompoziční prvky projevují zjednodušeně: jako krajinné ohraničení a matrice (pozadí), akcentované krajinnými singularitami (kompozičními osami a póly).

Krajinné ohraničení vymezující jednotlivé krajinné celky může být uzavřené, polootevřené i zcela otevřené. Způsob ohraničení, i velikost ohraničených krajinných celků, se významně liší podle krajinných typů. Může být jak nuanční, tak akcentované singularitami. Ohraničení jsou nejcitlivějšími místy kompozice a tvoří je především čelní svahy, hřbety a hřebeny - tedy reliéf, projevující se jako veduty a horizonty.

Krajinné horizonty – převážně liniový typ ohraničení, jehož charakter závisí na reliéfu. Jednoznačnou linii tvoří na výrazných terénních zlomech (ostré hřbety, skalní stěny atd.). Naopak v případě plochého reliéfu linii horizontu mění či může měnit i malá výšková změna kdekoli na temeni svahu. Krajinné horizonty oblastí krajinného rázu jsou místa

viditelná ze širokého okolí a jedná se tedy o *místa prioritní ochrany krajinného rázu*. V mapě jsou vymezeny liniově jako uzavřené hranice oblastí KR (viz mapa č.2: **Oblasti krajinného rázu na území NP Šumava**).

Krajinné veduty – jsou tvořeny převýšenými okraji krajinného celku - buď čelními a proto pohledově exponovanými svahy, nebo horskými hřebeny či vysokopodlažní bariérou zástavby. Veduty oblastí krajinného rázu jsou pohledově velmi exponované, a proto jsou *místa prioritní ochrany krajinného rázu*. V řešeném území jsou významně plošně zastoupeny díky relativní četnosti výrazných svahů horského charakteru. Zvláštní pozornost je třeba především věnovat krajinným vedutám pohledově uplatňujícím se v širokém okolí, které tím pádem mají nadregionální význam. Naopak svahy hlubokých zaříznutých údolí se v nadhledech projevují pouze omezeně. Výjimkou jsou asymetrická údolí, kde je jeden svah mnohem vyšší než druhý. Vyšší svah se pak uplatňuje v dálkových pohledech. V řešeném území se to týká zejména horní části zaříznutého údolí Vydry. Veduty i zaříznutá údolí jsou společně vyznačeny v mapě č.2: Oblasti krajinného rázu.

Krajinná matrice je tvořena běžnými a převažujícími typy uspořádání – strukturami krajiny či jejich opakujícími se kombinacemi. Matrici tvoří i typická krajinná mozaika z opakujících se individuálních prvků. To, co je v dané krajině běžné, je logicky i základní platformou pro hodnocení nových zásahů do ní. Matrici formují jak výsledky různého způsobu využívání, tak i běžné stavby a zařízení. Na úrovni oblastí KR se vždy jedná o určité kombinace několika typů ploch, a proto se jejich krajinné matrice dají dobře vystihnout popsáními typy krajiny (viz kap. 6.A). V krajinném detailu (na úrovni KvC) již většinou můžeme mluvit o homogenních typech ploch, a proto matrice míst krajinného rázu charakterizujeme níže popsányi elementárními a komplexními typy prostorových struktur (viz kap. 6.B.2.). V krajinách rurálních převažují matrice lesní, zemědělské či smíšené s venkovskými sídly, v krajinách urbánních matrice různých typů zástavby. U matrice je důležitý soulad jejího vzhledu s funkcí, jako výslednice průniku jejích přírodních podmínek a způsobů využívání.

Krajinné singularity – *krajinné osy a póly* jsou místa v krajině s výjimečným, neopakovaným účinkem. Tvoří tedy výjimky oproti dané krajinné matrici a není tedy rozhodující, zda jsou jednotlivé prvky matrice výrazné či nikoliv. Je logické, že singularity musí být v daném celku málo, jinak se stávají součástí matrice. Vzhled jednotlivých singularit a jejich vzájemné uspořádání určité krajinné celky identifikují, a proto se jedná o *místa prioritní ochrany krajinného rázu*. V některých případech však může singularita působit v určitém celku rušivě až nepatřičně – nemusí být proto nijak chráněna.

Krajinné osy jsou liniové singularity, které protkávají krajinu a vytvářejí osy krajinné kompozice daného celku. Mohou být charakteru přírodního (vodní toky a údolí, svahové zlomy, ale i biokoridory apod.), kulturního (urbanistické osy) i historického (prostorové stopy minulých linií), popř. i jejich kombinací.

Krajinné póly jsou bodové singularity s výjimečným účinkem, tvořící akcenty v dané krajinné matrici. Odvíjejí se od místně koncentrovaných, přitom však výrazně odlišných, částí prostorů. Opět mohou být jak přírodní (izolované tvary georeliéfu, skály či výrazně odlišný vegetační kryt), kulturní (stavební dominanty, náměstí nebo jiné funkčně zvláštní plochy apod.) či historické (stopy historických pólů), popř. i jejich kombinací. Póly mohou tvořit jak pohledové dominanty, tak výrazná kompoziční ohniska významová.

Konvizuální a supervizuální celky jsou základní krajinné obrazy, které lze dále jako oblasti a místa krajinného rázu individuálně popsat jejich typickými znaky matric, ohraničením a singularitami.

B.1. Oblasti krajinného rázu NP Šumava

Geomorfologické danosti území NP Šumava jako základ vymezení OKR:

Významné jsou relikty několikaúrovňového paleoreliéfu šumavských plání, který tvoří především mírně zvlněná holorovina, nad kterou vystupují jeho vyšší úrovně ve formě obnažených táhlých hřbetů a vrcholů z odolnějších hornin, z nichž některé byly domodelovány ledovcem. Současný georeliéf byl dotvořen denundační činností vodních toků během holocénu, které vytvořily jak hluboká zaříznutá údolí zejména v SZ polovině NP, tak plošší a širší údolí především JV části, kde zůstaly vypreparovány pouze nejodolnější masivy.

Přírodní společenstva jako základ krajinných matric OKR:

Klimaxová společenstva se v řešeném území postupně vyvinula až v postglaciálu. Ustálení vlhčích a mírnějších klimatických podmínek dalo na místě periglaciální tundry vzniknout převážně zapojeným lesním porostům, čímž se tak uzavřel vývoj přirozených cénoz. Na území dnešního NP tento lesnatý pralesní charakter plošně významně ovlivňoval člověk až v posledních třech stoletích.

Utváření kulturní krajiny v přírodních kontextech:

Ze stručného přehledu vývoje krajiny (viz kap. 5) na území NP vyplývá určitá pulsace jeho osídlování, která přes několik vzestupných (13.-14.stol., 17.-18.stol.) a sestupných fází (husitství, 30letá válka) dosáhla vrcholu v 18. a 19. století. Po určité stagnaci v první polovině 20. století došlo k výraznému zlomu po roce 1945, kdy odsun tehdejších obyvatel znamenal posunutí rozsahu kolonizace o několik století zpátky (zhruba na úroveň 15. a 16. století). Právě vývoj ve 20. století je kvůli své bezprostřednosti a časové spojitosti pro současný stav krajiny na území NP jedním z nejvýznamnějších. V první polovině se jednalo v podstatě o stabilizovanou horskou lesozemědělskou krajinu s významným zastoupením lesních porostů. Bez přerušení jejího historického vývoje násilnou izolací za socialismu, by se zřejmě příliš nelišila od přiléhajících území na bavorské straně. Paradoxně právě v této násilné izolaci však musíme hledat výjimečnost krajiny na českém území NP. Krajina je zde daleko syrovější - divočejší a působí více nepřístupně a svébytně. Likvidací osídlení, a tím i tradičního obdělávání krajiny, došlo k násilné změně jejího managementu. Socialistické hospodaření nemohlo nahradit to původní, tradiční. Z krajiny postupně mizely stopy lidského osídlení, a tím se samozřejmě významně měnil i její charakter. Ztrácela se obhospodařovaná krajinná struktura a s ní i obyvatelnost území. Přírodní složka krajiny, která byla doposud omezena na okrajové části, začala obsazovat opuštěná či špatně obhospodařovaná místa. Většina území dnešního NP byla v té době na středoevropský prostor pod minimálním vlivem člověka, což nesporně vytvořilo i specifický krajinný ráz. Konec izolace přišel s rokem 1989 a lze říci, že v devadesátých letech došlo, jak k objevování dosud nepřístupného území nově vzniklého NP, tak i k postupnému opětovnému zabydlování krajiny, které pokračuje až do současnosti. Původně zemědělské osídlení se tak postupně během 2. pol. 20. století změnilo z velké části na rekreační, jež nemá přímý vztah k okolní půdě a které sebou přineslo zcela jiné, novodobé měšťské nároky na krajinu i architekturu, které jsou často v rozporu s původní venkovskou krajinnou strukturou.

Při velkém zjednodušení můžeme mluvit o jednotlivých fázích vývoje krajiny a jejího obrazu. Využívání území vždy zcela zásadně formuje jeho ráz. Jednotlivé fáze nebyly od sebe až do 20. století jasně odděleny a krajina často plnila i několik funkcí zároveň. Je však možné určit takovou, která byla v určité době zásadní a od níž se odvíjely ostatní.

fáze:

pralesní (holocén – 10.stol.)

komunikační - ochranná (10.stol. – 17.stol.)

surovinová (kc. 17.stol. – 19.stol.)
zemědělská (kc. 19.stol. – 1945)
strategická (1945 – 89)
environmentální x rekreační (1990 – současnost)
- jaká funkce převládne v současnosti vytvoří obraz krajiny v nejbližší budoucnosti.

Obecné charakteristiky krajinného rázu na území NP Šumava

Symboly Šumavy - výjimečné krajinné singularity

Některé výjimečné singularity, které svým významem překračují hranice jednotlivých oblastí, se stávají singularitou i několika oblastí KR, v nichž nemusejí přímo ležet a ani s nimi bezprostředně sousedit. Takovéto singularity jsou ojedinělé a mají nadoblastní – nadregionální význam. Kvůli zmíněnému širšímu dopadu zde zmiňujeme i singularity, které přímo neleží na území NP Šumava (Bavorsko, CHKO), přesto však celý širší region jasně identifikují. Jsou to:

- **masiv Smrčiny;**
- **Plechý s Plešným jezerem;**
- **Boubínský masiv;**
- **Luzný;**
- **Malý a Velký Roklin;**
- **Velký Javor;**
- **Ostrý.**

Tyto singularity jsou zjednodušeně řečeno určitými symboly celé Šumavy, a proto jim je nutné věnovat v rámci ochrany KR přednostní pozornost. Jejich přeměnou či narušením můžeme částečně změnit vnímání krajiny i její identifikaci nejen na úrovni oblastí KR, ale i na úrovni celého regionu.

Přírodní ekosystémy

Ve srovnání se širším okolím mají některá společenstva na území NP poměrně zachovalý přírodní charakter a byly také hlavním důvodem pro jeho vyhlášení. Tyto ekosystémy s poměrně přirozeným vývojem a cyklem jsou předmětem biotopové ochrany a jejich přírodovědecká hodnota je určena odborníky. Z hlediska krajinného rázu je pro jejich vlastní existenci nejdůležitější jejich svébytnost, tzn. nejsou podmíněny lidskou činností. Přirozené přírodní procesy v nich probíhají, ve srovnání s ostatními, bez významnějšího ovlivnění člověkem. Pro jejich rázovitost je tedy nejdůležitější co nejpřirozenější fungování přírodních procesů, které jejich obraz formují. Znamená to tedy, že ochranou těchto procesů zajistíme i ochranu jejich specifického rázu. A ochrana samovolných přírodních procesů je podstatou národního parku. Přírodní společenstva jsou u nás obecně dosti vzácná a přestože může být jejich vnímání problematické (např. stádium přirozeného rozpadu pralesa), zasluhují si nejvyšší ochranu i z hlediska krajinného rázu. Svým charakterem totiž významně přispívají nejen k samotné různorodosti naší krajiny, ale především k našemu vnímání jí samé. Srovnání krajiny poměrně přírodní s kulturní lesozemědělskou či dokonce urbanizovanou krajinou nám umožňuje vnímat její proměnlivost, dynamiku i odlišné kvality. V obecné myšlenkové rovině pak můžeme chápat význam takovýchto přírodních krajin jako symbol svébytné hodnoty přírody samé, potažmo čehokoli jiného, tedy entit nevytvářených člověkem a ani mu přímo nesloužících. Z nastíněných důvodů je tedy oprávněnost a smysluplnost existence přírodních krajin, též označovaných jako „divočina“, nezpochybnitelná, a to nejen v měřítku světovém, ale i našeho státu, resp. regionu.

V řešeném území se jedná především o společenstva slatí s rašeliništi a mokřady, vysokohorských smrčín a ostatních přírodních lesních porostů, přirozených vodních toků a jejich niv, ledovcových karů a přirozeného bezlesí.

Kulturní lesy

I přes postupně se rozšiřující bezzásahové plochy zůstávají, a mimo jádrová území i nadále dlouho zůstanou, kulturní lesy významnou součástí území. Jedná se o lesy dlouhodobě využívané člověkem jako zdroj dřeva. Tyto lesy jsou protkány cestní sítí a oproti přírodním lesům mají mnohem jednodušší strukturu. V minulosti zcela převažující holosečná těžba a umělá obnova způsobily, že většina lesů má charakter homogenních stejnověkových, jednodruhových porostů, vzájemně se lišících pouze věkem jednotlivých částí. Takovéto kulturní lesy však vyžadují i odpovídající obhospodařování (výchovné probírky, ochrana před podkorním hmyzem atd.). V kulturních lesích zpravidla nenajdeme velmi staré stromy (typický znak přírodních lesů), protože je jejich věk omezen obmýtní dobou. Právě mýtní těžby, spojené často se vznikem pasek, jsou tím vizuálně nejzřetelnějším znakem kulturních lesů. Naopak šetrné formy pěstování lesa nenarušující jeho ekosystémové funkce, respektující přirozenou druhovou skladbu a dlouhodobě stabilizující porosty, umožní v budoucnosti některé z nich ponechat samovolnému vývoji a převést je tak na lesy přírodní, které by měly na území NP převažovat.

Bezlesí

Přestože v současnosti zaujímá bezlesí pouze menší část rozlohy NP, je pro něj významné. Přirozeného bezlesí přírodního charakteru je v NP velmi málo a jeho výjimečnost je dostatečně zajištěna ochranou biotopů. Kulturního bezlesí, které je dokladem vývoje osídlení a způsobů hospodaření na území dnešního parku, je daleko více. Orná půda vymizela, a proto se dnes v podstatě jedná pouze o louky či pastviny. Plužiny, a zejména jejich dochované historické struktury, patří mezi významné kulturně-historické charakteristiky krajiny, které se zásadním způsobem podílejí na utváření charakteru území. Meze, kamenice, kamenné zídky a valy, vytvářející strukturu dochovaných plužin, jsou nejen pozůstatky někdejšího zemědělského využívání krajiny, ale také samotné kultury. Nejdochovalejší plužiny proto můžeme chápat jako kulturní památky. Podrobnějšímu hodnocení plužin je věnována samostatná kapitola v část II., kde byly vymezeny jejich nejzachovalejší segmenty – místa, která by měla být prioritně zachována. Neznamená to však automaticky, že ostatní nemají krajinářskou hodnotu. Jakékoli bezlesí, dnes převážně lesní krajinu, obohacuje a umožňuje širší výhledy, a tím i spojitě vnímání krajiny člověkem. Bezlesí na místě plužin dnes již zaniklých obcí má kromě toho i důležitou historickou hodnotu, protože je dokladem změn v krajině a jejího dramatického vývoje. Obohacuje krajinu nejen vizuálně, ale také významově – odkazuje na zaniklou kulturu lidí, kteří tuto krajinu obývali, a zároveň i na pomíjivost jako takovou, která je v běžné kulturní krajině přirozeně překryta. Můžeme proto mluvit o určitém *fenoménu opuštěné krajiny*, tedy krajiny v minulosti osídlené a využívané, dnes pouze extenzivně zemědělsky obhospodařované a neobývané.

Dochované plužiny jsou v současnosti narušovány především přirozeným zarůstáním a novodobou zástavbou. Významným narušením mohou být i záměry větších sportovišť (sjezdovky, golfová hřiště) či zařízení obnovitelných zdrojů energie (fotovoltaické či větrné). Tato sportovně-rekreační či energetická využití území jsou obecně novodobým fenoménem měnícím výrazně obraz krajiny a v dochované krajinné struktuře budou vždy působit nepatříčně a rušivě. Z hlediska poslání NP a plošné ochrany KR na jeho území je proto jejich existence zcela neopodstatněná.

Upomínky

Boží muka, křížky, umrlčí prkna a náhrobky, ale také solitéry a ovocné stromy jsou významnou kulturní charakteristikou krajiny. Upozorňují na život dávných obyvatel kraje, často v dnes již zaniklých vesnicích, kde zvyrazňují zmiňovaný fenomén opuštěné krajiny. Upomínají na dobu zaniklou a jsou pro většinu dnešních lidí stále významově jasně čitelné. Proto je pietní zachování těchto entit, včetně ošetřování, oprav a někdy i rekonstrukcí, pro zachování paměti krajiny dosti významné.

Vodní plochy

Přírodní vodní plochy jsou v národním parku vzácné - jedná se zejména o rašelinná jezírka a ledovcová jezera a jsou tudíž součástí přírodních ekosystémů (viz výše), které je často i identifikují. Po staletí pak člověk budoval řadu dalších vodních ploch (plavební a vodní nádrže), které jsou tradičním znakem obhospodařování území a je tedy vhodné je nadále udržovat. V druhé polovině 20. století byla níže po proudu Vltavy vybudována údolní nádrž Lipno. Její vzduť okrajově zasahuje i na území NP, kde vytváří přírodovědecky hodnotný litorální okraj, který bývá zaplaven jen při vyšších stavech vody.

Cesty

Přestože přes dnešní NP vedly hlavní větve Zlaté stezky, jejíž počátky se datují již od 11. století, byla většina jeho území nepřístupná až do kolonizační vlny od konce 17. a během 18. století. Po stabilizaci osídlení v 19. století se ustálila i cestní síť. Po poválečném odsunu německého obyvatelstva a vytvoření hraničního pásma mnohé cesty zanikly. Některé zarostly, jiné zase překážely velkovýrobnímu hospodaření. Většina jich ale zůstala zachována a často byla využita k „ochraně“ hranice či jako hospodářských cest. Vznikaly i zcela nové silnice, které jen velmi málo respektovaly původní trasy či reliéf (většinou lemovali několikrát posunované hraniční pásmo). Právě toto období přeměnilo většinu starých šumavských cest na asfaltové a významně tak zasáhlo do charakteru cestní sítě a tím pádem i pohybu v něm. Po roce 1989 se oprávněně využilo tohoto nepřiměřeného zásahu k rozvoji cyklistiky. I v současné době však vznikají na území NP další asfaltové cesty, které překrývají těch několik málo zachovalých starých cest či dokonce vytvářejí zcela nové, místy paralelní se stávajícími komunikacemi. Dvě souběžné cesty v krajině se stejným asfaltovým povrchem i dnes působí nepatřičně a do převážně přírodní krajiny nepatří. Staré cesty s dosud nezpevněným povrchem jsou významným kulturně-historickým znakem krajiny, který je dnes často narušován změnou a napřimováním jejich trasy či změnou povrchu. Tyto cesty jsou součástí krajiny velmi dlouho, a proto se do ní přirozeně zapojily, což často nelze říci o novodobých cyklostezkách. Cesty na území NP by neměly rozhodně sloužit jako kapacitní průjezdní trasy, ale měly by pouze umožňovat pohyb krajinou. Zejména v zemědělské krajině (často doprovázené alejemi dřevin) se významně uplatňují v utváření charakteru krajiny.

Sídla

Sídla jsou základním znakem osídlených území a jsou přirozenou součástí kulturních krajin. Podle charakteru zástavby můžeme vymezit několik zcela odlišných typů sídel. Dochovaná sídla vznikala jako sídliště trvale bydlících zemědělců, přestože se jejich obyvatelé neživilí jenom zemědělstvím. Trvale bydlících obyvatel je však dnes naprosté minimum a sídla se zásadním způsobem mění na rekreační destinace se sezónními návštěvníky. Problematika existujících sídel je podrobně řešena pro každou jednotlivou enklávu v samostatném svazku (viz část III.). Podmínky zachování krajinného rázu s ohledem na případnou novou výstavbu či rekonstrukce vycházejí z urbanistického a architektonického hodnocení daného sídla. Obecně však můžeme říci, že nové záměry by

měly co nejvíce respektovat stávající charakter sídla, tzn. v různé míře se přizpůsobit danému prostředí tak, aby se v něm nestaly jednotlivostí významně měnící obraz určitého sídla. Právě nevhodný růst sídel je dnes nejdůležitějším činitelem narušujícím krajinný ráz v NP. Každé sídlo má pro svůj růst určitý limit, jehož překročením se jeho obraz i navazující krajinná struktura výrazně změní.

Novostavby zvláštního určení (např. kostel, hasičská zbrojnice atd.) mohou mít i výjimeční vzhled oproti matici běžné obytné zástavby. Takové záměry však musí být hodnoceny individuálně podle jejich architektonické kvality.

Dochované plužiny zaniklých sídel vytvářejí u nás poměrně vzácný fenomén „*opuštěné kulturní krajiny*“, který je dnes pro Šumavu, jakožto výsledek její spletité historie, poměrně typický. Jakákoli obnova zástavby na těchto plužinách by ho zcela setřela.

Průmyslová výroba

I na území NP bylo v minulosti poměrně velké množství průmyslových výrob – hutě, brusírny skla, dřevozpracující průmysl atd. Souviselo to především s nepřiměřeným využíváním materiálového a surovinového potenciálu šumavských lesů. Po vyčerpání přírodních zdrojů došlo k nevyhnutelnému úpadku zmíněné průmyslové výroby a obyvatelé byly nuceni se přeorientovat převážně na zemědělskou výrobu. Po poválečném odsunu Němců a následném vytvoření pohraničního pásma došlo k dalšímu útlumu výroby a tím i snížení tlaku na celé území, což bylo předpokladem pro obnovení přírodních procesů, jež se později staly důvodem pro plošnou ochranu celého území. Proto je v současnosti vytváření ploch pro průmyslovou výrobu, která by mohla být v rozporu s ochranou přírody a krajiny, na území NP zcela nevhodné a neakceptovatelné. Přesto se velmi často v platných ÚP obcí vyskytují návrhy ploch pro výrobu, někdy až zarážejících rozměrů. Problémem nových průmyslových budov je především jejich vzhled, který je zcela logicky zcela podřízen technologickým požadavkům dané výroby. Takovéto objekty budou ve venkovské krajině vždy působit nepatřičně. V jádrových obcích NP by se proto na obnovu jakýchkoli významnějších výrobních činností mělo zcela rezignovat. V hraničních lokalitách je nutné případné záměry individuálně hodnotit, s důrazem na maximální využití stávajících objektů (nevyužívané kravíny či přímo bývalé haly). Naopak vhodná malovýroba, která často ani nepotřebuje speciální objekty, či přímo domácí řemeslo nebo zpracování místních zemědělských produktů, by měly být Správou NP vhodně podporovány, zvláště pokud by šlo o tradiční výrobky.

Popis oblastí krajinného rázu

Do řešeného území zasahuje celkem 24 oblastí krajinného rázu (OKR). Více jak polovina z nich se vyskytuje na hranici NP, přesahujících jak do Rakouska a SRN, tak i do CHKO.

Území většiny vymezených oblastí náleží ke krajinám novověké kolonizace Hercynského okruhu, přestože některými procházely významné obchodní stezky již od středověku. Pouze u čtyřech krajních OKR (Střední Lipno, Horní Lipno, Vltavský luh a Údolí Otavy) plošně významnější část území spadá do středověké kolonizace.

Nejhodnotnější jádrové OKR mají převážně lesnatý charakter, což je pro celé řešené území NP charakteristické. Jedná se především o OKR:

- lesnatých plání: Horní Křemelná, Modravské pláně, Knížecí pláně, Kvildské slatě;
- lesnatých údolí: Kaňon Křemelné – Vydry - Otavy, Stožecké údolí Vltavy;
- luhů: Vltavský luh.

Významné zastoupení lesních krajin mají i hraniční OKR, přesahující do NP Bavorský les: Žďánidla, Frauenau a částečně i Finsterau.

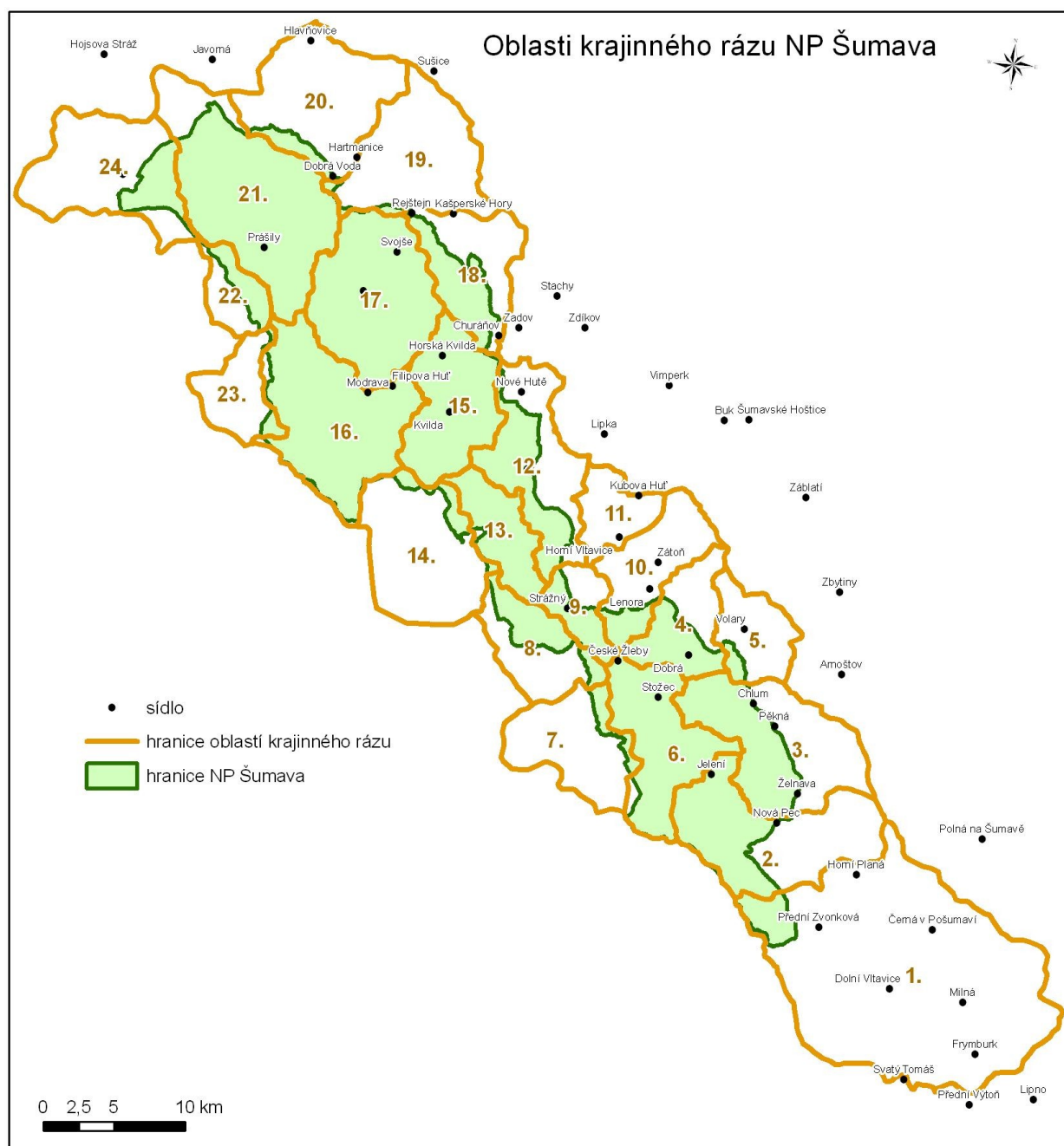
Větší zastoupení lesozemědělských krajin je především u hraničních OKR, jež se rozkládají převážně mimo NP, a to hlavně na území CHKO: Střední Lipno, Horní Lipno, Údolí Vltavy u Dobré, Volarsko, Zátoň – Lenorské údolí Vltavy, Údolí Vltavy u Horní Vltavice, Východní Kochánovsko, Údolí Otavy, Kašperskohorsko, Borovoladské údolí Vltavy, Stráženské údolí Řásnice, Železnorudsko, ale i na území SRN mimo NP Bavorský les: Pomezí, Bavorské údolí Studené Vltavy.

Následující soupis oblastí krajinného rázu (OKR), zasahujících na území NP Šumava, obsahuje vždy jejich základní charakteristiku, popis krajinného ohraničení, krajinných matric a singularit (póly a osy) a rámcové doporučení pro zachování KR v dané oblasti. Obecné podmínky pro zachování krajinného rázu jsou uvedeny v kap. 8. Zde zdůrazníme pouze, že zvýšenou ochranu na úrovni OKR zasluhují jejich krajinné póly a osy (nejsou-li označeny za negativní), krajinné veduty, krajinné horizonty i ostatní uzavřená a polootevřená krajinná ohraničení, přírodní matrice a matrice s hodnotou 1 a 2. Krajinné póly i veduty je třeba chránit v širších vizuálních souvislostech.

(viz mapa č.2: ***Oblasti krajinného rázu na území NP Šumava***)

Seznam oblastí krajinného rázu:

1.	Střední Lipno	13.	Knížecí pláně
2.	Horní Lipno	14.	Finsterau
3.	Vltavský luh	15.	Kvildské slatě
4.	Údolí Vltavy u Dobré	16.	Modravské pláně
5.	Volarsko	17.	Kaňon Křemelné-Vydry–Otavy
6.	Stožecké údolí Vltavy	18.	Kašperskohorsko
7.	Bavorské údolí Studené Vltavy	19.	Údolí Otavy
8.	Pomezní	20.	Východní Kochánovsko
9.	Stráženské údolí Řasnice	21.	Horní Křemelná
10.	Zátoň–Lenorské údolí Vltavy	22.	Žďánidla
11.	Údolí Vltavy u Horní Vltavice	23.	Frauenau
12.	Borovoladské údolí Vltavy	24.	Železnorudsko

1. Střední Lipno

Charakteristika:

Široké mělké údolí rozdělené vodní plochou Lipna, jež zatopilo původní koryto Vltavy a její nivu. Reliéf na většině oblasti má charakter členité pahorkatiny až vrchoviny, nad kterou vystupují výrazné svahy Vítkova kamene, Kaliště a především Smrčiny. Vodní nádrž rozděluje oblast na dvě části – na více osídlené a turisticky využívané levobřeží s centry Černá v Pošumaví, Horní Planá, Frymburk a na pravý břeh s mozaikou pastvin a lesů, kterou rámuje hraniční hřeben s výrazným masivem Smrčiny se souvislým lesním porostem přírodního charakteru. Především krajina pravobřeží si zachovala harmonický vzhled bez výraznějšího narušení. Většina dnešního levobřeží Lipna byla kolonizována v středověku,

narozdíl od pravého břehu, náležejícímu již k sídelní krajině novověké kolonizace. Oblast do řešeného území zasahuje pouze na SZ.

Ohraničení:

Ohraničení OKR dominuje na Z především masiv Smrčiny a dále pokračuje přes Sulzberg na Vítkův kámen a Kaliště. SV ohraničení po táhlých hřbetech (Okolí, Křížová hora, Kravský vrch) je méně výrazné a vystupuje z něj na severu pouze vrchol Špičáku. Především na Z v prostoru Lipna u Horní Plané je oblast otevřena dálkovým pohledům v ose nádrže (do OKR2), méně pak údolím Olšiny na SV.

Matrice:

V území se výrazně uplatňuje rozlehlá vodní plocha Lipna, kterou obklopuje matrice lesozemědělské krajiny, na výrazných svazích ve vyšších polohách doplněná o matici lesní.

Osy:

Mimo řešené území:

1. Lipno – naše plošně nejrozsáhlejší přehrada dokončená koncem 50tých let, jejíž výstavba zcela změnila charakter východního šumavského předhůří (likvidace lesozemědělské krajiny a původního toku Vltavy), především její levý břeh se železnicí a silnicí je vstupní osa do východní části Šumavy.

2. Schwarzenberský kanál – pozůstatky plavebního kanálu jako historické dopravní cesty pro vytěžené dřevo (část na hranici NP).

Póly:

3. Smrčina – východní část zalesněného vrcholu, výrazně vystupujícího nad vodní plochu Lipna.

Mimo řešené území:

4. Špičák – výrazně modelovaný vrchol, jež dominuje celé levobřežní části.

5. Sulzberg – rakouská hora s plochým temenem zvýrazněná podsaditou rozhlednou Moldaublick.

6. Horní Planá – správní i turistické centrum Z části Lipna, umocněné polohou na exponovaném svahu.

7. Vítkův kámen – kuželovitý vrchol se zbytky věže středověkého hradu ze 13.stol. a nadbytečným vysílačem.

8. Frymburk – zbytky původní zástavby významného středověkého obchodního městečka s kostelem sv. Bartoloměje na břehu Lipenské přehrady.

9. Zadní Zvonková – rekonstruovaný kostel sv. Jan Nepomuckého jako jediný pozůstatek zničené obce – symbol poválečné likvidace sídel v šumavském pohraničním pásmu.

Doporučení:

Na území NP pouze svahy V část masivu Smrčiny - chránit její výraznou lesnatou vedutu.

Zachovat polopřírodní charakter na pravém břehu – tzn. rekreační a sportovní aktivity směřovat na osídlené a infrastrukturou vybavené levobřeží. Vodní nádrž nenásilně odděluje rozdílné využívání obou břehů.

I na levém břehu však nevytvářet zcela nové rekreační areály či spojovat stávající – možnost zcela nevhodného vizuálního propojení a vytvoření souvislého pásu, jež by narušil mozaikovitý charakter matrice.

Zachovat vhodné hospodaření na bezlesí (pastva či kosení).

Zvláště na pravém břehu dbát na zásady pro rekonstrukce a výstavbu.

2. Horní Lipno

Charakteristika:

Krajina širokého údolí Vltavy má charakter členitých pahorkatin až vrchovin s výraznými horskými svahy Špičáku a především Smrčiny a Plechého, pod nímž se nachází ledovcové pleso v karovém údolí. Postupně zde končí vzduť Lipna, vodní plocha se zužuje a vytváří pás, oddělující levý a pravý břeh. Na levobřeží je pás luk a pastvin s menšími sídly, nad který vystupuje zalesněný masiv Špičáku, jež je již součástí VVP Boletice. Nižší polohy pravého břehu pokrývá lesozemědělská krajina, kterou rámuje výrazný zalesněný masiv Smrčiny a Plechého. K oblasti náleží i boční údolí Jelenského potoka zakončené vrcholem Plechého (1348 m n.m.), nejvyšším vrcholem české části Šumavy. Většina oblasti byla kolonizována až v novověku. Pouze bezlesý pás na levobřeží byl kolonizován ve středověku a je osazen soustředěnými návesními vesnicemi. Do NP náleží pouze většina pravobřeží bez nižších poloh v okolí Lipna.

Ohraničení:

Na JZ oblast jasně vymezuje hraniční hřeben Smrčina – Plechý. Ohraničení dále pokračuje po bočním hřbetu na Plešník a Perník, obkružuje Jelenské údolí a překračuje otevřené údolí Vltavy na masiv Špičáku. Poměrně hodně pohledově otevřené je ohraničení na J do OKR 1 v ose přehrady.

Matrice:

Matrici tvoří především lesozemědělská, ve vyšších polohách na svazích a hřbetech lesní krajina, na Smrčině poměrně přírodního charakteru. Plošně se výrazně projevuje i vodní plocha Lipna.

Osy:

1. Schwarzenberský kanál - pozůstatky plavebního kanálu jako historické dopravní cesty pro těžené dřevo - osa surovinového využívání šumavských lesů.

Mimo řešené území:

2. Lipno – osa přehrady na místě původního koryta Vltavy a především její levý břeh se železnicí a silnicí.

Póly:

3. Smrčina – mohutný vrchol hraniční hory, jejíž horní partie pokrývají zbytky pralesa horských smrčín.

4. Plechý a Plešné jezero – výrazné temeno nejvyšší hory NP (1348 m n.m.) s jezerní stěnou nad dochovaným ledovcovým plesem.

Mimo řešené území:

5. Špičák – poměrně ostrý zalesněný vrchol dominující vltavskému levobřeží.

Doporučení:

Zachovat přírodní lesní charakter výrazných svahů na pravého břehu a luk a pastvin v plošším reliéfu, tzn. rekreační a sportovní aktivity směřovat pouze na osídlené a infrastrukturou vybavené levobřežní. Ani zde však nevytvářet větší areály na pohledově exponovaných místech a zcela nové enklávy ve volné krajině. Na pravém břehu je případný větší rozvoj možný pouze v zastavěném území Nové Pece (viz část III.).

Chránit významné veduty Špičáku a Smrčina – Plechý.

Zachovat jedinečnost místa v okolí Plešného jezera rámovaného Jezerní stěnou - výjimečný krajinný typ.

Nesourodou zástavbu Nové Pece spíše zahušťovat než rozšiřovat do volné krajiny nevhodnou formou apartmánových domů.

Nerozšiřovat rekreační aktivity ani zástavbu v Jelení ani v celém Jelenském údolí, kde se částečně dochovala odlesněná enkláva pastvin kolem vodního toku v jinak spojitým lesím komplexu. Krajina údolí má harmonický, svěbytný a částečně uzavřený charakter.

Zachovat zbytky původních plužin s kamenicemi v Jelenském údolí – pastvou či kosením zamezit dalšímu zarůstání.

Zachovat kulturní zemědělskou krajinu protkanou malými vesnicemi na levém břehu Lipna.

3. Vltavský luh

Charakteristika:

Široké ploché údolí na soutoku Teplé a Studené Vltavy s výjimečně dochovanou dynamicky se vyvíjející širokou říční nivou Vltavy s podmáčeným luhem s rašeliništi, mokřady, tůňemi, meandry a mrtvými rameny, místy i s travními porosty s rozptýlenými dřevinami. Okolní nižší polohy charakteru členitých pahorkatiny až vrchovin rámuje po obou stranách výrazné svahy. Na levém břehu jsou menší vesnice obklopené pastvinami a loukami na ose silnice Horní Planá – Volary, jež zároveň tvoří hranici NP. Souvislý les pak pokrývá hřebeny Perníku, Stožce a výrazného Dlouhého hřbetu, který je již součástí VVP Boletice. Na pravém břehu se na hraně nivy vyskytují roztroušeně pouze chaty a osada Černý Kříž s vlakovou stanicí. Levobřežní pahorkatinný pás byl kolonizován ve středověku a byl osazen soustředěnými návesními vesnicemi. Ostatní části byly kolonizovány v novověku a nebo vůbec.

Ohraničení:

Výraznější je ohraničení pouze na SV hřebenem Dlouhého hřbetu a Špičáku. Táhlý pozvolný hřbet Perníku na JZ ani masiv Stožce, který se uplatňuje spíše jako dominant, neohraničují OKR zcela jasně. Zcela otevřený charakter má pak ohraničení v širokém údolí Vltavy, a to jak na jihu s OKR 2, tak severu s OKR 4 a 5. Částečně otevřené je i v ose Studené Vltavy do OKR 6.

Matrice:

Na dně údolí a jeho nižších polohách převažuje lesozemědělská matrice lemovaná po obou stranách lesní krajinou výrazných hřbetů. Od J sem částečně ještě zasahuje vodní plocha Lipna, propůjčující okolní krajině rybníční charakter.

Osy:

1. Vltava a její niva – zcela rozhodující osa vodního toku a jeho nivy (před soutokem ve směru Teplé Vltavy), který si stále z velké části zachoval svůj přírodní charakter i přirozený

vodní režim. Na levé hraně nivy tuto výraznou osu stvrzuje silnice Horní Planá – Volary, na pravobřeží zase železnice Nová Pec – Černý Kříž.

2. Studená Vltava – významný vodní tok připojující se k Teplé Vltavě zprava, stvrzený cestou a později i železnicí do Stožce.

Póly:

3. Stožec – výrazná kuželovitá hora pokrytá zbytky pralesních porostů, jež je dominantou hned pro několik oblastí. Právě při pohledu od jihu jasně vystupuje hlavní vrchol nad plochou nivu Vltavy.

Mimo řešené území:

4. Dlouhý hřbet – lesnatý na Šumavu poměrně členitý a protáhlý hřeben místy s výchozy skal, táhnoucí se od Knížecího stolce směrem ke Křemenné.

5. sv. Jakub v Želnavě – kostel na V exponované poloze na sedle nad obcí, dobře viditelný z celé oblasti.

6. sv. Anna v Pěkné – větší kostel s vysokou věží na okraji obce, jejíž původní zástavba se téměř nedochovala.

7. Špičák - výrazný zalesněný vrchol, který dominuje oblasti na východě.

Doporučení:

Přísně chránit a zachovat přírodní charakter celé nivy Vltavy s výjimečnou maticí přírodních luhů, včetně jejího vodního režimu.

Zachovat zemědělské obhospodařování kulturního bezlesí, především souvislého pásu na levém břehu.

Nedovolit už žádnou výstavbu na pravém břehu ani rozšiřování stávajících chat.

Zástavbu v Černém Kříži nerozšiřovat a jeho vlakovou stanici s turistickým zázemím považovat za významný bod pro turisty přijíždějící vlakem.

4. Údolí Vltavy u Dobré

Charakteristika:

Krajina širokého údolí Teplé Vltavy s dochovanou zaplavovanou nivou s meandry, pokrytou travními porosty s rozptýlenými dřevinami, popř. luhy. V S části oblasti vystupují výrazné strmé svahy hřebenu Bobíku, na JZ zase nižší masiv Stožce a Radvanovického hřbetu, blízcí se svým charakterem hornatině. Zachovaný přírodní charakter navíc provází i částečně dochovaná krajinná struktura plužiny s loukami a především výjimečně dochovaný urbanismus a architektura obce Dobrá (Vesnická památková rezervace - VPR). Větším narušením v oblasti byla v minulosti dnes už ukončená těžba rašeliny u Soumarského Mostu. Sídelní krajina oblasti náleží k novověké kolonizaci Hercynika. Severní polovina oblasti již leží mimo NP.

Ohraničení:

Má uzavřený charakter pouze na J a JZ – masiv Stožce spojený s Radvanovickým hřbetem a na S hřbenem Zátoňská hora – Bobík – Jedlová hora. V ose Vltavy na Z a V je ohraničení dosti otevřené a za ideálních podmínek se mohou pohledově uplatňovat dominanty z vedlejších OKR (hlavně superdominanta Boubínu s Pažením).

Matrice:

Střední pás s nivou Vltavy a navazujícími loukami má charakter lesozemědělské krajiny, okolní hřebeny pokrývá lesní matrice.

Osy:

1. *Teplá Vltava* – vodní tok s přírodní nivou jako základní osa utváření reliéfu OKR, potvrzená paralelní železnicí a cestou, podél níž vnikla Dobrá.

2. *Zlatá stezka* – prachatická větev významné historické obchodní stezky, kopírovaná silnicí Volary – Soumarský Most – České Žleby.

Póly:

3. *Stožec* - horní část zalesněného masivu se zbytky horských smrčín zvedajícího se z ploché nivy.

Mimo řešené území:

4. *Bobík* – velmi výrazný ostrý vrchol hory spojené s Boubínem výrazným hřbetem – součást superdominanty.

Doporučení:

Chránit a zachovat zaplavovanou nivu s přirozenými porosty a vodním režimem.

Revitalizovat řízenou přirozenou obnovou rašeliniště u Soumarského mostu.

Dbát o zachování bezlesé plužiny luk v okolí Dobré. Kulturní krajinu celé oblasti považovat za jednu z nejlépe dochovaných v NP. Zásadní je zachovat zemědělský, pohledově otevřený ráz jádrové části oblasti včetně údolní nivy.

Samotnou ves Dobrou chránit kvůli výjimečné urbanistické i architektonické hodnotě před dalším rozšiřováním zástavby. Pro svou dochovalost je ojedinělá nejen na území NP, ale i v širším měřítku celého regionu Šumavy.

Nerozvíjet turistické zázemí ani ubytovací kapacity – aktivity směřovat do Volar.

5. Volarsko

Charakteristika:

Oblast tvoří rozsáhlá zvlněná terasa charakteru členité pahorkatiny až vrchoviny v bočním širokém údolí otevřeném do vlastního údolního systému Vltavy. Pouze na SZ a JV vystupují výrazné svahy Bobíku, resp. Křemenné. Většina dna kotliny je odlesněná, jen okolní hřebeny pokrývá les. V centrální části se nachází město Volary – regionální sídelní centrum s městskou obytnou i průmyslovou aglomerací, ale také i se zbytky původní specifické lidové architektury vytvořené německým etnikem, tzv. volarským domem (vesnická památková rezervace lidové architektury). Většina oblasti spadá do sídelní krajiny novověké kolonizace Hercynika. Pouze okolí Volar bylo v souvislosti s obchodem na Zlaté stezce osídleno již ve středověku. Do samotného řešeného území zasahuje okrajově na JZ.

Ohraničení:

Nejvýraznější ohraničení je na S, a to masivem Bobíku, které dále pokračuje přes sedlo u Mysliven a Ořechovku na Křemennou. Jižní ohraničení je značně otevřené do obou sousedících oblastí hlavního údolí Vltavy, tzn. do OKR 3 a 4.

Matrice:

Většina oblasti tvoří lesozemědělská matrice, především v okolí Volar se značnou převahou luk a pastvin, méně už polí. Souvisejší lesní porosty jsou pouze na svazích a hřebenech okolních kopců.

Osy:

Mimo řešené území:

1. Zlatá stezka – pozůstatky prachatické větve významné historické obchodní cesty, která byla předpokladem k postupné kolonizaci i následného rozvoje území, dnes vzdáleně kopírovaná novodobou trasou silniční dopravy Lenora – Prachatice přes Libínské sedlo a částečně i železnicí Volary – Prachatice.

Póly:

Mimo řešené území:

2. Volary – kulturní i hospodářské centrum východní části Šumavy, historicky těsně spjaté s německými osadníky z Tyrol a Štýrska, kteří vytvořili specifickou kulturní enklávu, včetně charakteristického tvarosloví lidové architektury – volarský dům. Střed původní zástavby naznačuje věž kostela sv. Kateřiny.

3. Bobík – výrazný vrchol dominující celé oblasti.

Doporučení:

Podporovat Volary jako turistické zázemí Šumavy, včetně staveb pro volnočasové aktivity.

Případný rozvoj průmyslu a obchodu soustředit do Volar.

Komplexně chránit zbytek dochovaných domů volarského typu – pokusit se zcela zachovat celý konviziální celek, který by nebyl narušen novou výstavbou.

Pokusit se zachovat alespoň některé z roubených seníků ve volné krajině, které byly pro okolí Volar typické.

6. Stožecké údolí Vltavy

Charakteristika:

Převážnou část zalesněného údolí tvoří krajina členitých pahorkatin až vrchovin, nad kterou vystupují výrazné horské svahy hlavního šumavského hřebene Trojmezí – Třístoličnick – Plechý. Ne tak mohutný masiv Stožce má již charakter hornatiny. Bezlesí, místy s dochovanou plužinou, je pouze kolem sídelních enkláv, které jsou i středem rekreačních aktivit (hlavně Stožec). Celému území dominují rozsáhlé lesní celky. Území náleží k sídelní krajině novověké kolonizace Hercynika.

Ohraničení:

Velmi výrazné ohraničení tvoří hlavní hraniční hřeben Plechý – Třístoličnick – Trojmezná, které na Z dále pokračuje přes Špičák a Kamennou a na V po bočním hřbetu Plechého na Jelenskou horu a Bór. Jasně ohraničení vytváří také na S masiv Stožce, které pokračuje na SZ až Z po hřebenu Žlebský vrch – Kaprad'. Oblast je částečně pohledově otevřená ve směru osy Studené Vltavy, tzn. jak směrem k Černému Kříži, tak především v okolí Nového Údolí na bavorskou stranu.

Matrice:

Na celém území převažuje lesní matrice, pouze v údolích v okolí sídel jsou pastviny a louky.

Osy:

1. **Studená Vltava** – hlavní osa celé oblasti, kterou kopíruje jak železnice, tak silnice mezi Novým údolím a Černým Křížem.
2. **Schwarzenberský kanál** - horní část plavebního kanálu umožňovala těžbu dřeva i v nejvyšších partiích - osa surovinového využívání šumavských lesů.
3. **Zlatá stezka** – prachatická větev významné obchodní stezky pokračující dále do Bavorska, stvrzena zástavbou Českých Žlebů, která sloužila jako její obslužné místo.

Póly:

4. **Plechý** – výrazné temeno nejvyšší české hory Šumavy.
5. **Třístoličnick - Hochstein** – dvojevrchol vystupující nad táhlý hraniční hřeben na Z.
6. **Stožec se Stožeckou skálou a kaplí** – výrazná dominanta v severní části oblasti, významově obohacená obnovenou poutní kaplí s léčivým pramenem.
7. **obec Stožec** – výchozí turistické místo širšího okolí na poměrně exponovaném svahu.
8. **Žlebský vrch** – mohutný oblý vrchol nad Českými Žleby na SV ohraničení oblasti.

Doporučení:

Obhospodařovat bezlesí s důrazem na zachovalé zbytky plužin s kamenicemi především v okolí Českých Žlebů a Kamenné Hlavy.

Zachovat lesní charakter oblasti se souvislými porosty se zbytky pralesa horských smrčín - zcela podřídit nárokům ochrany přírody a krajiny. Přírodní procesy na hřebenu Plechý – Třístoličnick, včetně kůrovcového žíru, nutno považovat z velké části za přirozený vývojový cyklus horských smrčín – antropicky zaměřené estetické hodnocení je značně zavádějící.

Do Stožce soustředit turistickou infrastrukturu, ostatní enklávy jí více nezatěžovat. Pouze v souladu s podmínkami ochrany krajinného rázu (viz část III.) je možné rozvíjet i ubytovací a stravovací kapacitu v Českých Žlebech.

7. Bavorské údolí Studené Vltavy

Charakteristika:

Široké, zvlněné a lesnaté údolí charakteru členitých pahorkatin až vrchovin rámované výraznými horskými hřbety Hochsteinu a Haidelu, prameniště Studené Vltavy. Odlesněná jsou pouze okolí Haidmühle a Fraeunbergu, převážně využívané jako pastviny či louky. Většina oblasti se rozkládá na území sousedního Bavorska a státní hranice poměrně jasně vymezuje i rozdílný ráz české a bavorské strany, která byla narozdíl od té naší nepřetržitě osídlena – zajímavý fenomén rozdílného charakteru krajiny a částečně i zástavby (plošší střechy) v jednom údolí. Městečko Haidmühle je centrem turistického a rekreačního využívání území, které má na bavorské straně značnou tradici. Celá oblast spadá do sídelní krajiny novověké kolonizace Hercynika.

Ohraničení:

Z ohraničení vede po výrazném plochem hřbetě Sulzberg – Haidel – Hackelberg a dále směřuje po rozvodí na Hochstein – Třístoličnick. Na SV oblasti vede ohraničení po hřebenu Kaprad' – Žlebský vrch. Pohledově otevřené je především do sousední OKR 6 v okolí Nového údolí a částečně i při severní hranici údolím Mechovcového potoka do OKR 8.

Matrice:

Většinu oblasti pokrývá lesní matrice, ale v okolí sídel je krajina poměrně odlesněná a vytváří již matici lesozemědělskou.

Osy:

1. Studená Vltava – hlavní osu tvoří vodní tok, který v této oblasti pramení, obtéká Haidmühle a dále směřuje východním směrem ke Stožci. Tato osa byla na české straně později stvrzena železniční tratí.

Póly:

Mimo řešené území:

2. Haidel – ploché mohutné vysokopoložené temeno zvýrazněné rozhlednou a vysílací věží.

3. Hochstein – výrazný vrchol dominující JZ části oblasti navazující na Třístoličnick.

4. obec Haidmühle – městečko umístěné v exponované poloze na severním svahu nedaleko hranic, správní i turistické centrum širší oblasti Šumavy na bavorské straně.

5. obec Bischofsreut – větší vesnice na pohledově velmi exponovaném svahu pod Sulzbergem, kterou procházela historická trasa prachatické Zlaté stezky.

Doporučení:

Většina je v Bavorsku – mimo působnost Správy NP.

Na území, zasahujícím do ČR, zachovat pozůstatky po zaniklých obcích, především dochovanou strukturu plužin, a to extenzivním přepásáním (zvláště v okolí zaniklé obce Krásná Hora).

Dříve obývaná krajina na české straně je dnes bez osídlení. Můžeme zde hovořit o „fenoménu opuštěné krajiny“. V tomto charakteru je nutné ji zachovat, což znamená nedovolit žádnou novou výstavbu.

8. Pomezí

Charakteristika:

Převládá krajina členitých pahorkatin až vrchovin, která je z části obklopena výraznými horskými svahy. Oblast má hraniční pozici na česko–bavorské spojnici s významným Kunžvartským sedlem. Většina pramenné oblasti Řásnice leží v Bavorské části, která je poměrně hustě osídlená. Česká část je prakticky bez osídlení. Silný vliv mezinárodní dopravy na charakter oblasti i utváření jejích sídel. Ačkoliv oblastí vedla jedna z větví Zlaté stezky, byla tato krajina významněji kolonizována až v novověku.

Ohraničení:

Západní ohraničení kopíruje rozvodí Dunaj–Labe po táhlém hlavním hřebenu Sulzberg – Almberg – Žďárecká hora a dále pokračuje na S a SV přes Skalnatý hřbet. Poměrně výrazně vymezuje východní hranici oblasti hřeben Žlebského vrchu. Otevřený charakter má hranice v údolí Řásnice, kde sousedí s OKR 9 a částečně i v okolí Philippsreutu.

Matrice:

Matrice je většinou lesní, jen u sídel částečně lesozemědělská.

Osy:

1. **Zlatá stezka** – vimperská větev historické obchodní stezky, která vedla přes Kunžvartské sedlo, dnes ji v podstatě kopíruje česko–bavorská cesta silnice I/4 mezinárodního významu. Prachatická trasa Zlaté stezky vede zhruba po jižní hranici oblasti (České Žleby – Bischofsreut – Grainet).

2. **Řásnice** – osa vodního toku přírodního charakteru z části obklopená přirozenou nivou v podélném údolí.

Póly:

3. **Skalnatý hřbet** – poměrně výrazný a členitý hřeben protažený ve směru SZ-JV.

4. **Žlebský vrch** – mohutný oblý vrchol vystupující nad údolím Řásnice.

Mimo řešené území:

5. **Mitterfirmiansreut** – větší vesnice na pohledově exponovaném svahu pod Almbergem.

Doporučení:

Co nejvíce eliminovat negativní dopad dopravy na silnici I/4 na krajinu (např. omezení nákladní dopravy, rychlosti, nebudovat další doprovodné stavby atd.).

Na území ČR především v údolí Řásnice – obhospodařovat bezlesí, zvláště pak výjimečné lokality ve Světlé Hoře, kde uvažovat i o opravách kamenných zídek a tarasů (chránit je před destrukcí - preference ovcí před skotem).

Zachovat fenomén „opuštěné krajiny“ - neosídleného území se znaky někdejší kultivace a osídlení. Nedopustit rozvoj zástavby.

9. Stráženské údolí Řásnice

Charakteristika:

Táhlé hluboké a široké údolí Řásnice. Širokou říční nivou obklopuje krajina pahorkatin až vrchovin, nad kterou na S vystupují výrazné horské svahy a hřebeny. Oblast je značně postižená dopravou (těleso silnice, celodenní hluk, světelné znečištění) a nesourodou zástavbou Strážného. Pro okolní krajinu je zástavba i funkce Strážného (kasína, veřejné domy, diskotéky, tržnice) značně rušivým a neadekvátním elementem. Dno a mírnější svahy údolí tvoří mozaika pastvin, luk, remízů i mokřadů (Stráženská slat'), v kontrastu se strmými svahy a temeny, které téměř bezvýhradně pokrývá les. Ačkoliv oblastí vedla jedna z větví Zlaté stezky, byla tato krajina významněji kolonizována až v novověku.

Ohraničení:

Zřetelné na JZ Skalnatým hřbetem, které přechází přes údolí Časté na velmi výrazný hřeben Strážný – Žlíbský vrch – Chlustov. Na JV oblast rámuje hřbet Žlebského vrchu pokračující na Radvanovický vrch. Ohraničení je otevřené především na J do údolí Mechovcového potoka a údolí Řásnice (OKR 8), méně pak mezi Chlustovem a Radvanovickým hřbetem ve směru toku Řásnice do OKR 10.

Matrice:

Lesní matrice pokrývá svahy a hřebeny, dno údolí a úpatí tvoří převážně matrice lesozemědělská.

Osy:

1. **Řásnice** – osa vodního toku přírodního charakteru z části obklopená přirozenou nivou, stvrzená mezinárodní silnicí I/4, která ji směrově volně kopíruje. Znatelná je i osa jejího levostranného přítoku Časté.

2. **Zlatá stezka** – oblastí prochází důležitý úsek vimperské větve směřující do Bavor Kunžvartským sedlem, byla předpokladem vzniku a rozvoje Strážného s ochrannou funkcí.

Póly:

3. **Strážný** – výrazný zalesněný kuželovitý vrchol dominující západní části oblasti, především z JV pohledů, se zříceninou strážného hrádku Kunžvart.

4. **Žlíbský vrch** – lesnatý rozložitý vrchol zvýrazněný vysílačem, převyšující okolní vrcholky.

5. **Žlebský vrch** – masiv zřetelně vystupující z JZ části z údolí. V dálkových pohledech se uplatňuje i dochovaná plužina bývalého Horního Cazova pod jeho vrcholem, přestože temeno samé je zalesněné.

6. **obec Strážný** – město vzniklé z osady na obchodní stezce do Bavor, umístěné v exponované poloze na úpatí stejnojmenné hory. Jeho původní vzhled je dnes značně potlačen a podřízen nárokům tranzitní dopravy, pouličnímu obchodu a hazardu.

Doporučení:

Nepřipustit výrazné rozšiřování zástavby Strážného do volné krajiny – vyšší vegetací pohledově izolovat obchodní plochy tržnice i kasina od okolí – výrazné pohledové narušení charakteru OKR. Zástavba spojená s většinou stávajícího obchodu a zábavních služeb je na území NP i CHKO dosti nepatřičná. Bizarnost umocňuje spojení slamových tržnic s rádobou honosnými stavbami kasin, rámována panelovými domy. Proto rozhodně tyto aktivity dále nerozvíjet.

Uvažovat o možnosti snížení celodenní hlukové zátěže, nočního světelného znečištění a ostatních negativních dopadů dopravy na I/4 na krajinu (např. omezení nákladní dopravy, rychlosti, nebudovat další doprovodné stavby atd.).

Ústí údolí Časté zachovat v současném stavu (nerozšiřovat aglomeraci Strážného, obhospodařovat) – harmonické nástupní místo k pláním.

Zachovat poměrně dochovanou kulturní krajinu kolem Strážného (zejména plužinu býv. Dolního Cazova. a býv. Žlíbků).

10. **Zátoň–Lenorské údolí Vltavy**

Charakteristika:

Poměrně široké údolí Teplé Vltavy protažené severním směrem bočním údolím Kaplického potoka. Krajina s mozaikou lesů luk a pastvin podél vodních toků a v okolí sídel má charakter členité pahorkatiny až vrchoviny, nad kterou vystupují výrazné lesnaté horské svahy, především Boubínské hornatiny. Částečně propojené odlesněné plužiny propůjčují údolí otevřený charakter. U hranice s OKR11 sem částečně zasahuje osa Zlaté stezky směřující kolem Žlíbského vrchu dále na Strážný. Oblast poměrně zatížená mezinárodní dopravou. Celá oblast spadá do sídelní krajiny novověké kolonizace Hercynika. Do řešeného území zasahuje oblast pouze svým J cípem, jež vymezuje tok Řásnice.

Ohraničení:

Velmi výrazné na S a SV hřebenem Pažení – Boubín – Bobík – Zátoňská hora. Výrazné i na Z po hřbetu Chlustov – Žlíbský vrch a na J po Radvanovickém hřbetu. Částečně otevřené je

ohraničení podél hlavního údolí Teplé Vltavy u Lenory i u Horní Vltavice a podél jejího pravostranného přítoku Řásnice do OKR 9.

Matrice:

Převažuje lesní matrice na svazích a hřebenech hlavních vrcholů, doplněná v údolí lesozemědělskou maticí.

Osy:

1. *Teplá Vltava* – osa hlavního toku s okolní širokou nivou, kterou volně kopíruje frekventovaná mezinárodní silnice I/4.

2. *Řásnice* - významný pravostranný přítoku Teplé Vltavy podél kterého pokračuje I/4 dále do Bavorska.

Póly:

Mimo řešené území:

3. *Boubín s Basumským hřbetem* – výrazný mohutný hřeben se uplatňuje jako dominanta širokého okolí a Šumavy vůbec, jehož temeno pokrývají zbytky pralesa – jedné z prvních rezervací u nás. Vrchol Boubína i z dálkových pohledů identifikuje rozhledna.

4. *Bobík* – ostře modelovaný vrchol vystupující ze severního hřebenu.

5. *Lenora* – městečko nad hranou nivy v exponované poloze pod Ptáčníkem, bývalé významné centrum sklářské výroby.

6. *Žlíbský vrch* – východní dominanta oblasti, jehož temeno zvýrazňuje vysílač.

Doporučení:

Chránit výrazný hřeben Boubína se zbytky pralesa jako nadoblastní dominantu.

Revitalizovat řízenou přirozenou obnovou částečně odtěženého rašeliniště u Vlých Jam.

Zachovat otevřený charakter Zátoňského údolí s rozptýlenou zástavbou v obhospodařovaném bezlesí – louky a pastviny, tzn. nepřipustit zahušťování zástavby.

Kompaktnější zástavbu Zátoně ani Lenory nerozšiřovat na pohledově exponovaná ohraňování konviziálních celků.

Mezinárodní silnici I/4 již dále nerozšiřovat, včetně doprovodných staveb (čerpací stanice, motoresty), tzn. nezvyšovat negativní dopad dopravy na celou oblast.

11. Údolí Vltavy u Horní Vltavice

Charakteristika:

Poměrně široké a hluboké údolí Teplé Vltavy, jehož reliéf má charakter členité pahorkatiny až vrchoviny obklopené mohutnými výraznými svahy okolních horských hřbetů, především Basumského. Vyšší polohy pokrývá souvislý les, odlesněné jsou především dolní části hlavního a postraních údolí. Hlavní sídelní enklávou je Horní Vltavice, částečně i Kubova Huť se železnicí. Přestože je založení Horní Vltavice na jedné z významných historických tras Zlaté stezky již středověké, naprostá většina území byla kolonizována až v novověku. Celá oblast leží mimo řešené území NP, ale přesto byla do hodnocení zařazena z důvodů spojitosti údolí Teplé Vltavy.

Ohraňování:

Poměrně výrazné je ohraničení na SZ až SV po hřebenu Liščí hora - Světlá hora – Boubín - Pažení. Na J uzavírá oblast masiv Žlíbského vrchu. Otevřeného charakteru je ohraničení na JZ i JV v ose údolí Teplé Vltavy, kde především ve směru JV umožňuje konfigurace terénu dálkové výhledy.

Matrice:

Na svazích a hřbetech jasně dominuje matrice lesní, na plochém zvlněném dně a na J svazích pod Kubovou Hutí převažuje již matrice lesozemědělská.

Osy:

Mimo řešené území:

1. Teplá Vltava – hlavní vodní tok přírodního charakteru formující celou oblast kopírovaný silnicí Borová Lada-Horní Vltavice.

2. Zlatá stezka – jedna z větví historické obchodní cesty vedoucí z Vimperku na Strážný a dále do Pasova, volně kopírovaná v úseku Kubova Huť - Horní Vltavice mezinárodní silnicí I/4.

Póly:

Mimo řešené území:

3. Basumský hřbet – masivní táhlý hřbet převyšující i okolní vrcholy, jeden z nejvýraznějších masivů Šumavy.

4. Žlíbský Vrch – kuželovitý vrchol dominující jižnímu ohraničení.

Doporučení:

Zachovat krajinnou strukturu oblasti – lesní porosty na svazích a hřbetech, obhospodařované louky a pastviny na dně údolí a mírnějších svazích, včetně plůžiny zaniklých obcí.

Co nejvíce eliminovat negativní dopad dopravy na silnici I/4 na krajinu (např. omezení nákladní dopravy, rychlosti, nebudovat další doprovodné stavby atd.).

Do Horní Vltavice soustředit turistické zázemí a využít ji jako turistického centra mimo území NP.

12. Borovoladské údolí Vltavy

Charakteristika:

Protáhlé hluboké údolí Teplé Vltavy zhruba mezi Františkovem a Polkou protažené k severu jejími levostrannými přítoky – Zelenohorským a především Vydřím potokem. Údolí v J polovině má charakter členité pahorkatiny až vrchoviny jasně orámované výraznými strmými svahy. Severní část má již daleko plošší reliéf vysoko položených plošin, nad který ovšem také vystupují výrazné okolní hřbety. Podél Vydřího potoka je zachována podmáčená přírodní niva s Chalupskou, Novosvětskou a Paseckou slatí. Na dně údolí a na mírnějších svazích je v různé kvalitě zachována plůžina po zaniklých obcích (např. Polka, Březová Lada, Slatina, Zelená Hora, Černá Lada, Šindlov atd.), dnes převážně využívaná jako louky, popř. pastviny, což zajišťuje pohledovou otevřenost v ose údolí. V SZ cípu je východní úbočí Přílby využíváno ke sjezdovému lyžování s turistickým a rekreačním zázemím v Nových Hutích. Celá oblast patří k sídelní krajině novověké kolonizace Hercynika. Do řešeného území patří v podstatě celá jeho Z polovina.

Ohraničení:

Celá oblast má poměrně uzavřený charakter, především severní polovina je poměrně jasně ohraničena výraznými hřebeny Jánská hora – Přílba – Výška – Hrb – Kamenná – Světlá hora – Liščí hora. Jižní cíp rámuje Strážný a Žlíbský vrch. Západní ohraničení po táhlých hřbetech Poleckého vrchu a Vysokého stolce není tak výrazné (kromě kuželu Homole) a místy se otevírají i pohledy na hlavní hraniční hřeben. Otevřenější charakter má hranice pouze v J cípu, a to jak na V ve směru toku Vltavy (s OKR 11), tak na Z údolím Poleckého potoka. Daleko méně otevřené je údolí v okolí Františkova, kde se již tok Teplé Vltavy značně zařezává.

Matrice:

Na hřebecích a svazích jasně dominuje matrice lesní, na dně údolí a mírnějších svazích, především v severní části v okolí Nových Hutí, lesozemědělská matrice, s převahou luk a pastvin.

Osy:

1. **Teplá Vltava** – hlavní osa oblasti - vodní tok s poměrně přírodní nivou obklopenou obhospodařovanými loukami, kterou stvrzuje silnice Kvilda - Horní Vltavice.

2. **Vydří potok** – významný levostranný přítok Vltavy s dochovanou přírodní nivou, kopírovaný silnicí Borová Lada – Vimperk.

Póly:

3. **Homole** – ostře modelovaný kužel nad plochým údolím Vltavy při soutoku s Vltavským potokem, přestože nepatří k nejvyšším, je pro svou atypičnost mezi ostatními vrcholy velmi pohledově výrazný.

4. **Vyhlička** – výrazně řezaný hřbítek bezprostředně nad Borovými Lady.

5. **Vysoký stolec** – mohutné temeno hory vystupující nad hřebeny na Z.

6. **kaple sv. Anny** – obnovená poutní kaple s křížovou cestou – symbolický význam pro širší oblast.

Mimo řešené území:

7. **Žlíbský vrch** - vysoký vrchol zvedající se nad hluboké údolí Vltavy, uzavírající oblast na J.

Doporučení:

Chránit přírodní charakter vodních toků a jejich niv, především Vydřího potoka.

Zachovat a obhospodařovat zbytky plužin po zaniklých obcích kolem Vltavy v J polovině oblasti, vytvářejících velmi hodnotnou lesozemědělskou mozaiku v krajině.

Zamezit dalšímu plošnému rozvoji zástavby Borových Lad (ani mimo NP). Jednotlivé záměry podřídit podmínkám ochrany krajinného rázu (viz část III.).

Dominantní stávající zástavbu (hlavně panelové domy) se pokusit pohledově potlačit vysokou dřevinnou vegetací, především v ose údolí.

Borové Lada chápat jako jedno z vhodných nástupních míst do parku.

Rekreační a sportovní aktivity soustředit pouze do okolí Nové Hutě, tzn. mimo území NP, zamezit negativní dopady na krajinu níže po proudu.

13. Knížecí Pláně

Charakteristika:

Pramenná oblast vysoko položených plání s plochým nevýrazným reliéfem na rozvodí Časté, Poleckého a Vltavského potoka, orámovaná oblými vrcholy nejvyšších hřebenů Šumavy. Oblast je dnes bez osídlení a větší část území pokrývají lesní porosty často podmáčené a s vrchovišti. Louky a pastviny na částečně zachovalých plužinách zaniklých obcí v bývalém hraničním pásu (Knížecí Pláně, Stodůlky, Žďárek, Točná, Bučina) dávají krajinně otevřenější charakter a umožňují dálkové pohledy především na českou stranu. Celé území je zatím bez výrazného turistického narušení. Území oblasti patří na Šumavě k nejvýše položeným, proto jeho kolonizace proběhla až poměrně pozdě i v rámci sídelních krajín novověké kolonizace.

Ohraničení:

Po celém obvodu poměrně nevýrazné. Zřetelnější pouze na hřbetu Žďárecká hora – Pomezní vrch a dále přes Knížecí Pláně především na hřebenu Stráž – Vysoký stolec. SV ohraničení není zcela jednoznačné a místy má až polootevřený charakter.

Matrice:

Převážně lesní s rašeliništi doplněná podél státní hranice lesozemědělskou maticí odlesněných enkláv plužin zničených sídel.

Osy:

1. Vltavský potok (Malá Vltava) – poměrně nevýrazná osa vodního toku, odvodňujícího však velkou část oblasti, významný pravostranný přítok Teplé Vltavy.

Póly:

- 2. Stráž** – oblé kuželovité temeno vystupující nad ostatní ohraničení oblasti nad Bučinou.
- 3. Polecký vrch** – oblé temeno hory převyšující okolní nevýrazné hřbety.
- 4. hřbitov na Knížecích Pláních** – pietně obnovený hřbitov a ruiny kostela jako symbol násilné likvidace osídlení v pohraničním pásmu.

Doporučení:

Management podřídit biotopové ochraně podmáčených lesních porostů a slatí.

Zároveň udržovat dochovalé části luk a pastvin se zbytky členění pozemků (především Stodůlky, Knížecí Pláně, Žďárek) – pozůstatek obhospodařované krajiny nejvyšších poloh Šumavy.

Zachovat pietní charakter místa bývalých obcí a upomínek na ně (křížky, hřbitov) – včetně jejich údržby.

Nerozvíjet žádné rekreační aktivity ani zástavbu – jádrové území fenoménu „opuštěné krajiny“.

14. Finsterau

Charakteristika:

Uzavřený amfiteátr údolí s dominantní lesnatou vedutou Sulzriegel – Luzný – Mokrůvka – Siebensteinkopf. Do řešeného území zasahuje pouze okrajově u státní hranice mezi Černou horou a Bučinou. Střed oblasti poměrně hustě osídlený s výrazně protáhlou aglomerací na sníženém hřebínku se sídelním centrem města Finsterau, obklopený strmými horskými svahy hraničního hřebene s horskými smrčínami ve fázi rozpadu urychlené kůrovcem. Oblast patří do novověké sídelní krajiny.

Ohraničení:

Velmi výrazné půlkruhové ohraničení oblasti vede po hlavních hřebenech Hohlstein – Luzný – Malá Mokrůvka – Černá hora – Siebensteinkopf – Stráž – Pomezní vrch – Geissberg – Alzenberg. Uzavřené amfiteátrové údolí je částečně otevřeno pouze k jihu v ose vodních toků.

Matrice:

Lesní matrice pokrývá převážně svahy a hlavní hřebeny, lesozemědělská zase údolí a hřbítek s protáhlou sídelní aglomerací Finsterau – Mauth, který je částečně odlesněn. Místy až urbánní charakter.

Osy:

Mimo řešené území:

1. Zlatá stezka - jedna z větví kašperskohorské Zlaté stezky vedoucí z Kvildy přes Bučinu na Freyung po hřbítku vymodelovaném souběžnými potoky Reschwasser a Sausswasser. Podél této historické obchodní cesty se vytvořila i výrazná protáhlá sídelní aglomerace Finsterau – Mauth.

Póly:

Mimo řešené území:

2. Luzný – velmi výrazný vrchol ve tvaru kužele s kamenným mořem převyšující hraniční hřeben, temeno bez vegetace je značně pohledově výrazné pro celé široké okolí, jeden ze symbolů celé Šumavy.

3. Siebensteinkopf – výrazný skalnatý vrchol především při pohledu z bavorské strany.

4. Finsterau – městečko na pohledově exponovaném hřbítku, po kterém procházela jedna z větví kašperskohorské Zlaté stezky, dnes významné středisko rekreačního využívání širšího okolí.

Doporučení:

Pozn.: Naprostá většina mimo řešené území.

Na české straně obhospodařovat louky a pastviny na Bučině a Knížecích pláních.

Na české straně rozhodně nestavět žádné další objekty, tzn. neobnovovat sídlo Bučiny – obnovenou turistickou chatu–hotel chápat jako servisní solitér, sloužící i pro nebytové návštěvníky.

15. Kvildské slatě

Charakteristika:

Reliéf tvoří mírně zvlněná vysoko položená plošina s výraznějšími hřbety pouze v jižní polovině a i samotné údolí Teplé Vltavy se začíná zařezávat až od Kvildy směrem na Františkov. Naprostou většinu území pokrývají lesní porosty často podmáčené, především v severním cípu oblasti se hojně vyskytují slatě, a to i značně rozsáhlé (Horskokvildská slat'). Nejvýše položené táhlé hřbety kolem Z a J hranice oblasti lze považovat za přirozený biotop původních horský smrčín, dochovaných dnes již jen ve zlomcích. Výrazněji jsou odlesněny pouze plůžiny Kvildy a Horské Kvildy s loukami a pastviny. Přestože oblastí vedly trasy kašperskohorské Zlaté stezky a založení Kvildy, jako jejího obslužného sídla je středověké, byla v podstatě většina oblastí osídlena až v novověku.

Ohraničení:

Celé ohraničení oblasti není příliš výrazné, zřetelnější je hlavně na J po hřebenu Vysoký stolec – Stráž – Černá hora, a poměrně i na navazujícím Z ohraničení od Čertova vrchu přes Tetřev na Sokol. Méně jednoznačné je na východní straně po táhlém hřebtu Jánská hora – Zvěřín - Přílba a poměrně dosti nezřetelné v severním cípu oblasti. Údolí Teplé Vltavy za Františkovem je částečně pohledově otevřené do OKR 12.

Matrice:

Na celém území jasně převládá matrice lesní - odlesněno je pouze bezprostřední okolí sídel.

Osy:

1. Teplá Vltava - vodní tok přírodního charakteru, který odvodňuje většinu oblasti, od Kvildy kopírovaný cestou do Horní Vltavice.

2. Zlatá stezka – významné trasy obchodní stezky z Kašperských Hor přes Horskou Kvildu, kde jedna větev odbočovala na Filipovu Huť a druhá vedla po dnešní trase silnice na Kvildu a dále na Firstenau. Byla předpokladem středověkého založení Kvildy.

Póly:

3. Sokol – velmi výrazný ostře modelovaný vrchol jasně dominující SZ části i celé oblasti.

4. Kvilda – historické obchodní a správní centrum založené na jedné z větví Zlaté stezky již ve 14 stol., dnes jedno z hlavních středisek turistického ruchu v NP, výrazná věž kostela sv. Štěpána.

Doporučení:

Již významně nerozšiřovat zástavbu Kvildy – spíš zahustit střed. Rozhodně nepokračovat v dalším zastavování celé plučiny, zvláště v dnes již neosídlených samostatných částech (Hrabčecí Huť).

Na Horské Kvildě rozhodně zabránit zahušťování stávající zástavby a považovat její stavební vývoj za ukončený. Důvodem je výjimečně dochovaný urbanismus tohoto novověkého sídla s rozptýlenou zástavbou ve vysokohorské poloze.

Jakýkoli záměr v oblasti zcela podříditi zájmům ochrany výjimečných biotopů, především slatí a horských smrčín.

Obhospodařovat bezlesí obklopující sídla i výjimečně dochované izolované enklávy (např. enkláva na temeni Orla).

16. Modravské pláně

Charakteristika:

Vysoko položená holorovina (nad 1000 m n. m.) s mírně zvlňeným reliéfem s mnoha rašeliništi v pramenné oblasti Vydry, ohraničená nejvyššími hřbety Šumavy. Rozsáhlá lesnatá oblast s komplexem unikátních společenstev – vrchoviště, luční a pramenné mokřady, rašelinné a podmáčené smrčiny, zbytky klimaxových horských smrčín. Svým charakterem v středoevropském prostoru zcela výjimečná. Dnes část území ponechána samovolným přírodním procesům bez zásadnějšího ovlivnění člověkem. Část porostů horských smrčín na hlavním hřebenu Černá hora – Luzný – Blatný vrch je ve fázi rozpadu na plošně rozsáhlém území, podmíněném poškozením větrnými smrštěmi a následným nárůstem podkorního hmyzu. Kvůli drsným klimatickým podmínkám probíhá přirozená obnova porostů poměrně pomalu se značnými rozdíly dle charakteru lokalit. Většina oblasti nebyla pro svou nehostinnost ani v novověku téměř osídlená. Pouze při SZ hranici jsou dvě sídla Filipova Huť

a Modrava, v současnosti v podstatě sloužící jen k rekreaci. Hlavně Modrava je dnes turistické nástupní místo širšího okolí.

Ohraničení:

Celkově poměrně nevýrazné, především pak na S až SV a na rozvodí u západní hranice. Daleko zřetelnější je ohraničení na JV a J hraničním hřebenem Černá hora – Malá Mokrůvka – Luzný – Blatný vrch – Roklan a také na SZ od Poledníku přes Jezerní hřbet a Oblík. Oblast je otevřena hlavně na S v prostoru Modravy, kde se začíná údolí Vydry více prohlubovat.

Matrice:

Naprosto převládá lesní matrice se slatěmi, s výjimkou sídelních enkláv (Modrava, Filipova Huť) a přirozeného bezlesí.

Osy:

1. Modravský, 2. Roklanský a 3. Filipohuťský potok – hlavní vodní toky odvodňující oblast, jejichž soutokem v Modravě vzniká Vydra. Všechny tři toky jsou kopírovány cestami.

4. Zlatá stezka – jedna z tras kašperskohorské větve, též zvaná *Zlatá cesta*, směřující kolem Luzného na Grafenau, zbudovaná z popudu Karla IV.

Póly:

5. Sokol – kuželovitý, velmi výrazný a ostře modelovaný vrchol v SV cípu oblasti.

6. Poledník s rozhlednou – mohutný protáhlý masiv na SZ oblasti zvýrazněný rozhlednou.

Mimo řešené území:

7. Roklan – mohutný oblý sedlovitý vrchol na německé straně, kdy především Velký Roklan je z oblasti velmi dobře viditelný, druhá nejvyšší hora Šumavy vůbec a jeden z jejích nejznámějších symbolů.

8. Luzný - velmi výrazný balvanitý vrchol ve tvaru kužele zdvíhající se nad hraniční hřeben, temeno bez vegetace pokryté rozsáhlým kamenným mořem je značně pohledově výrazné pro celé široké okolí, jeden ze symbolů celé Šumavy.

Doporučení:

Management oblasti zcela podříditi ochraně unikátních biotopů a přírodního rázu území – co možná nejvíce ponechat samovolným přírodním procesům a umožnit tak v dlouhodobém měřítku postupnou stabilizaci přirozeně klimaxových společenstev – obnovení porostu pralesního charakteru na velké většině území.

Filipovu Huť, včetně Korýtky, přísně chránit před novou zástavbou, a tím pádem i dalším zahušťováním zástavby z důvodů výjimečné zachovalosti urbanismu novověkého sídla s rozptýlenou zástavbou ve vysokohorské poloze. Význam pro celý Šumavský region.

Vlastní zástavbu Modravy dále významněji nerozšiřovat a snažit se při zvyšování turistické vybavenosti tohoto výchozího stanoviště návštěvníků o maximální zachování charakteru sídla.

Zvláště v této oblasti velmi citlivě řešit opravy cest - preferovat přírodní povrchy a rozhodně neasfaltovat další.

Zachovat malou odlesněnou enklávu na Březníku s jedním objektem jako solitérním turistickým zázemím. Další objekty zde zásadně nestavět

17. Kaňon Křemelné-Vydry–Otavy

Charakteristika:

Různorodý georeliéf území s hluboce zařezanými kaňony Křemelné a Vydry, po soutoku Otavy. Poměrně výrazně nad dna těchto kaňonů vystupuje výše položená odlesněná plošina, rámována výraznými mohutnými svahy. Na plošině se nachází hlavní sídelní enkláva oblasti Srní, skládající se z několika samostatných částí, majících různou strukturu zástavby i míru její zachovalosti. Louky a pastviny jsou částečně udržovány i na místě některých dnes již neexistujících výše položených obcí. Srní je vedle Kvildy jedním z hlavních center rekreace a turismu na území NP, což se na jeho vzhledu značně negativně projevuje. Celé území bezesbýtku náleží ke krajinám novověké kolonizace.

Ohraničení:

Celá oblast má dosti uzavřený charakter. Výrazné ohraničení je v podstatě okolo celé oblasti, především pak na V, kde hřeben Huťská hora – Břemeno – Sokol vytváří téměř jednolitou pohledovou bariéru. Západnímu ohraničení vévodí vrchol Oblíku a především táhlý Jezerní hřbet. Na SZ oblasti vystupuje mohutný masiv Křemelné. Nejvíce je oblast otevřena na J směrem k Modravě (OKR 16), kde se údolí Vydry začíná teprve výrazněji zařezávat, daleko méně pak směrem na S k Rejstějnu, kde Otava opouští masiv Svojské hornatiny. Pouze z vyšších nadvhledů se údolí Křemelné pohledově otevírá i na Z (do OKR 21).

Matrice:

Na temenech a svazích, v kaňonech a podmáčených lokalitách převažuje lesní matrice. Větší část plošiny je odlesněna především v okolí Srní a jeho část a vytváří tak matici lesozemědělskou. Místa se pastviny a louky vyskytují i na prudších svazích – pluziny zaniklých obcí.

Osy:

1. Vydra – Otava - hlavní osa OKR směřující od J na S - údolí se postupně prohlubuje, v dolní části Vydry přechází v hluboký rychle klesající horský kaňon, který se za soutokem s Křemelnou zmírňuje. Mezi Antýglem a Čeňkovou Pilou má kaňon přirozený charakter – široké balvanité řečiště obklopené z části přirozenými porosty na strmých svazích. Tuto osu v podstatě sleduje i silnice od Sušice na Modravu, kromě zmiňované úseku Antýgl - Čeňkova Pila, kde vystupuje do Srní.

2. Křemelná – vodní tok přitékající k soutoku s Vydrou od Z hlubokým klikaticím se kaňonem pod stejnojmennou horou. Celé údolí má zachovalý přírodní charakter včetně části přirozených porostů na jeho svazích.

3. Vchynicko - Tetovský kanál – bývalý významný plavební kanál pro těžené dřevo obcházející nesplavný úsek Vydry, osa surovinového využívání oblasti.

Póly:

4. Sokol - kuželovitý, velmi výrazný a ostře modelovaný asymetrický vrchol vévodící celé oblasti.

5. Zhůří – louky na pluzině zaniklé sídelní enklávy na JZ straně temena Huťské hory ve značně pohledově exponované poloze, kudy procházela i jedna z větví Zlaté stezky, pokračující dále kolem hranice oblasti do Kašperských Hor.

6. Křemelná – mohutný oblý masiv vystupující nad kaňony Křemelné a Otavy.

7. Srní – sídelní a turistické centrum oblasti na poměrně exponovaném sedle nad zařezaným údolím s výraznou věží kostela Nejsvětější Trojice.

Doporučení:

Chránit přírodní ráz vzácných biotopů, hlavně pak výjimečných horských kaňonů Vydra – Křemelná - Otava.

Zachovat obhospodařování mnohdy výjimečně dochovaných plužiny, především krajinářsky hodnotné je okolí Sedelského údolí, Horních Hrádků, Dolní Zelené Hory, Zhůří, Paští a Jelenova.

Rozhodně nevytvářet novou zástavbu ve volné krajině, ani neobnovovat zcela zaniklá sídla.

Případnou novou zástavbu sídelní enklávy koncentrovat kolem Srní.

Ani u Srní nepokračovat v plošném rozvoji do volné krajiny, především na exponované místa.

Rozhodně nedovolit propojení zástavby Srní se Starým Srním a Mechovem.

Dochované rozptýleného osídlení v Dolních, Prostředních a Horních Hrádcích a Údolí pod Sedelským vrchem zásadně nezahušřovat novou zástavbou.

18. Kašperskohorsko

Charakteristika:

Oblast rozkládající se mezi masivem Svojské a Javornické hornatiny podél hranice NP a CHKO. Většinu oblasti tvoří výrazné mohutné svahy zmíněných hornatin, do kterých se zařezávají vodní toky, především Losenice a jejich přítoků (Zlatý a Pěnivý potok), a vytvářejí místy velmi hluboká údolí. Do jižního cípu oblasti ještě částečně zasahují vysoko položené plošiny s plochými táhlými temeny. V okolí Kašperských Hor a dále na S má krajina již charakter členitých pahorkatin. Většinu území, především jižní polovinu a svahy Javornické hornatiny na SV, pokrývají lesní porosty, místy podmáčené. Částečně odlesněné je okolí Kašperských Hor a pás táhnoucí od Kozích Hřbetů přes Podlesí, Lídlovy Dvory a Červenou směrem na Nicov. Přestože založení Kašperských Hor, Rejštějna a Červené v souvislosti s těžbou zlata je již středověké, naprostá většina území oblasti byla kolonizována až v novověku.

Ohraničení:

Poměrně jasně vymezené po celém obvodu oblasti, především na SV po hřebenu Chlum – Žďánov - Královský Kámen a na V po hřbetu Popelné hory dále na J na Přílbu. Méně výrazné je pak na JZ od Přílby po Huťskou Horu, kde vede po táhlých plochých temenech, a dále po klesajícím hřbetu směrem na Kozí Hřbety. Otevřenější charakter má ohraničení v údolí u Rejštějna a v okolí Nicova, méně pak v prostoru sedla s aglomerací Kašperských Hor.

Matrice:

V jižní polovině převažuje matrice lesní, v severní především v okolí sídel zase lesozemědělská. Plužiny jsou zde dobře až výjimečně dochované.

Osy:

1. *Losenice* – hlavní tok vytvářející hluboké údolí odvodňující většinu území oblasti, kopírovaný silnicí Rejštějn - Červená.

2. *Zlatá stezka* – jedna z větví historické obchodní stezky vedoucí z Kašperských Hor na Horskou Kvildu.

Mimo řešené území:

3. *Zlatý potok* – pravostranný zlatonosný přítok Losenice.

Póly:

Mimo řešené území:

4. Kašperské Hory – významné původem hornické město se zachovalým historickým jádrem, centrum významného zlatorudného revíru ve 14. st., výchozí místo jedné z větví Zlaté stezky. Poloha města je navíc v plochem sedle na velmi exponovaném místě, zvýrazněná vysokou věží kostela sv. Markéty. Dnes centrum turistického ruchu v předhůří Šumavy.

5. Rejštejn – významné město na soutoku Otavy s Losenicí, bývalé středisko rýžování zlata. Středu dochované staré zástavby dominuje kostel sv. Bartoloměje.

Doporučení:

Chránit všechny významné přírodní biotopy (hlavně rašeliniště).

Udržovat krajinářsky významné území s často výjimečně zachovalými plužinami v okolí sídel, především Velké a Malé Kozí Hřbety, Podlesí, Zhůří, Červená, jejich zástavbu již dále nerozšiřovat.

Před zástavbou chránit i plužiny sídel mimo NP.

Zachovat charakter zástavby měst Rejštěna a především Kašperských Hor - kvůli exponované poloze. Zároveň by měly být centry turistického zázemí pro přilehlé území NP.

19. Údolí Otavy

Charakteristika:

Reliéf oblasti má charakter členité pahorkatiny až vrchoviny, do které se hlavně v severní části výrazně zařezává klikatící se tok Otavy, obklopené výraznými svahy především Svojské hornatiny. Celá oblast se rozkládá v poměrně hustě osídleném podhůří Šumavy s mozaikou pastvin, luk a lesů, souvisleji zalesněné jsou pouze vyšší hřbety. Vyšší polohy náležejí již ke krajinám novověké kolonizace, ovšem JV okolí Hartmanic a údolí kolem Otavy směrem na Sušice bylo kolonizováno již v středověku. Do území NP zasahuje oblast pouze okrajově, její J část zaujímá CHKO, od Z i V zasahují do ní i přírodní parky Kochánovsko a Kašperská vrchovina.

Ohraničení:

Výraznější ohraničení je zejména na JV po hřebenu Javornické hornatiny Žďánov - Sedlo i na JZ po masivu Křemelná - Březník, méně pak na Z od Hamižné přes Stráže na Svatobor a také na J v okolí sedla s Kašperskými Horami mezi Chlumem a Klostermannovým vrchem. Údolím Otavy se oblast otevírá na S směrem k Sušici, méně pak na J v okolí Rejštejna.

Matrice:

Převažuje lesozemědělská matrice, především v nižších polohách i výskyt souvislejších pásů pastvin a luk. Lesní matrice zachována pouze na hřebenech.

Osy:

Mimo řešené území:

1. Otava – hlavní vodní tok celé západní části Šumavy protékající oblastí od S k J, po němž se splavovalo vytěžené dřevo, jehož význam stvrzuje paralelní levobřežní silnice Sušice - Rejštejn.

Póly:

Mimo řešené území:

2. Svatobor – velmi výrazný kuželovitý vrchol s rozhlednou a vysílací věží dominující severní části oblasti.

3. hrad Kašperk – středověký obranný hrad ze 14. st. se dvěma věžemi na exponovaném místě nad údolím Otavy, zbudovaný na ochranu Zlaté stezky.

4. Křemelná – mohutný vrchol vystupující nad údolím Otavy na JZ oblasti.

5. Kašperské Hory - významné původem hornické město se zachovalým historickým jádrem a výchozí místo jedné z větví Zlaté stezky. Poloha města je navíc v plochem sedle na velmi exponovaném místě. V současnosti důležité centrum turistického ruchu v předhůří Šumavy.

6. Hartmanice - hornické město známé těžbou zlata již ve 14. st., jímž procházela i jedna z odboček Zlaté stezky. Jeho poloha je navíc na poměrně exponovaném sedle a dnes je vedle Kašperských Hor jedním z hlavních sídelních center šumavského předhůří.

Doporučení:

Na území NP pouze lesnaté svahy – ty chránit jako významnou vedutu.

Na ostatním území zachovat dochovanou lesozemědělskou mozaiku rámovanou zalesněné svahy a hřbety.

Nerozvíjet plošné průmyslové aktivity.

Přiměřený plošný růst sídel je možný za předpokladu respektování jejich dochované sídelní struktury.

Na okrajích oblasti ležící Kašperské hory a Hartmanice jsou vhodnými turistickými centry, jako východiště do NP i okolí.

20. Východní Kochánovsko

Charakteristika:

Zvlněná kulturní krajina šumavského předhůří s výraznými táhlými svahy a plochými temeny, která nabývá v okolí Hartmanic a severně od Hlavňovic a Petrovic již charakteru členité pahorkatiny až vrchoviny. V okolí Keplů sem částečně z JZ zasahuje i krajina vysoko položených plošin. Krajina s poměrně dobře zachovalou strukturou lesozemědělského využití krajiny i jejich sídel. Většina území byla kolonizována až ve středověku. Většina oblasti náleží k přírodnímu parku Kochánovsko, popř. CHKO Šumava. Do řešeného území NP zasahuje pouze okrajově na SV svazích Vysokého hřbetu.

Ohraničení:

Výrazné je na JZ především po hřebenu Vysokého hřbetu, méně pak od Hamižné přes Stráže na Svatobor. Poměrně nevýrazné je na S mezi Svatoborem a Borkem a také na Z mezi Borkem a Javornou. Částečně otevřené ohraničení je údolím Volšovky u Volšov.

Matrice:

Jasně převažuje lesozemědělská matrice, lesní se vyskytuje pouze na SZ svazích Vysokého hřbetu, kde se nacházejí rozsáhlejší lesní komplexy.

Osy:

Mimo řešené území:

1. Volšovka – hlavní vodní tok odvodňující území, stvrzený silnicí Sušice – Petroviče - Hatrmanice.

2. silnice Běšiny - Petrovice – jedna z hlavních silničních dopravních cest.

Póly:

Mimo řešené území:

3. Svatobor – dominantní kuželovitý vrchol na SV zvýrazněný rozhlednou a vysílačem.

4. Borek – kuželovitý lesnatý dvojevrchol v severním cípu oblasti

5. Hartmanice – významné hornické město známé těžbou zlata již ve 14. stol., jímž procházela i jedna z odboček Zlaté stezky. Jeho poloha je navíc na poměrně exponovaném sedle a dnes je vedle Kašperských Hor jedním z hlavních sídelních center šumavského předhůří.

Doporučení:

Na území NP zasahují pouze lesní porosty Vysokého hřbetu – chránit je jako výraznou vedutu vymezující začátek vlastního šumavského horského pásma.

Zachovat dochovanou strukturu využití krajiny šumavského předhůří – lesozemědělská mozaika, potvrzená vyhlášením přírodního parku Kochánovsko, popř. CHKO.

Nerozvíjet průmyslové činnosti.

Vyjma velmi omezeného rozvoje v Dobré Vodě nedovolit na území NP žádnou novou výstavbu.

21. Horní Křemelná

Charakteristika:

Táhlá a široká, mírně zvlněná vysoko položená plošina mezi výraznými horskými svahy hlavního hraničního a vnějšího souběžného hřebene, oddělujícího ji od šumavského předhůří. Pod vysokými hřbety Poledníku a Plesné se vyskytují ledovcové kary Prášílského a jezera Laka, které jsou obecně u nás ojedinělé. Převážně lesnaté území s rozsáhlými slatěmi a četnými prameništi tvoří významnou část horního povodí Křemelné, předtím než se začne její tok výrazněji zařezávat mezi masivem Křemelné a hřbetem Poledníku. Částečně odlesněné jsou pouze pluziny sídel stávajících i zaniklých, některé v různém stupni sukcese lesa. Část porostů na hlavním hřebeni Plesná - Polom jsou ve fázi plošného rozpadu lesa vlivem větrných smrštů a následným přemnožením podkorního hmyzu. Celá oblast náleží ke krajinám novověké kolonizace Hercynika. Jedna z nejpůsobivějších krajin Šumavy.

Ohraničení:

Celá oblast má značně uzavřený a svébytný charakter. Velmi výrazné ohraničení je na J po Jezerním hřbetě na Poledník, na JZ po hřebenu Žďánidla – Plesná - Polom, dále na Z protáhlým masivem Pancíř - Můstek a na SV od Vysokého hřbetu přes Březník na Křemelnou. Méně zřetelná hranice je na SZ od bočního úpatí Můstku přes Javornou po čelo Vysokého hřbetu. Částečně otevřené je ohraničení na sedle mezi Tokem a úpatím Pancíře, dále pak v údolí Prášílského potoka a v ose začínajícího kaňonu Křemelné.

Matrice:

Převážně lesní, především na hřebenech, svazích a slatích. Pouze místy dosahují odlesněné enklávy sídel, současných i zaniklých, větších rozměrů a krajina získává charakter lesozemědělské krajiny.

Osy:

1. **Křemelná** – hlavní vodní tok odvodňující oblast, protékající jí ve směru SZ-JV a především na plošinách s přirozenými meandry, prudší spád získává až pod stejnojmennou horou.

2. **Prášilský potok** – pravostranný významný přítok Křemelné přitékající od Prášil a dále z Bavor

Póly:

3. **Křemelná** – mohutný oblý masiv výrazně vystupující z rovinatého reliéfu plošiny a převyšující okolní vrcholy, jasně dominuje východnímu ohraničení.

4. **Žďánidla** – oblý kuželovitý vrchol, který jasně vystupuje nad zvlněnou plošinu, přestože nepatří k nejvyšším

5. **Poledník s Prášilským jezerem** – protáhlé mohutné temeno s poměrně výraznou rozhlednou, dříve strážní věží pohraničnicků, nad mohutným ledovcovým karem s jezerem. Turisticky atraktivní lokality.

6. **Prášily** – sídelní centrum oblasti, dříve i průmyslu, dnes slouží především jako zázemí a výchozí místo turistického využívání širšího okolí.

7. **kaple sv. Kříže** – kaple s hrobkou sklářů rodiny Abelů a ruinami kostela na místě býv. Hůrky jako symbol poválečné likvidace osídlení v pohraničním pásu i upomínka šumavské sklářské tradice.

Mimo řešené území:

8. **Pancíř** – táhlý hřbet prudce vystupující a uzavírající plošinu na západě, zvýraznělý rozhlednou, který dále pokračuje na Můstek.

Doporučení:

Chránit dochované vzácné přírodní biotopy (slatě, zbytky horských smrčín, ledovcové kary).

Dnes téměř neosídlené území. Mimo stávající sídla nepřipustit novou výstavbu a zachovat tak fenomén „opuštěné krajiny.“

Plošně chránit krajinný ráz celé oblasti, která patří k nejtypičtějším šumavským krajinám na území NP. Významný je její ucelený charakter převážně lesnaté krajiny s menšími lesozemědělskými enklávami - široké mírně zvlněné plošiny obklopené mohutnými hřbety.

Neměnit tuto rázovitost oblasti pod tlakem na turistické využívání – v rámci budování lepší turistické infrastruktury a zázemí (např. nové asfaltové cyklostezky atd.).

Obhospodařovat zchovalé plužiny, včetně odlesněných enkláv bývalých sídel, všude tam, kde to je možné. Zbytek, především dopadové plochy stělnic, ponechat v současném stavu, tzn. samovolné sukcesí a návratu lesa.

22. **Žďánidla**

Charakteristika:

Uzavřený amfiteátr pramenného údolí Prášilského potoka orámovaný svahy hlavního hřebene rozvodí Labe-Dunaj a jeho bočních hřbetů. Celou nevelkou oblast pokrývají lesní porosty místy podmáčené, pouze plužina bývalých Horních Žďánidel a Gsengetu je dosud částečně odlesněna. Jinak je dnes území zcela bez sídel. Lesní porosty, především na hřebeni Žďánidla - Plesná, jsou v současnosti značně ovlivněny kůrovcem – fáze rozpadu vývoje horských

smrčín. Toto vysoko položené odlehlé území bylo okrajově kolonizováno až v průběhu novověku.

Ohraničení:

Přestože není nijak výrazné má značně uzavřený charakter téměř po celém obvodu oblasti, tzn. po hřbetu Skalka - Poledník dále po nevýrazném rozvodí Labe-Dunaj přes Kiesruck na Plesnou a po jejím hřbetě na Žďánidla. Částečně otevřené je ohraničení na SV v ose údolí Prášilského potoka do OKR 21.

Matrice:

V podstatě pouze lesní se zbytky přirozených lesních porostů.

Osy:

1. Prášilský potok – vodní tok odvodňující celou oblast a prolamující boční hřbety Žďánidel a Poledníku.

Póly:

2. Poledník s rozhlednou – táhlý vyvýšený hřbet zvýrazněný atypickou rozhlednou.

3. Plesná - jeden z nejvyšších vrcholů hlavního hřebene s oblým dnes částečně holým temenem.

Doporučení:

Chránit kompaktní lesnatý charakter oblasti pod nejvyššími vrcholy hraničního hřebene.

Zcela podřídit zájmům OPK, především zbytky pralesních porostů ponechat přírodním procesům. Výrazněji usměrňovat vývoj pouze mimo horské smrčiny v monokulturních vysázených lesích.

Nerozšiřovat turistické vybavení a obslužnost.

Nestavět zde žádné nové objekty.

23. **Frauenau**

Charakteristika:

Tvoří výrazně zaříznuté lesnaté údolí rámované výraznými horskými svahy hlavního hraničního hřebene a jeho k východu vybíhajícími mohutnými hřbety Poledníku a především Roklanu. V závěru údolí je velká vodní nádrž na pitnou vodu Frauenau. Celé území náleží do krajiny novověké kolonizace. Téměř celá oblast leží v SRN - do řešeného území NP zasahuje pouze fragmentálně pod Roklanem a Poledníkem.

Ohraničení:

Celkově značně uzavřené, velmi výrazné především na J mohutným masivem Roklanu, o něco méně pak na V po rozvodí Labe-Dunaj a na S po hřbetu Poledníku. Otevřená je oblast pouze na Z v prostoru vodní nádrže Frauenau.

Matrice:

Naprostě převažuje matrice lesní, pokrývající celé údolí i hřbety.

Osy:

1. **Malá Řezná** – menší vodní tok, jehož osu stvrzuje vodní nádrž.

Póly:

2. **Poledník s rozhlednou** – ploché temeno s výraznou rozhlednou na S oblasti.

Mimo řešené území:

3. **Roklan** – výrazný mohutný dvojevrchol dominující celé oblasti i širšímu okolí, druhá nejvyšší hora Šumavy a jeden z jejích nejvýraznějších symbolů.

4. **Vodní nádrž Frauenau** – rozsáhlá vodní nádrž na pitnou vodu dokončená na začátku 80tých let 20. století.

Doporučení:

Prakticky celá oblast leží v Německu, tzn. podřídit posláním NP Bavorský les, včetně segmentů zasahující na naše území.

24. **Železnorudsko**

Charakteristika:

Oblast skládající se z několika samostatných širokých údolí obklopených mohutnými horskými hřebeny s výraznými svahy, které pokrývají převážně lesní porosty. Odlesněné jsou především dna údolí a mírnější svahy v okolí Železné Rudy a Špičáku. Značně rozporuplná oblast, mající na jedné straně výjimečné přírodní lokality (Čertovo jezero s Jezerní Horou, smíšené lesní porosty v bavorském údolí Deffernick), na druhé pak značně turisticky využívaná (sjezdovky na Špičáku, ubytovací kapacity v Železné Rudě) a dopravně zatížená (silnice na Zwiesel). Samotná zástavba v oblasti je převážně kapacitního rekreačního charakteru, přičemž jednotlivé ubytovací objekty jsou od kompaktnějších celků značně vzdáleny a poměrně chaoticky obsazují okolní svahy. Celá oblast byla poměrně pozdě osídlena, tzn., že náleží ke krajinám novověké kolonizace Hercynika, a to především v souvislosti těžbou železné rudy a později i s rozvojem sklářství.

Ohraničení:

Oblast je sevřená mezi dvěma horskými hřbety, které jí ohraničují poměrně výrazně. Prvním je na SZ hřeben Jezerní hory pokračující přes Špičák na Pancíř, druhým je hřeben Polom – Plesný - Falkenstein. Částečně je oblast otevřená na SV mezi úpatím Pancíře a Tokem. Ve vyšších nadhledech je ohraničení otevřené i na JZ do Bavor ve směru Železnorudského průsmyku. Otvírá se tak pohled na nejvyšší horu celé Šumavy a jeden z jejích symbolů Velký Javor.

Matrice:

Převažuje lesní, místy až pralesního charakteru, ovšem s velmi výraznou odlesněnou enklávou Železné Rudy, jejíž zástavba má již urbánní charakter.

Osy:

Mimo řešené území:

1. **Řezná** – vodní tok stvrzený silnicí **Klatovy - Zwiesel**, jednou z hlavních mezinárodních dopravních cest mezi Bavorskem a ČR.

2. **Železnice Nýrsko - Zwisel** – dříve nejvýznamnější dopravní cesta s tunelem pod Špičákem, volně kopírovaná i silnicí.

Póly:

Mimo řešené území:

3. **Jezerní hora s Čertovým jezerem** – mohutný kuželovitý vrchol tyčící se nad ledovcovým karem s Čertovým jezerem, náležející již k masivu Královského hvozdu.

4. **Falkenstein** – výrazný vrchol se strmým Z až JZ svahem, vybíhající z masivu Plesné do Bavor.

5. **Železná Ruda** – výrazné městské centrum oblasti, dříve průmyslu dnes turistického ruchu. Dochovaný atypický kostel P. Marie Pomocnice z Hvězdy.

6. **Pancíř s rozhlednou** – táhlý hřbet zvýrazněný rozhlednou

7. **Velký Javor** - mohutný bezlesí oblý kužel nejvyšší šumavské hory výrazně vystupující nad okolní vrcholy, navíc zvýrazněný dvěma radarovými věžemi s kupolemi a pásy sjezdovek. Jeden z nejznámějších symbolů Šumavy.

8. **Bayerisch - Eisenstein** – významné turistické středisko na bavorské straně bez dochované historické zástavby s dominantou novodobého kostela sv. Jana Nepomuckého.

Doporučení:

Chránit území přírodního charakteru s výjimečnými biotopy před turistickým tlakem.

Turismus v atraktivních lokalitách (např. Čertovo jezero) musí být podřízen podmínkám pro jejich zachování.

Nerozšiřovat již rekreační stavby do volné krajiny – navazovat na zástavbu Železné Rudy.

Turistické zázemí budovat v rámci stávající zástavby.

Nejlépe již nebudovat nové sjezdovky a stávající výrazněji nerozšiřovat (vizuální kapacita Úhlavského údolí) a ty stávající vhodně zakomponovat do zbytků krajinné struktury (např. meze).

Obhospodařovat bezlesí v okolí Železné Rudy a v prostoru Špičáku.

B.2. Místa krajinného rázu NP Šumava

Jak již bylo v úvodu kapitoly uvedeno, zákonné kategorii „místo krajinného rázu“ odpovídá **konvizuální krajinný celek (KvC)**, základní a nejmenší jednotka individuální diferenciací krajiny. KvC jsou základní krajinné obrazy, které je možné (stejně jako SvC) individuálně popsat jejich typickými znaky matric, ohraničením a singularitami. V řešeném území bylo vymezeno **1026 KvC** (viz mapa č.3: *Místa krajinného rázu na území NP Šumava*). Toto množství KvC samozřejmě nelze v rámci tohoto preventivního hodnocení jednotlivě popsat a nebylo by to ani účelné. Singularity míst krajinného rázu jsou natolik detailní, že je nelze na úrovni této práce zachytit a je třeba jim věnovat pozornost až při individuálním hodnocení jednotlivých záměrů. Proto jsou vymezené KvC popsány pouze svou hlavní charakteristikou uspořádání – jejich hlavní matricí a mírou její narušenosti (vnitřní krajinařská hodnota).

KvC jsou tak jako SvC vymezeny dle prakticky neměnného utváření reliéfu, přičemž konvexní tvary vytvářejí ohraničení a konkávní vnitřní prostředí celků. U SvC je tento přístup dostatečně přesný a exaktní, protože převýšení reliéfu v těchto nadřazených celcích je natolik výrazné, že jej zástavba ani vegetace svou dimenzí nemohou změnit. Jiná situace je u KvC, kde je jejich reliéfní ohraničení sice pevné, uvnitř některých celků se však může významně drobit zástavbou i vegetací na celky menší. Reliéfním vymezené KvC je tak nutno brát jako pevné rámce, v nichž může v praxi pokračovat další, vnitřní členění.

Matrice míst krajinného rázu NP Šumava

Matrice míst krajinného rázu na území NP Šumava můžeme rozdělit na tři skupiny.

První skupinou jsou matrice **přírodní**, které jsou člověkem pouze nepřímo ovlivňovány. Jedná se o biotopy s vlastním přirozeným vývojem a cyklem. Jejich společným znakem je právě jejich svébytnost, a proto jakékoli činnosti člověka jim nejsou vlastní. Tyto procesy mohou probíhat i na dříve obhospodařovaných plochách. Na území ČR jsou vzácné a kvůli svému ryze přírodnímu charakteru může být jejich estetické hodnocení problematické (např. zejména ve stádiu přirozeného rozpadu pralesa). Možné je pouze posoudit míru narušení charakteru matrice, v tomto případě tedy narušení přírodního procesu, který ji vytváří. Ochrana samovolných přírodních procesů a potažmo přírodních typů matric, je podstatou národního parku. Proto si přírodní matrice zaslouží nejpřísnější ochranu.

Druhou skupinu tvoří matrice volné kulturní krajiny – **antropicky podmíněné**, která je dána dlouhodobým hospodařením člověka. Jedná se o matrice přechodného typu, pro jejichž utváření jsou rozhodující jak přírodní procesy, tak vliv člověka, bez něhož by se postupným sukcesním vývojem přeměnily na matrice přírodní. Jedná se především o lesozemědělskou matrici s mozaikou zemědělských kultur a ploch kulturního lesa, ale také o běžnou matrici lesní, tedy charakteru hospodářsky pěstovaného lesního porostu.

Poslední nejméně zastoupenou skupinou jsou matrice **antropogenní** zcela vytvořené a udržované člověkem, v řešeném území pouze samotná zástavba sídel. V NP však není častá nejen proto, že na jeho území je málo sídel, ale především kvůli její malé pokryvnosti v rámci jednotlivých KvC, v nichž může převážet pouze u rozsáhlejších sídel.

Popis hlavních krajinných matric (dále jen m.):

Přírodní

Lp – m. pralesní – lesní matrice, především s přirozenou druhovou skladbou lesních porostů, do jejichž vývoje zasahuje člověk minimálně a nesloužících tudíž k hospodářskému výnosu. Typické pro tuto matrici je cyklické střídání vývojových stádií lesa, trvalá přítomnost odumřelého dřeva a značná věková různorodost porostu (od semenáčků až po odumřelé kmeny – přirozená dynamika lesního cyklu). Tuto přírodní matrici lze u nás považovat za jednu z mála přirozeně klimaxových. Její antropocentrické hodnocení je kvůli jejímu přírodnímu charakteru dosti problematické. Vzácný typ matrice, k jejíž obnově dochází na území NP i v dříve obhospodařovaných porostech.

Ln – m. luhů přírodních niv – přírodní matrice podmáčených lesních porostů s údolními rašeliništi a mokřady říčních niv, protkané meandrujícími toky a slepými rameny s přirozeným vodním režimem, bez významnějších zásahů člověka. Dnes v rámci celé ČR velmi vzácný typ matrice.

Ss – m. smíšená slatí – přírodní matrice šumavských slatí, rozkládající se na vysoko položených náhorních plošinách s mozaikou podmáčených lesních porostů, kleče, travin, rašeliníku a vodních plošek. U nás výjimečná matrice podobající se severoevropské krajině.

Ka – m. ledovcových karů – zcela výjimečná matrice karového údolí s morénami a často i ledovcovým jezerem, nad kterým se tyčí strmá jezerní stěna s mozaikou přírodních společenstev lesů, kleče a alpského bezlesí.

Hk – m. horských kaňonů – ostře zařezané údolí s neregulovaným prudkým vodním tokem v proměnlivém korytě s množstvím opracovaných kamenů až balvanů, jehož průtok je během roku značně proměnlivý. Strmé svahy pokrývá převážně les přírodního charakteru, menší část lesů může být i dnes ovlivněna lidskou činností. Místy se vyskytují skalní stěny z odolnějších hornin, sutě i kamenná moře. Vzácný, málo pozměněný typ matrice.

Antropicky podmíněné

Zt – m. zemědělských travních porostů – tradiční typ matrice je tvořen pohledově otevřenou zemědělskou krajinou s mozaikou luk, pastvin a lad doplněných rozptýlenou vegetací a místy i menšími plochami orné půdy. V současnosti se vyskytuje především v méně úrodných vyšších polohách vrchovin až hornatin. V minulosti však mohla být převážná část dnes zatravněné půdy zorněna, a místy tedy tato matrice nahradila původní polní. Struktura a tvar jednotlivých pozemků je podmíněn typem původní plužiny a hlavně přírodními podmínkami (reliéfem, vodou, podložím, půdou). Charakter ohraničení je ovlivněn zejména reliéfem, skeletovitostí a stupněm zamokření (úvozy, meze, kamenice, tarasy, zídky, příkopy, brázdy). Charakter matrice je většinou do určité míry narušen, a proto dochované segmenty jsou u nás dnes velmi vzácné.

Vr – m. vodních nádrží v běžném reliéfu – tradiční typ matrice. Významným znakem je běžný reliéf okolo nádrží s mírnými břehy a malá výška vodního sloupce. Kromě zcela ojedinělých přírodních jezer se díky budování rybníků významně rozšířil již ve středověku. Po jejich částečném rušení v 18. a 19. století dochází ve 20. století opět k jejich rozvoji. Matrici tvoří vodní plochy rybníků a vodních nádrží a jejich bezprostřední okolí: litorální zóna, mokřady, vlhké louky, břehové porosty, lužní lesy a další bezprostředně navazující plochy. Základem je plošná převaha nebo průběžná přítomnost vodních ploch a navazujících společenstev.

Sn – m. smíšená říčních niv – tradiční, dnes již vzácný typ matrice se vyskytuje v širokých říčních nivách. V plochem reliéfu rovin říčních niv se vlivem interakce přírodních podmínek a lidského hospodaření vyvíjí mozaika stanovišť různých typů lužních lesů, mokřadů, nivních luk, i suchých písčitéch elevací (hrúd), která jsou protkána meandrujícími vodními toky, jejich slepými, do různé míry zazemněnými rameny. Základní činitel podmiňující charakter údolních niv je přirozený hydrický režim. Ten se projevuje zejména pravidelnými rozlivy. Přírodní společenstva i způsoby hospodaření jsou přizpůsobeny pravidelným záplavám. Regulace řek, zamezení rozlivům, rozorání luk a likvidace mokřadů a slepých ramen často zcela změnili charakter říčních niv až na úroveň běžné zemědělské a lesozemědělské krajiny. Parkový charakter rovinaté krajiny s bohatou rozptýlenou vegetací však je často zachován a má vysoký krajinářský potenciál. V porovnání s celou republikou jsou říční nivy na Šumavě velmi dobře dochovány. Přírodní charakter matrice je významně dotvářený hospodařením.

Su – m. smíšená údolních katén – výrazný tradiční typ matrice s dramatickým reliéfem, opakující se zejména v českém masivu, tvoří jej zaříznutá údolí s proměnlivou mozaikou typů vegetace: od ostrůvků skalních stepí, stepních lad, lesostepí a světlých hájů na osluněných stráních přes úzkou luční nivu, až po husté, stinné i suťové lesy stinných strání. Na dně údolí jsou i pohledově izolované samoty vodních mlýnů se splavy a náhony. Matrice z velké části přírodního charakteru dotvořená člověkem.

Sz – m. smíšená zemědělsko-lesní – tradiční, různorodý typ matrice tvoří mozaika lesních a zemědělských ploch, které svou velikostí nevytváří samostatné matrice. Typické je neustálé střídání lesních a zemědělských ploch. Podíl, velikost a tvar pozemků jednotlivých kultur je místně velmi různorodý. Běžný typ matrice, který je však téměř všude do určité míry narušen, zejména velkoplošným zemědělstvím. Proto jsou zachovalé segmenty u nás poměrně vzácné.

Ls – m. lesní – plošně rozhodující typ matrice je tvořen lesními porosty pěstovanými i náletovými. Původní pralesní typ matrice byl staletým hospodařením v různé míře přeměněn v tento kulturní typ, proto se dnes vyskytuje v široké škále forem – od přírodě blízkých lesních porostů až po zcela umělé lignikultury. Součástí lesní matrice jsou i malé, lesem obklopené plochy bezlesí.

Antropogenní

Nv – m. venkovské sevřené zástavby – tradiční, základní typ matrice vesnic v nižších zeměpisných polohách, zejména jejich historických jader. Typický je výrazně soustředěný charakter vesnic (silnicovky, ulicovky, návesní a hromadné vsi a návesní silnicovky). Domy stojí blízko sebe, většinou se štítí přímo dotýkají. Tvoří jej tradiční vesnická stavení s hospodářskými budovami okolo dvora a humny. Typický je právě sled objektů od ulice k okraji: obytný dům s průjezdem, dvůr s chlévy a kolnami, stodola, zahrada a otevřená zemědělská krajina. Často je (v důsledku ohňového patentu Marie Terezie) stodola odsunuta od dvora až na konec zahrady. Tradičními kulturními póly je náves, kostel a škola.

Nr – m. venkovské rozvolněné zástavby – tradiční typ matrice vesnic ve vyšších nadmořských výškách a v novějších dostavbách vesnic obecně. Rovněž tvoří tradiční vesnická stavení s hospodářskými budovami a humny. Typický je však rozvolněný charakter vesnic. Mezi domy s příslušenstvím jsou rozestupy. Osu vesnice tvoří zpravidla vodní tok z obou stran obklopen cestami, kolem nich se pak řadí jednotlivé domy. Tradičními kulturními póly bývají kostel a škola.

Nk – m. venkovské rozptýlené zástavby - tradiční typ matrice v novověku osídlovaných území. Je tvořen původně trvale obydlenými usedlostmi, často s listnatými solitéry a typicky obklopený ovocnými sady, políčky a loukami. V nejvyšších částech Šumavy v minulosti běžný typ. Většina jeho ploch však po II. světové válce zanikla. Matrici rozptýleného osídlení

netvoří jedna samota s pozemky – ta je singularitou. Abychom mohli mluvit o matici musí mít rozptýlené osídlení plošný charakter.

Mk – m. městské kobercové zástavby - novodobý typ matrice začíná vznikat koncem 19. století v souvislosti s prostorovým růstem měst. Nového rozkvětu zažívá od konce 20. století, kdy je z prestižních důvodů vydáván za vilový (k tomu mu však chybí dostatek nezastavěného prostoru). Uplatňuje se často v souvislosti se suburbanizací okolí měst. Je pro ni typická hustá zástavba (volně stojícími, řadovými i atriovými domky) s malými pozemky. Absencí veřejných prostorů a drobného měřítka působí pitoreskně. Matrice často působí rušivě díky jejímu necitlivému novému umístění do stávajících krajinných struktur.

Limitní typické znaky

U jednotlivých matic krajinného rázu je významné, jaké jsou jejich dominantní typické znaky, tedy co je v nich běžné. Z nich jsou zvláště významné ty dominantní znaky, které rozhodují o hodnotě matrice či dokonce o jejím typu. Je-li nový posuzovaný záměr v souladu s těmito **limitními typickými znaky**, je v souladu i se stávající maticí. To umožňuje zbytečně nezatežovat bezkolizní záměry speciálním hodnocením krajinného rázu. Limitní znaky přírodních matic jsou zcela utvářeny přirozenými procesy, a proto jakákoliv činnost člověka je s nimi v rozporu.

Limitní typické znaky matic v NP Šumava jsou:

Les – zapojené porosty stromů (lesy, vzrostlé nálety).

Travní porosty – trvalé travní a bylinné porosty (louky, pastviny, trávníky).

Orná půda – pravidelně oraná půda (pole, černý úhor).

Vysokokmenné sady – zatravněné vysokokmenné sady se zvýšenou přírodní i obytnou hodnotou.

Malé vodní nádrže do 0,05 ha – drobné průtočné nádrže na vodních tocích (tůň, jezírka, malé rybníčky a retenční nádrže).

Rozptýlená zeleň – stromová i keřová vegetace vtroušená do jiných ploch (solitérní skupiny stromů, aleje, břehové porosty atd.).

Zahrada – vegetační plochy související s bydlením či rekreací v zahrádkářských osadách se zahradními domky (okrasné i užitkové zahrady).

Řadová zástavba – souvislá zástavba v řadě s volnými prostory vzadu (základní typ venkovské zástavby okolo cest a návší v centrech).

Kobercová zástavba – zahuštěná zástavba mozaikovitě vyplňující plochu (včetně zaplněných bloků), podíl zastavěné části je větší než ¼ plochy pozemku, což neumožňuje existenci vysoké zeleně (tzv. vilková zástavba, ale i uvnitř zastavěné městské bloky).

Řádková zástavba – řadová zástavba s mezerami mezi jednotlivými domy, poměr zastavěné a volné části je 1:6 až 1:15, a tedy s dostatkem prostoru pro vysokou zeleň (venkovský typ zástavby lánových vsí, ve městě typická pro vilové čtvrtě).

Rozptýlené zástavba – nesouvislá rozvolněná, ale pohledově spojená zástavba venkovského typu, kdy jednotlivé domy či jejich menší skupiny oddělují poměrně velké neoplocené pozemky.

Samoty – izolované domy, které nejsou navzájem vidět (vzácný typ zástavby dříve u mlýnů, hájenek apod., dnes výletní restaurace, informační centra v přírodě apod.).

Technologicky vázané objekty – objekty, které jsou provozně i prostorově nezbytné pro prvovýrobní využívání daného pozemku (např. ohrady, napajedla přístřešky na pastvinách, mlýny a elektrárny na řekách).

Nízká zástavba – do 7m (odpovídá méně než třem nadzemním podlažím obytných budov a je typická pro rodinné domy).

Pozemní zástavba – do 1m (zástavba nebrání v rozhledu pěšího, je typická pro zídky, nakládací rampy, nízké valy apod.).

Klasická šikmá střecha - 35-45° (základní sklon střech pultových, sedlových, valbových a dalších, s klasickými střešními krytinami, typický sklon u nás obecně).

Snížená šikmá střecha - 25-35° (novější sklony i tradičních krytin, ovšem s moderními izolačními doplňky, omezující půdní prostory, typické i pro menší haly).

tabulka: *Limitní typické znaky matric*

zkratka elementární matrice	Elementární typy matric	Využití území						Struktura zástavby					Výšková hladina		Tvary střech		
		LES	TRAVNÍ POROST	ORNÁ PŮDA	VYSOKOKMENNÉ SADY	MALE VODNÍ NÁDRŽE do 0,05 ha	ROZPTÝLENÁ ZELEŇ	ZAHIRADA	ŘADOVÁ	KOBERCOVÁ	ŘÁDKOVÁ	ROZPTÝLENÁ	SAMOTY	TECHNOLOGICKY VÁZANÉ OBJEKTY	NÍZKÁ	POZEMNÍ	ŠIKMÁ KLASICKÁ (35°-45°)
Mk	městské kobercové zástavby		●				○	●	●	○				●	○	●	●
Nv	venkovské sevřené zástavby		○		●	○	○	○	●					●	○	●	○
Nr	venkovské rozvolněné zástavby		○	○	○	○	○	○	○	●				●	○	●	○
Nk	venkovské rozptýlené		●	○	●	○	●	●			●	○		●	○	●	○
Zt	zemědělských travních porostů		●	○	○	○	●					○			○	○	○
Vr	vodních nádrží v rovinách		○			●	●										
Sn	smíšená říčních niv	●	●			●	●	●				○		●	●	●	
Su	smíšená údolních katén	●	●	○		●	○				○			●		●	
Sz	smíšená zemědělsko-lesní	●	●	●	○	●	○										
Ls	lesní	●				●					○			●	●	●	
Lp	praesní																
Ln	luhů přírodních niv																
Ss	smíšená slatí																
Ka	ledovcových karů																
Hk	horských kaňonů																
		Jejich limitní znaky utvářejí pouze přírodní procesy															

Vnitřní krajinářská hodnota míst krajinného rázu

Hodnocení krajinných hodnot není jednoduché, přesto je nutné alespoň orientační stanovení významu dané matrice místa KR (KvC). Je proto provedeno hodnocení expertní, založené na porovnávání skutečného stavu dané matrice oproti plně vyvinutému typovému. Pro hodnocení je použita notoricky známá školní stupnice 1 – 5. Matrice přírodní, tzn. pralesní (Lp), luhů přírodních niv (Ln), smíšená slatí (Ss), ledovcových karů (Ka) a horských kaňonů (Hk), považujeme vzhledem k jejich vzácnosti za hodnotné automaticky, a proto u nich neuvádíme žádnou číslici.

Krajinářská hodnota míst krajinného rázu je stanovena v těchto stupních:

1. Nenarušená matrice je tam, kde jsou dochovány všechny typické znaky daného typu, tedy dominantní, hlavní i vedlejší. Tato kategorie je v praxi velmi vzácná a automaticky znamená, že dané území je nebo by mělo být zvláště chráněno, a to i v rámci NP.
2. Málo narušená matrice je tam, kde jsou dochovány všechny dominantní i hlavní typické znaky daného typu a alespoň část doprovodných. V tomto stupni ochrany chráníme všechny dominantní a dochované hlavní typické znaky a chybějící se, v rámci možností, snažíme obnovit. I u tohoto stupně musí být zajištěna vysoká ochrana krajinného rázu.
3. Středně narušená matrice je tam, kde jsou dochovány všechny typické znaky dominantní, a podstatná část hlavních. Doprovodné znaky mohou být i silně setřeny. Základním cílem tohoto stupně ochrany je uchování alespoň dominantních znaků, které tvoří obraz území v dálkových pohledech z jiných míst KR, což by se mělo dít v rámci zvýšené péče o ohraničení a singularity oblastí krajinného rázu.
4. Silně narušená matrice je tam, kde je dochována alespoň většina dominantních typických znaků. Základním cílem je ochrana limitně dominantních znaků.
5. Zásadně narušená matrice je tam, kde byly typické znaky místa krajinného rázu (mimo limitně dominantní) z větší části setřeny. Zde je speciální ochrana zbytečná.

Jsou-li setřeny i limitně dominantní znaky přechází území do jiného typu matric.

Zvýšenou ochranu krajinného rázu zasluhují ta místa KR, jejichž matrice mají krajinářskou hodnotu 1 nebo 2, popř. patří k matricím přírodním.

Popis míst krajinného rázu

Jednotlivá místa krajinného rázu jsou v mapě (viz mapa č.3: *Místa krajinného rázu*) popsána zkratkou matrice. Některé KvC je nutné popsat kombinací dvou hlavních matric. V takovém případě zastupuje první zkratka matici hlavní. Číslo za zkratkou matrice vyjadřuje vnitřní krajinářskou hodnotu. U přírodních matric se číslo neuvádí. V případě kombinace přírodní matrice s antropogenní či antropicky podmíněnou se číslice vztahuje pouze k posledně jmenovaným.

Expozice míst krajinného rázu v širších vazbách oblastí krajinného rázu

Celá místa KR, či jejich části se v různé míře podílejí na krajinném obrazu nadřazených a širších oblastí krajinného rázu. Zvlášť významnou roli hrají místa KR, která jsou součástí krajinných vedut, ohraničujících horizontů a singularit oblastí KR.

Místo KR jako součást matrice oblasti KR:

Čím je struktura místa KR odlišnější od matrice okolí, tím více podporuje vznik nové singularity formou pólu. Odlišnost matric v dálkových pohledech je zjednodušená, prakticky na osách hrubozrná (např. panelové sídliště) – jemnozrná (např. pole) nebo tmavá (lesy, sady a dřevinná vegetace vůbec) – světlá (pole s dozrávajícími plodinami či pod sněhem). Příbuznost matric místa a oblasti krajinného rázu je tedy základní podmínkou přijatelnosti vzájemného působení. Naopak čím odlišnější matrice od okolí, tím výraznější singularita.

Místo KR jako součást ohraničujícího horizontu oblasti KR:

Místo KR jako součást horizontu se projevuje podle jeho typu. U plochých temen svahů se projevuje čelními frontami - kulisovými horizonty, kdy např. zástavba na okraji může zcela zastírat vlastní utváření reliéfu za sebou. Vliv matrice místa KR na plochem ostrohu je tedy sice liniový, ale může být kdekoliv v jeho ploše. Místo KR ležící na tomto temenu musí být chráněno v celé své ploše, a to do výšky dosahující kóty horizontu.

Místo KR jako součást vedut oblastí KR:

U temen svahů s ostrými horními zlomovými hranami je horizont jednoznačný, pod ním se však uplatňuje i část jeho svahu a vytváří tak krajinnou **vedutu**. Místo KR jako součást krajinné veduty se zásadním způsobem podílí na obraze celé oblasti KR.

Místo KR jako součást singularit oblastí KR:

Singularity, tvořící výjimky oproti daným matricím a členěné na **osy** (liniové singularity vytvářející osy krajinné kompozice dané oblasti) a **póly** (bodové singularity s výjimečným účinkem, tvořící akcenty v dané krajinné matrici), jsou zásadními součástmi krajinného obrazu oblastí KR. Svou zvláštností prakticky vytváří jejich individualitu, a proto rovněž zaslouží zvýšenou ochranu. Principem singularit je jejich výjimečnost v daném obraze a musí jich proto být málo, ale za to co výraznějších a nejkvalitnějších. Všechna místa krajinného rázu ležící v těchto singularitách zaslouží zvláštní pozornost.

<p>Zvýšenou ochranu krajinného rázu tedy zasluhují ta místa krajinného rázu, které jsou součástí horizontů, vedut a singularit oblastí krajinného rázu.</p>
--

Hodnocení snesitelnosti zásahu do místa krajinného rázu

Z výše uvedeného popisu matic, jejich typických limitních znaků a pozice v nadřazené oblasti KR vyplývá i samotné hodnocení jednotlivých záměrů v konkrétních místech KR, charakterizovaných konkrétním typem matrice a její krajinařskou hodnotou.

Připravovaný zásah do místa krajinného rázu je především třeba definovat jako nový typ matrice, který potom srovnáváme s maticí stávající. Vlastní posuzování zásahu potom probíhá porovnáním jeho typických znaků s **limitními typickými znaky v tabulce**. Přitom mohou nastat dva případy:

1. Zásah stejného typu se současnou maticí místa KR.

Znamená to, že se nic zásadního v kompozičních vztazích neděje a nezasahuje-li zásah nevhodně do ohraničení místa KR, je přijatelný bez problémů. Není třeba jej dále z hlediska krajinného rázu zkoumat.

2. Zásah jiného typu oproti matici místa KR.

Je-li typ zásahu stejný jako existující ohraničení či singularita oblasti KR, je třeba posoudit, zda nezvýší počet singularit nad hranici výjimečnosti (aby nadměrný počet krajinařskou singularit nevytvořil novou matici) a zda ohraničení či singularita má dostatečnou hodnotu.

a) Doplnuje-li současné singularity je zásah přijatelný.

b) Mění-li matici či vytváří novou singularitu, je nutno zjistit, zda k lepšímu či horšímu. Zhoršení není přípustné u všech míst KR zvýšeně chráněných.

Zvýšenou ochranu krajinného rázu si zaslouží celé území NP.

Nejvyšší stupeň ochrany krajinného rázu je třeba uplatňovat u míst KR, která jsou:

- součástí horizontů, vedut a singularit oblastí KR
- mají vnitřní krajinařskou hodnotu 1 nebo 2

V prvním případě je zjištění snesitelnosti zásahu věci jednoduchého zjištění, kterým může úřad ochrany přírody a krajiny na základě přiložené **tabulky limitních typických znaků** vyloučit možný negativní dopad zásahu a zjednodušit celé šetření.

V druhém případě, stejně jako u všech míst se zvýšenou ochranou, je nutno posoudit záměr **specializovaným krajinařským expertním posouzením**, jehož rozsah se bude řídit možným významem zásahu.

7. POUČENÍ O KRAJINNÉM RÁZU ŘEŠENÉHO ÚZEMÍ

Na území NP můžeme dle charakteru zjednodušeně rozlišit tři šumavské krajiny:

- přírodní;
- kulturní;
- opuštěnou.
- **Krajina přírodní** – vlivem lidského využívání území v minulosti je omezena na několik posledních segmentů. Od druhé poloviny 20. století její pozvolný prostorový růst byl urychlen a stvrzen vyhlášením NP, jehož posláním je chránit přirozené procesy přírodních společenstev. Přírodní krajina je již v současnosti hlavním fenoménem Šumavy a do budoucna její význam i dále poroste. Na jádrové plochy na našem území navazuje území NP Bavorský les s obdobným managementem. Vzniká tak rozsáhlý komplex přírodní krajiny ve střední Evropě poměrně ojedinělý. Největším narušením charakteru přírodní krajiny je zasahování do přírodních procesů, tzn. nedodržení bezzásahovosti - pěstebními či ochrannými zásahy usměrňování jejich vývoje.
- **Krajina kulturní** – osídlená a obdělávaná, ještě před stoletím dominující celé Šumavě, v důsledku poválečného vývoje značně redukována. Stále však je, a do budoucna bude, významně zastoupena. Zcela převažuje na rakouské a významně je zastoupena i na německé straně Šumavy. Největším jejím narušením je plošný rozvoj zástavby a neobhospodařování plůžiny.
- **Krajina opuštěná** – dříve obývané a obdělávané území, kde však osídlení násilně zaniklo, ale zachoval se jeho zemědělský charakter s dochovanou historickou strukturou krajiny. Tato neobvyklá krajina vznikla kvůli poválečným událostem výhradně na české straně Šumavy. Poměrně mladý fenomén se zásadně podílí na charakteru a specifičnosti české části Šumavy. Největším nebezpečím jeho zachování je obnova zaniklé zástavby a neobhospodařování plůžiny.

Z hlediska vlivu georeliéfu v území je nutno vyzvednout:

- Pro Šumavu jsou typické vysoko vyzdvížené staré zarovnané povrchy - reliktů paleoreliéfu mezozoika až paleogénu, které v několika úrovních tvoří hlavní hraniční masiv a vysokopoloženou holorovinu.
- Relikty nejvýše položeného zarovnaného povrchu se zachovaly jen na oblých vrcholech Roklanu a Velkého Javoru.
- Nižší úroveň pak tvoří hlavně plochá temena masivu Poledníku a Žďánidel a dále hřebenu od Blatného vrchu přes Luzný, Mokřůvky na Stráž. Vrcholy budované odolnějšími horninami mají většinou mohutné ale ploché temeno, a proto většina z nich i přes svou nadmořskou výšku je pohledově nevýrazná a vytvářejí spíše táhlý hřeben – pro krajinu Šumavy dosti typické.
- Nejrozsáhlejší reliktů paleoreliéfu jsou především mezi nadmořskými výškami 1000-1100 m n. m. a tvoří mírně zvlněnou vysoko položenou holorovinu, která je i v širším okolí zcela ojedinělá a dala vzniknout i specifickým ekosystémům – předpoklad vzniku jedinečné krajiny.
- Další rozsáhlé ploché povrchy se rozkládají o cca 200–300 m níže - mladopaleogenní planační paleoreliéf lemující tok Křemelné tvoří široké ploché vysoko položené údolí – specifická lesnatá krajina uzavřeného charakteru.

- Jednotlivé úrovně zarovnaných povrchů a podhůří jsou odděleny obnaženými zlomovými plochami pošumavského zlomového systému. Jedná se o výrazné, pohledově exponované svahy, které oddělují relikty paleoreliéfu od nižších úrovní a vytvářejí mohutný terénní předěl mezi vysoko položenými pláněmi a Pošumavím – poměrně výrazná změna krajiny.
- Dva charakterově zcela odlišné typy říčních údolí:
  - hluboká erozní údolí Otavy a jejích přítoků (hlavně dolní části Křemelné a Vydry) a údolí Vltavy mezi Kvildou a Borovými Lady. Údolí mají tvar písmene „V“ a jsou pro ně charakteristické strmé svahy, úzká, případně žádná údolní niva a peřejnatý tok s vysokým spádem. Navazují na vyšší úsek poměrně vysokým erozním stupněm a vytváří tak velmi výrazná zaříznutá údolí charakteru horských kaňonů;
  - široká plochá údolí tvaru písmene „U“ s širokou říční nivou, meandrujícími toky s malým spádem a mírnými svahy. Říční niva je tvořena povodňovými sedimenty, často s rozsáhlými rašeliništi. Jedná se zejména o údolí Vltavy a jejích přítoků (Vydrův potok), částečně i horní tok Křemelné a jejích přítoků.
- Na JV vystupují nad údolí plochá táhlá temena masívů budovaných odolnějšími horninami pouze ojediněle s výraznějšími vrcholy (např. Stožec).
- Svahy a temena šumavských masívů jsou pohledově velmi exponované a jsou jedním ze základních charakteristik pohoří. Výrazně ohraničují podhůří a potažmo celou Českou kotlinu.

Reliéfy tedy můžeme z hlediska krajiny rozdělit na tyto fenomény:

- relikty paleoreliéfu na nejvyšších vrcholech (Roklan, Velký Javor) jsou budované nejodolnějšími horninami. Jsou patrné z naprosté většiny dálkových pohledů, často pro svou typickou siluetu dobře identifikovatelné;
- mohutné pohledově exponované masivy s plochými temeny budované odolnějšími horninami;
- starý zarovnaný reliéf vysoko položených plošin – polorovin;
- hluboká zaříznutá údolí;
- široká plochá údolí říčních niv.

Hlavní fáze utváření georeliéfu šumavské krajiny:

- vznik zarovnaných povrchů;
- vyzdvižení zarovnaných povrchů;
- vznik zaříznutých údolí zahlubováním vodních toků;
- intenzivní zvětrávání v glaciálech, vznik kamenných moří;
- výskyt ledovců dal vzniknout ledovcovým karům s jezery;
- vznik rašelinišť a jejich kontinuální vývoj po celý holocén.

Z hlediska geologického je nutno vyzvednout:

- Nejspíše již starohorní horniny moldanubika tvoří jedno z nejstarších pohoří střední Evropy.
- Svrchnopaleozoický moldanubický pluton pronikl do starších nadložních vrstev a vytvořil dnes odkryté odolné žulové masivy (např. Prášílský, Vydry, Plechého).

- Horniny s obsahem zlata a především žilné vložky železné rudy a sklářské písky byly předpokladem surovinového využívání území.
- Kvartérní svahové uloženiny soliflukčního původu.
- Místa se vyskytují poměrně rozsáhlá kamenná moře (např. údolí Vydry, Luzný).
- V ledovcových karech se nacházejí glaciální uloženiny.
- Organogenní sedimenty v zamokřených územích.

Z hlediska klimatického je třeba vyzvednout:

- Velmi významná pro celkový charakter Šumavy je i klimatická specifičnost celého pohorí. To je dáno její polohou a převládajícím západním prouděním – teplota je vyšší než ve stejných nadmořských výškách našich severních horstev a srážky jsou velmi vydatné.
- Zejména voda v různých skupenstvích i formách (od pověstných mlh, přes vydatné deště, až po sněžení a námrazu) značně spoluvytváří celkový obraz krajiny a byla i předpokladem vytvoření specifických ekosystémů.
- Při dálkových pohledech z české strany převažující JZ oslunění opticky zvyšuje celé pohorí Šumavy, které se díky tomu jeví daleko výraznější a temnější než je tomu při pohledu z Bavorska.

Z hlediska hydrologického je třeba vyzvednout:

- Množství rozsáhlých rašelinišť a mokřadů jsou místa převažující charakteristikou krajiny a vytvářejí tak její matici, což je u nás velmi vzácné.
- Vzhledem k hydrogeologickým vlastnostem podloží podmiňujících vznik mokřadních společenstev má velká část řešeného území charakter nadregionální pramenné oblasti s výrazným potenciálem k akumulaci srážkových vod (CHOPAV) a výrazně tak ovlivňuje režimy vodních toků a jejich niv ještě daleko pod Šumavou.
- Rašelinné vody zabarvují vodní toky do charakteristické hnědorezavé barvy.
- Na většině území převažují málo vydatné puklinové podzemní vody. Významnější zásoby průlinové podzemní vody jsou pouze v kvartérních sedimentech širokých říčních niv.
- Hlavními vodními toky odvodňujícími naprostou většinu řešeného území jsou Otava a Vltava:
  - Otava s přítoky vytvořila hluboká zaříznutá údolí, jejichž kamenitá až balvanitá koryta mají místa stále dosti přírodní charakter (především Vydra a dolní část Křemelné) se značně proměnlivým průtokem.
  - Teplá i Studená Vltava má daleko mírnější charakter, jejich koryta se často klikatí a vytvářejí dynamické zaplavované říční nivy s přirozeným vodním režimem, které jsou tvořeny mocnými povodňovými sedimenty. Rozlivy vodních toků do niv jsou součástí jejich přirozeného hydrologického režimu.
- Významná jsou u nás ojedinělá ledovcová jezera, a to i přesto, že byla člověkem upravována.
- Horský masiv Šumavy je rozvodím Černého a Severního moře.

Z hlediska pedologického je nutno vyzvednout:

- Výšková stupňovitost půd je na rozdíl od našich severních horstev posunuta až o 200 m, což předurčuje i přirozenou vegetaci.
- Kvůli kyselému podloží převažují kyselé půdní typy stupňovitě řazené od kambizemí přes kryptopodzol až po podzol v nevyšších polohách.
- Díky vhodným podmínkám se často vyskytují semi- a hydromorfnní půdy.
- Údolní nivy hlavně Vltavy jsou tvořeny povodňovými sedimenty, které pokrývají fluvizemě či gleje.
- Plošně významný je díky množství rašelinišť i výskyt organozemí, což je u nás poměrně neobvyklé.
- Především na sutích se vyskytuje i litozem nebo ranker.
- Celkově se jedná o půdy chudé, což spolu vysokou nadmořskou výškou činí území nevhodné pro zemědělské hospodaření.
- Zcela převažují velmi kamenité půdy. Jejich obhospodařování orbou nebo kosením si nezbytně vyžádalo odstranění kamenů. Pole a louky tak byly typicky doprovázeny kamenicemi.

Z hlediska biologického je nutno vyzvednout:

- V potenciální vegetaci by zcela převažovala lesní společenstva.
- Hlavní zonální vegetační jednotky jsou seřazeny od kyselých bučin přes acidofilní horské bučiny až po horské smrčiny.
- Poměrně častá jsou azonální společenstva rašelinišť, podmáčených smrčín a údolních luhů, daleko méně se vyskytují reliktní bory a suťové lesy, ojediněle pak společenstva kamenných moří, přirozeného mokřadního či mrazového bezlesí a jezerních karů.
- Druhovou bohatost v historické době zvýšil člověk tím, že část území odlesnil a využíval je jako pole, louky a pastviny – umožnil tak rozšíření nelesních druhů, které často zformovaly sice místně nepůvodní, ale poměrně přirozená společenstva.
- Významným šumavským fenoménem jsou plošně rozsáhlé slatě, tedy komplex rašelinišť a podmáčených smrčín na mírně zvlněné vysoko položené holorovině. Tato společenstva vytvářejí vzácný specifický typ matrice, který je často významově spojován s naší divokou přírodou – symbolický rozměr.
- Podobně i fenomén vzácných horských klimaxových smrčín je spojován s pojmem střeoevropského přírodního pralesa – jeho svébytností a nepřístupností. Pro takto chápaná společenstva jsou nejdůležitější přirozené přírodní procesy, které je formují bez významnějšího vlivu člověka.
- V současné době zde dochází k obnově přírodních procesů, která nemá v České republice obdoby.
- Vyskytují se zde vzácné glaciální relikty a několik šumavských endemitů.
- Výskyt vzácných živočichů a rostlin.
- V prvních zónám se vyskytují reprezentativní typy přírodě blízkých společenstev, z nichž některé se u nás jinde nevyskytují.

- Biotopově různorodá hluboce zaříznutá údolí s poměrně velkou druhovou rozmanitostí.
- ÚSES nadregionální a regionální úrovně reprezentuje charakteristická lesní společenstva, doplněná lučními a mokřadními společenstvy.

Z hlediska historického vývoje je třeba vyzvednout:

- Drsné přírodní podmínky vlastního horstva dlouho znemožňovaly jakékoli osídlení. Ani v případě keltského hradiště Obří hrad z 2.-1. století p. n. l. na hranici NP nemůžeme považovat za sídelní enklávu, protože se v podstatě jednalo o pevnost, která sloužila jako útočiště pro širší okolí.
- Nedotčenými pralesy procházely pouze obchodní stezky, o nichž první písemná zmínka je z 11. století.
- Do neosídleného území alespoň sezónně pronikali hledači kovů.
- Ani kolonizace vrcholného středověku (13. – 14. stol.) výrazněji nepronikla do řešeného území. Pouze podél obchodních stezek, později nazývaných Zlaté stezky, vznikaly osady jako jejich servisní střediska.
- Tři hlavní větve (některá i s více trasami) Zlaté stezky byly významnými obchodními cestami mezi Čechami a Bavorskem, jejichž rozkvět nastal především v době dovozu kamenné soli, ale i jiných komodit přepravovaných soumary z Passau. Jednotlivé větve Zlaté stezky sloužily za osy, kterými mohlo osídlení pronikat do nedotčených rozsáhlých pralesních komplexů. Úpadek obchodu postupně nastal během 17. století.
- Šumava měla dlouho význam pohraničního hvozdu, jehož hlavním smyslem bylo chránit Českou kotlinu před vpády ze sousedství.
- Během 16. století nastal významný růst a zahušťování osídlení v Pošumaví, ale samotné území dnešního NP nebylo stále významněji osídleno až do druhé poloviny 17. století.
- Až do 17. století byla většina území NP královským, byť občas zastavovaným majetkem. Od této doby se vlastníky postupně stávají šlechtické rody.
- Na konci 17. století přišla výrazná novověká kolonizační vlna převážně německých osadníků, která dosáhla i nejvyšších partií šumavského pohoří a během 18. století docházelo především kvůli provozu sklářských hutí k plošnému odlesňování rozsáhlého území, kde následně vznikaly pluziny stále rostoucích sídel.
- Ve 2. polovině 18. století se začal již projevovat nedostatek dřeva a začínalo se s plošnou obnovou lesních porostů, a to především smrkem i místně nepůvodním, což se později ukázalo jako problematické. Dodnes se na území NP vyskytují rozsáhlé, dříve holosečně obhospodařované monokultury.
- Významným, po staletí využívaným, způsobem dopravy dřeva bylo jeho plavení vodními toky. K tomu byly vodní toky upravovány a na vhodných místech byly budovány malé vodní nádrže, popř. zvyšovány hladiny přírodních ledovcových jezer.
- Stavba plavebních kanálů (Schwarzenberský a Vchynicko-Tetovský) umožnila dopravovat dřevo i z dříve nedostupných lokalit.

- Během 19. století se osídlení stabilizovalo a s ním i krajinná struktura v podobě lesozemědělské mozaiky. S útlumem průmyslu vzrostl význam zemědělství, především pastvou dobytka, a tento stav platil i pro 1. pol. 20. století. Vysoký nárůst zemědělské populace začal překračovat přirozenou úživnost krajiny.
- Od konce 19. a hlavně v 1. pol. 20. století dochází k rozvoji turistiky, ale stále především mimo dnešní území NP. Zejména v návaznosti na vznikající železniční síť.
- Zlomem pro vývoj krajiny v řešeném území je období po II. světové válce, kdy většinové německé obyvatelstvo bylo odsunuto a dosídlení nebylo úspěšné, což znamenalo značný úpadek obhospodařování krajiny.
- Vytvoření pohraničního pásma a vznik vojenského výcvikového prostoru v době komunistické diktatury způsobilo úplnou likvidaci mnohých sídel a izolaci velké části dnešního území NP a znamenalo nastartování renaturalizačních procesů a paradoxně bylo pro mnohé přírodní společenstva přínosem.
- Vyhlášení CHKO v roce 1963 mělo deklarovat přírodní i kulturní hodnoty území.
- Od 60tých let nastává, mimo pohraniční pásmo, částečný rozvoj rekreace, doprovázený často výstavbou nevhodných velkokapacitních staveb (např. Srní, Kvilda).
- V roce 1991 byl vyhlášen NP Šumava, což znamenalo výrazné změny v managementu na velkém území, jehož dlouhodobým cílem je obnova přirozených přírodních procesů na co největším území parku.
- V 90tých letech nastává značný nárůst turismu a jeho negativních dopadů na krajinu, především výstavby pro rekreační účely, a to i v nejzachovalejších sídelních enklávách.

Využívání území vždy zcela zásadně formuje jeho ráz. Zjednodušeně můžeme mluvit o jednotlivých fázích vývoje krajiny a jejího obrazu. Jednotlivé fáze nebyly od sebe až do 20. století jasně odděleny a krajina často plnila i několik funkcí zároveň. Je však možné určit takovou, která byla v určité době zásadní a od níž se odvíjely ostatní. Zjednodušeně tedy můžeme historický vývoj Šumavy shrnout do několika vývojových fází:

- pralesní (holocén – 10.st)
- komunikační - ochranná (10.st – 17.st)
- surovinová (kc. 17.st – 19.st)
- zemědělská (kc. 19.st. – 1945)
- strategická (1945 – 89)
- environmentální x rekreační (1990 – současnost)
- *jaká funkce území převládne v současnosti, taková následně vytvoří obraz krajiny v nejbližší budoucnosti.*

Z hlediska kulturních hodnot a vztahů je třeba vyzvednout:

- Obchodní stezky, procházející neosídleným šumavským hvozdem, byly od počátku významnými kulturními osami, kolem kterých se velmi dlouho soustřeďovala prakticky veškerá lidská aktivita na území dnešního NP.
- Souvislé osídlení vstoupilo na území národního parku až ve středověku, a to pouze okrajově na levém břehu Vltavy, kde byly založeny obce Bělá, Želnavá, Slunečná, Záhvozdí a Pěkná. Jedná se zde o typickou vrcholně středověkou sídelní oblast s kompaktními návesními vesnicemi a traťovou plužinou (byť částečně modifikovanou utvářením reliéfu). Pro traťovou plužinu jsou typické úzké a dlouhé

pozemky (plužina totiž vznikala v období, kdy se v zemědělství používal těžký pluh, který bylo velmi pracné obracet). Pouze zde tvořilo zemědělství základ osídlení.

- Z důvodu těžby zlata vznikly v průběhu středověku Rejštejn a Červená. Jednalo se však o izolované enklávy v dosud neosídleném území. Stejně jako u pravděpodobného kupeckého osídlení Kvildy.
- Pozůstatky po dávném rýžování zlata jsou připomenutím nejstaršího způsobu lidského využívání území a jsou tak nedílnou součástí paměti krajiny.
- Do středověku spadá i počátek dvou kulturních specifíků Šumavy: Volarska a Kralováků, jejichž konec byl spojen s poválečným odsunem německého obyvatelstva.
  - *Kralováci* byli jedni z prvních šumavských osadníků. Ti se od počátků těšili a po celá staletí si uhájili řadu výsadních postavení, v čele se statutem svobodných sedláků podřízených přímo králi. Kralováci již od středověku sídlili v samostatných dvorcích umístěných uprostřed často velkých pozemků k nim náležejících. Dvorce zůstávaly často po staletí v držbě stejného rodu. Kolem něj často vzniklo několik domů jeho zaměstnanců a dvorec pak často přerostl v malou vísku.
  - *Volary* byly zřejmě během kolonizační vlny v 13. a 14. století osazeny lidem v Tyrol či Štýrsku. Ti si sebou přinesli svoji kulturu a zvyky, které po staletí dodržovaly a výrazně se tím odlišovali od okolních obyvatel. Vizuálně nejzřetelnějším projevem jejich specifické kultury byly jejich domy alpského typu zcela rozdílné od všech ostatních staveb na Šumavě i v celé České republice. Silný kulturní vliv Volar ovlivnil i vzhled domů v sousední Dobré, kde se jedná v rámci celé Šumavy o unikátní kombinaci Volarského a Šumavského roubeného typu domu.
- Naprostá většina území parku byla osídlována až v průběhu novověku. Hlavním důvodem byla snaha o využití rozsáhlých zásob dřeva. Nejdříve se jednalo o sklářské a později o dřevařské osady.
- Území bylo na rozdíl od českého podhůří osídleno německým obyvatelstvem. České obyvatelstvo sem začalo významněji pronikat až po vzniku Československé republiky.
- Při novověkém osídlování vznikala (v rámci celé republiky dosti netypicky) řada půdorysných typů sídel. V první novověké vlně osídlení vznikalo nejčastěji na trasách obchodních stezek. Částečně jako soustředěné silniční vsi s úsekovou, příp. lánovou plužinou, častější byl prvotní vznik sklárny a kolem ní postupně vzniknuvší převážně hromadná ves s úsekovou plužinou. V další vlně postupně v jejich okolí vznikalo další osídlení v podobě lesních lánových vsí s lánovou plužinou a rozptýleného osídlení s úsekovou plužinou. V této fázi byly osídlovány i nejvyšší partie Šumavy. V rámci jedné sídelní enklávy se tak často vyskytovaly i tři sídelní typy: jádro tvořila soustředěná hromadná nebo silniční ves, v jejím širším okolí pak lánové vsi a rozptýlené osídlení. Poválečná redukce osídlení tu poslední osídlovací vlnu prakticky zlikvidovala. Dnes tak převažují soustředěné obce bez doprovodného osídlení.
- Všechny zmiňované sídelní typy byly poměrně významně zastoupeny, zejména v nejvyšších polohách však převažovalo rozptýlené osídlení. Vznikem pohraničního pásma, vojenského výcvikového prostoru a nedostatečným poválečným dosídlením se sídelní struktura zásadně proměnila a v nejvyšších polohách osídlení téměř zaniklo. Rozsah rozptýleného osídlení byl zásadně redukován na několik málo lokalit, lesní lánové vsi zanikly prakticky úplně. Dnes tedy zcela převažuje soustředěné osídlení hromadných a silničních vsí. Jedná se o malé vesnice, často pouze o drobné víscky.

- Na celém území převažovala architektura šumavského roubeného domu, pouze na východním okraji do území zasahovala architektura jihočeských dvorců a „vierkantů“, na severním okraji zde z podhůří vyznívá českomoravský roubený dům. Zcela specifická je obec Dobrá s jedinečnou kombinací šumavského a roubeného domu alpského typu (volarský dům)(viz blíže část II.: Architektonický manuál).
- Postupně kolem sídel vznikající plužiny byly většinou členěny na různě velké úseky – úsekovou plužinu.. U rozptýleného osídlení stál dům uprostřed k němu náležejících úseků. Úseky byly později často uvnitř děleny na pásy – plužinu dělených úseků. S lesními lánovými vesmi se typicky pojila plužina lánová, tvořená širokými dlouhými pásy, přičemž dům, ke kterému daný pozemkový pás náležel, ležel vždy uvnitř tohoto pásu.
- Zemědělství nebylo v novověké sídelní krajině nikdy hlavním, vždy však významným zdrojem obživy. Zásadním způsobem se však podílelo na charakteru krajiny.
- Získat ornou půdu a louky na svazích znamenalo zbavit půdu množství kamenů a balvanů. Jednotlivé úseky jsou tedy typicky ohraničené kamenicemi, tarasy či zídkami, často mohutných rozměrů. Tento znak zemědělsky obhospodařovaných krajin je pro celou Šumavu typický - jsou symbolem horské zemědělské krajiny. Tradičním znakem šumavských kulturních krajin byly i zemědělské údolní nivy. Jejich obhospodařování bránila vysoká hladina podzemní vody. Úseky v nivách jsou tedy ohraničeny odvodňovacími příkopy.
- Nad pěstováním plodin převažoval chov dobytka. Poměrně časté bylo pěstování lnu, jemuž se dařilo i ve zdejších drsných klimatických podmínkách a který býval dále podomácky zpracováván.
- Významným znakem zemědělské krajiny je rozptýlená zeleň. V minulosti se kromě pastvin omezovala prakticky pouze na ohraničení jednotlivých pozemků. V posledních padesáti letech zásadně vzrostlo její množství a místy téměř zcela překryla zemědělský charakter území.
- V nižších okrajových částech národního parku je typické ohraničení obcí od volné krajiny ovocnými zahradami. S růstem nadmořské výšky jsou ovocné stromy nahrazovány neovocnými a klesá jejich počet. V ohraničení šumavských obcí od jejich plužiny se tak, na rozdíl od podhůří, významně uplatňuje samotná zástavba. To, z pohledu ochrany krajinného rázu, klade na charakter zástavby mnohem vyšší nároky.
- Dalším charakteristickým znakem kulturních krajin jsou cesty. V převážně svažitém terénu jsou charakteristicky doprovázené terénními zářezy a v zemědělské krajině zase alejemi.
- Základním zdrojem obživy byly po dlouhou dobu činnosti spojené se sklářstvím, později začalo stále více převažovat dřevařství, částečně i jeho zpracování. Výčet hlavních činností doplňovalo ještě zemědělství a tkalcovství. Od konce 19. století okrajově, od 60. let 20. století více a od 90. let 20. století masivně, se rozvíjí poskytování služeb spojených s cestovním ruchem.
- Od počátků osídlování území byla využívána energie vodních toků k pohonu mlýnů, hamrů, pil i brusíren skla, k nimž byla v krajině zbudována řada vodních náhonů. Dalším významným způsobem jejich využití bylo plavení dřeva. K zajištění dostatku vody pro plavení byly budovány malé vodní nádrže. Plavení dříví bylo velmi výhodným způsobem jeho dopravy, a proto byly vybudovány i nákladné plavební

kanály (Schwarzenberský a Vchynicko-Tetovský), umožňující odvézt vytěžené dřevo i z dříve nedostupných nejvyšších poloh, resp. jím obejít nesplavný úsek řeky Vydry.

- S rozvojem turismu koncem 19. a začátkem 20. století začínají na Šumavu pronikat první architektonicky odlišné typy staveb. Ve svých počátcích byly hromadné ubytovací objekty výjimečnými stavbami – singularitami, což ospravedlňovalo i jejich specifický vzhled.
- Kontinuální, pozvolný kulturní vývoj byl zlomově přerušen poválečným odsunem původního obyvatelstva. Staletí formované kulturně-sociální vztahy a vazby na okolní krajinu byly zcela zpřetrhány. Postupně a problematicky začaly sice vznikat zcela nové, ale i po víc jak šedesáti letech je tento proces identifikace lidí s krajinou a vznik fungujících komunit stále ještě nedokončen. Rušivě do tohoto procesu zasáhly i špatně nastavené restituční státní půdy po roce 1989, které sem přivedly nové obyvatele a majitele pozemků, často podnikatele, jejichž hlavním cílem byla spekulace s pozemky.
- Poválečný vývoj během komunistické diktatury dokončil definitivní zkázu mnoha sídel na území dnešního NP, především v pohraničním pásmu. Specifická kulturní a historická hodnota horského osídlení byla z velké části nenávratně ztracena.
- Poválečné změny však daly vzniknout novým fenoménům, které zásadním způsobem spoluutvářejí charakter současné krajiny: obnova člověkem neřízeného fungování přírodních procesů a fenomén „opuštěné krajiny“.
  - *Obnova, člověkem neřízeného fungování přírodních procesů* na slatích, rašeliništích, v horských smrčínách, ale i ve smíšených jedlo–buko–smrkových porostech a dalších typech lesa na plošně rozsáhlém území, je ve střední Evropě ojedinělá. Postupně zde tak znovu vzniká jedinečná přírodní krajina, jejíž význam zdaleka přesahuje hranice naší republiky.
  - *Fenoménem opuštěné krajiny* rozumíme souvislé plochy dříve osídleného a dlouho kultivovaného území, kde však osídlení zaniklo, ale zachoval se jeho zemědělský charakter s dochovanou historickou strukturou krajiny. Jsou to krajiny, kde oproti běžné zemědělské krajině chybí průběžně se objevující lidská sídla, zároveň je však na každém kroku cítit někdejší přítomnost člověka.
- Přibližně do šedesátých let byly dochované vesnice architektonicky a urbanisticky narušovány zejména chátráním a demolicemi původních objektů. Nově byly budovány prakticky pouze státní statky. Později se začínají stavět nové objekty, stejné jako kdekoli v republice. Nová zástavba se tedy zcela lišila od původních architektonických forem. Nebyl respektován ani půdorysný typ sídla. Během éry socialismu tedy došlo k významnému narušení charakteru většiny sídel.
- Kromě nevhodné výstavby narušilo tradiční krajinu scelování pozemků, jejich zalesňování a spontánní zarůstání.
- Území NP nemá jednoznačné centrum. Nejvýznamnější centra v okolí parku jsou: Český Krumlov, Prachatice, Vimperk, Sušice a Klatovy. Za dílčí subcentra blíže národnímu parku můžeme považovat Horní Planou, Volary, Kašperské Hory, Hartmanice a Železnou Rudu.

Současné trendy:

- Ve využití území, v souladu s posláním NP, stoupá podíl území ponechaného přírodním procesům. Klesá tedy podíl kulturního lesa. Zemědělské plochy jsou dnes výhradně tvořeny extenzivně obhospodařovanými loukami a pastvinami. Prakticky všechny údolní nivy přestaly být obhospodařovány, mnohde je narušováním starých odvodňovacích struh obnovován jejich přirozený hydrologický režim. Zcela ojediněle jsou segmenty bezlesí využívány ke sjezdovému lyžování.
- Snaha o novou výstavbu a plošný rozvoj sídel neustále zesilují. Řada obcí (Strážný, Srní, Kvilda a Borová Lada) se rozvíjejí bezprecedentním a pro národní park zcela nepřijatelným způsobem. Nová výstavba zásadně narušuje i poslední dochované enklávy (Filipova Huť, Horská Kvilda) a je tedy v rozporu s posláním NP.
- Trendem posledních let je masivní plošný rozvoj sídel a jejich přeměna v klasická turistická letoviska. Zamýšlená i již realizovaná výstavba má plošný, místy až kobercový charakter. Vzniká rozvolněná zástavba s domy stojícími uprostřed svých parcel. Soustředěná sídla se tak nepřijatelně rozvolňují, rozptýlené osídlení se naopak zahušťuje. Staví se i v lokalitách, kde osídlení prakticky zaniklo (Zelená Hora, Lesní Chalupy). Stále vznikají i velkokapacitní zařízení a areály. Architektura mnoha staveb vůbec nerespektuje ani základní znaky tradiční zástavby, popř. jí zcela nevhodně interpretuje až karikuje, což bohužel platí i pro některé objekty Správy NP. Všechny nové trendy rozvoje sídel jsou tak v rozporu s posláním NP.
- V posledních letech je velmi nebezpečným precedentem nedodržení projektové dokumentace novostaveb či rekonstrukcí, schválených Správou NP a jejich dodatečná legalizace. Takovéto postupy jsou skutečně hrozbou pro krajinný ráz NP a bezprecedentním obcházením všech pravidel i zákonů.
- Činností, která způsobila a potenciálně může způsobit další velké problémy, je převádění státní půdy na území NP do soukromých rukou.
- Existence mezistátní silnice I/4 podminila vznik nové obchodně zábavní zóny v příhraniční obci Strážný. Její zástavba kombinující slamové tržnice s objekty kasin výrazně narušuje širší okolí, a proto je na území NP i CHKO zcela nepatřičná. Její vznik je dokladem nekvalitního urbanismu a nedostatečné a špatné péče o krajinu.
- Zatímco scelování a záměrné zalesňování jsou již minulostí, spontánní zarůstání nabylo v posledních dvaceti letech na intenzitě a významně narušuje strukturu dochované plužiny.
- V turistickém využívání území strmě roste význam cykloturistiky, což si vynucuje budování cyklistických stezek a tras, často problematických z důvodů nevhodného trasování (mimo stávající cesty) či technického provedení (asfaltový povrch).
- Významně také vzrůstá množství automobilem přijíždějících turistů, což vytváří tlak na budování kapacitních parkovišť, která významně narušují krajinný ráz.

Hodnoty sídelních enkláv (podrobně viz část III.)

- Nejlépe dochovaný kraloväcký dvorec je Busil, méně pak přestavěný Dolní Antýgl.
- Výjimečně dochovaná je silniční obec Dobrá.
- Dobře dochovanými sídly jsou: rozptýlená část Stožce, Mlýn Řásnice, Svinná Lada, části Kvildy- Hamerské Domky a Vilémov, Filipova Huť, Horská Kvilda, Svojše, Kozí Hřbety, Rejštejn, Červená, Staré Srní, Údolí, Sedlo, Horní a Dolní Hrádky, Jelenov, Dobrá Voda, Nová Hůrka a Karlina Pila.
- Méně dochovaná sídla jsou: České Žleby, Bělá, Mechov, část Kvildy - Sv. Jan, Prášily, Jelení, Modrava, Chlum, Rokyta.
- Nejvíce narušené obce jsou Nová Pec, Želnavá, Slunečná, Záhvozdí, Pěkná, silniční část Stožce, Strážný, Hlaniště, Borová Lada, Nový Svět, Studený Potok, střed Kvildy a Srní.

Hodnoty plužin (podrobně viz část III.)

- Nejdochovanější segmenty úsekových plužin jsou: Zadní Zvonková, Jelení, segment V od Stožce, a Z od Chlumu, Krásná Hora, Knížecí Pláně, Orel (nad Kvildou) a Dolní Zelená Hora. Úseková plužina s rozptýleným osídlením je nejzachovalejší v Údolí, Horních Hrádkách a část v Jelení.
- Plužina dělených úseků je nejlépe dochována v Českých Žlebech a na Kozích Hřbetech.
- Lánová plužina zůstala nejlépe zachována v katastrech: Horní a Dolní Cazov, Světlé Hory, Stodůlky, Knížecí Pláně, Nová Polka.
- Traťovou plužinu v takových kvalitách nenajdeme. Nejdochovanější segmenty leží na Želnavském Vrchu, SV až SZ od Slunečné a SV od Želnavy. Poslední dva jmenované segmenty leží v podrobněji řešených enklávách, ale již mimo národní park.
- Nejdochovanější segmenty pohledově otevřených zemědělských krajin v údolních nivách jsou: niva Vltavy u Dobré, u Březových Lad a částečně i u Černého Kříže a dále údolní niva u zaniklého Zhůří na SZ hranici NP.

8. PODMÍNKY OCHRANY KRAJINNÉHO RÁZU

Vyhlášením Národního parku Šumava stát jasně deklaroval, že hodnoty řešeného území jsou výjimečné v rámci celého státu a ochrana přírody a krajiny je zde nadřazena všem jiným zájmům. Národní park je naší nejvyšší kategorií velkoplošných zvláště chráněných území a právě přísná územní ochrana přírody a krajiny je jeho vlastním smyslem existence. Znamená to tedy, že všechny činnosti na území NP musejí být v souladu s tímto hlavním posláním. Proto je oprávněné v souvislosti s ochranou jeho krajinného rázu formulovat takové podmínky pro jeho zachování, které by mimo toto území byly společensky těžko akceptovatelné.

Jakýkoli významnější růst zástavby na území NP (dnes de facto převážně rekreační) je v podstatě porušením poslání NP. Nejde jen o vzhled samotných objektů (často podřízený právě novým rekreačním funkcím), ale také o jiné nároky na využívání okolní krajiny, které většinou nejsou, a svou podstatou ani nemohou být, v souladu se smyslem NP. Správné by tedy bylo považovat kvantitativní rozvoj zástavby jádrových sídelních enkláv za v podstatě uzavřený a soustředit se v nich na růst kvalitativní.

Hlavní, obecně prezentovanými problémy, jsou možnosti plnohodnotného života místních obyvatel. Omezení aktivit stálých obyvatel Národního parku Šumava, vyplývající z jeho poslání, se dotýká ve srovnání s mezinárodním významem území, poměrně malého počtu lidí (zhruba 1 000 v jádrových obcích, tj. cca 500 osob ekonomicky aktivních), a proto je možné je přiměřeně kompenzovat. Přitom jen počet zaměstnanců Správy NP a CHKO je cca 340 a mnoho dalších pracovních míst přímo souvisí s péčí o území. Samotný NP je tak nejvýznamnějším zaměstnavatelem v řešeném území. Participace obcí na činnostech Správy je předpokladem jejich postupné identifikace s posláním NP, a tím i vytvořením společných zájmů.

Z hlediska obytného standartu jsou potřeby místní populace bezesporu realizovatelné v stávajících stavebních rámcích, umožňujících kvalitativní rozvoj. Vytvořením určitého limitu pro novou zástavbu se omezí možnosti nového kvantitativního růstu, vzroste však tržní hodnota stávajícího fondu. Stejně to platí i pro ubytovací kapacitu dnešních rekreačních objektů, kde by se tak pobyt stal zcela exkluzivním. Nebezpečí dalšího kvantitativního růstu rekreace je přitom dobře rozpoznatelné u mnoha původně turisticky atraktivních destinací, opírajících se o přírodní krásy krajin. Bezhlavý rozvoj rekreace a cestovního ruchu tam poškodil krajinu a její kulturní specifitnost natolik, že následně degradoval i sám sebe a propadl se i komerčně. Krátkozrace tak nepřiměřené komerční využívání krajiny zničilo samo sebe.

Nechce-li však společenská vůle další růst zástavby v lokalitách na území NP zastavit, což znamená, že společnost preferuje v daném území zájmy cestovního ruchu nad zájmy ochrany přírody a krajiny, je jediným poctivým řešením NP v daném území zrušit. To ovšem není předmětem této studie.

Aby se alespoň částečně dosáhlo ochrany krajiny na základní úrovni, je potřeba vytvořit takové architektonické a urbanistické limity, které zajistí, že poslední dochované sídelní a krajinné struktury nebudou definitivně překryty, a že kulturně-historická jedinečnost celého území bude aspoň částečně zachována.

Běžnou zemědělsko - obytnou funkci sídla plnila vždy většina jeho zástavby, mající tím pádem obdobný, běžný vzhled, kterou doplňovaly atypické, funkčně výjimečné stavby (kostely, sklárny, pily atd.). I většina dnešních novostaveb má funkci obytnou (alespoň oficiálně), a proto i jejich vzhled má být běžný, tzn. respektovat základní tvarosloví tradičních domů. To platí i pro rozměrově obdobné ubytovací stavby, jejichž vybavení je v zásadě stejné jako u běžných obytných staveb. Podmínkám zachování krajinného rázu pro jednotlivé sídelní enklávy se podrobně věnuje samostatná část. Jestliže se však prosadí zájem určité skupiny o

budování velkokapacitních penzionů a hotelů, těžko může být jejich vzhled podřízen prvkům tradiční architektury. Takovéto stavby nenávratně a radikálně změní specifický charakter krajiny na území NP, čímž popřou jakoukoli smysluplnost ochrany jeho krajinného rázu, a tím pádem i jeho existenci.

Naše NP jsou svým charakterem dosti rozdílné, a proto i podmínky ochrany jejich krajinného rázu musejí být pro každý z nich specifické. Následující doporučení by měla rámcově formulovat hlavní podmínky ochrany krajinného rázu v NP Šumava, který je svou rozlohou a územím, kde probíhají do značné míry přirozené přírodní procesy, jedinečný i v rámci střední Evropy. Specifická doporučení pro jednotlivé oblasti krajinného rázu, které zasahují do řešeného území, jsou kvůli přehlednosti uvedeny v kap. 6.B.1. v rámci charakteristiky jednotlivých oblastí krajinného rázu.

Pro celé území NP:

- Plošně a odstupňovaně chránit krajinný ráz v NP Šumava.
- Reprezentativně chránit všechny zastoupené typy krajin v řešeném území s důrazem na vzácné (6L6, 6L8, 6M8, 6M11, 6L13 6M13, 6L14, 6L15, 6M15 – viz kap. 6.A).
- Zvýšenou ochranu na úrovni oblastí krajinného rázu zasluhují krajinné póly a osy (nejsou-li označeny za negativní), krajinné veduty, krajinné horizonty i ostatní uzavřená a polootevřená krajinná ohraničení. Krajinné póly i veduty je třeba chránit v širších vizuální souvislostech.
- Zvýšenou ochranu zasluhují místa krajinného rázu, které jsou součástí horizontů, vedut a singularit oblastí krajinného rázu, a dále ty, jejichž matrice je přírodní nebo má vnitřní krajinářskou hodnotu 1 a 2. Připravovaný zásah do místa krajinného rázu je především třeba definovat jako nový typ matrice, který potom srovnáváme s matricí stávající. Vlastní posuzování zásahu potom probíhá porovnáním jeho typických znaků s limitními typickými znaky uvedenými v tabulce (viz kap 6.B.2).
- U singularit kulturních (ve smyslu vytvořených lidmi) je důležitý soulad vzhledu a funkce stavby či zařízení, či využití území. Zejména u staveb je nutné si uvědomit, že drtivá většina staveb slouží v sídlech běžným funkcím (bydlení, malá výroba, běžná infrastruktura, atd.), kterým by měla odpovídat i běžná architektonická a urbanistická forma a měly by tedy být součástí krajinné matrice. Pouze stavby s výjimečnou funkcí mohou být prezentovány neobvyklým, výjimečným ztvárněním. Tyto výjimečné stavby na venkově proto vždy byly pouze kostely, zámky (ne jako obydlí, ale jako centrum správy!), školy, úřady apod., později místy doplněné o stavby industriální. Singularity tedy musí být nositelkami celospolečensky vnímané výjimečnosti, popř. pamětihodnosti. Jednotlivé záměry musí být individuálně hodnoceny, jak z hlediska adekvátnosti jejich účelu, tak architektonické kvality. Některé typy singularit zcela neslučitelných s posláním NP jsou obecně nepřijatelné na celém jeho území (např. větrné elektrárny).
- V případě, že v dané oblasti je singularit stejného typu více než cca 4, přestanou být vnímány jako „figury“ - singularity a stanou se součástí „pozadí“ – matrice, kterou ovšem pozmění. Singularity (i nové) tedy musí být velmi vzácné.
- Za singularity s kladnou hodnotou pro krajinný ráz je, ve smyslu základního cíle celé ochrany krajiny – trvalé udržitelnosti jejího využívání, možno považovat typické znaky těch krajinných charakteristik, které jsou trvale udržitelné. Jediným způsobem ověření trvalé udržitelnosti složitých krajinných systémů je jejich dlouhodobá existence bez degračních trendů.

- Tradiční krajina nesmí být narušována plošně rozsáhlými novodobými způsoby využití území (např. velké sjezdovky, golfové hřiště, fotovoltaické elektrárny, výrobní areály atd.), které mohou výrazně narušit či zcela změnit matici krajinných celků. Takové záměry nejsou svou podstatou v souladu s rázovitostí dochované krajiny NP, a proto nemohou být na jeho území vůbec realizovány. Tyto není nutné podrobovat zvláštnímu hodnocení vlivu na krajinný ráz, protože jsou pro území NP principiálně nepřijatelné.
- Hranice NP nebyly z hlediska krajinného rázu v některých lokalitách zvoleny úplně nejlépe. Na jedné straně jsou do parku zahrnuty i sídla ležící na jeho okrajích, které svým charakterem i krajinou v okolí náležejí spíše do CHKO. Okrajová sídla jsou navíc logickým turistickými zázemím návštěvníků NP a je možné zde budovat turistickou infrastrukturu, která by byla uvnitř v NP rušivá. Na druhé straně nejsou jeho součástí přírodně i krajinářsky jedny z nejceněnějších částí Šumavy zejména prostor Jezerní Hory a Černým a Čertovým jezerem, a dále pramenná oblast Křemelné a masiv Boubína. Ekosystémově i krajinářsky logický a správný celistvý tvar parku je také zbytečně narušen v okolí Strážného, kde paradoxně většina obce v parku leží, ale velmi dobře dochovaná kulturní krajina severně od něj, niva Teplé Vltavy a zalesněné vrchy Chlustov a Žlíbský vrch, nikoli.

Pro přírodní společenstva:

- Člověkem málo ovlivněné přírodní ekosystémy jsou hlavním fenoménem NP Šumava, a proto jejich ochrana musí být prioritou i z hlediska krajinného rázu.
- Z hlediska ochrany rázovitosti přírodní krajiny je nejdůležitější přísně chránit procesy, které ji formují. Tím se zajistí i zachování osobitého rázu těchto přírodních ekosystémů.
- Vycházíme z předpokladu, že nejrepresentativnější přírodní společenstva jsou součástí první zóny, a ta by měla být již dostatečně biotopově chráněná. Jedná se především o společenstva slatí s rašeliništi a mokřady, vysokohorské smrčiny a ostatní přírodní lesní porosty, přirozené vodní toky a jejich nivy, ledovcové kary, přirozené bezlesí a horské kaňony.
- Na základě přírodovědného hodnocení ponechat co nejvíce plošně spojitého území přirozeným přírodním procesům, tedy samovolnému vývoji.
- Plošně rozsáhlý rozpad klimaxových smrčín, způsobený větrnými kalamitami a následným přemnožením kůrovce, je nutné považovat za součást jejich přirozeného cyklu. Nezbytné je však zamezit rozšíření podkorního hmyzu i do obhospodařovaných lesů s výrazně nepůvodní druhovou skladbou a strukturou lesního porostu.
- Chránit výjimečné a zároveň atraktivní přírodní biotopy před negativním dopadem nadměrného turismu, hlavně ledovcová jezera a rašeliniště.
- Vodní toky a jejich nivy s přirozeným vodním režimem ponechat samovolnému vývoji – vytvářejí přirozenou strukturní síť krajiny, ve které zároveň umocňují její přírodní ráz.
- Zaříznutá přírodní údolí s charakteristickým reliéfem jsou mozaikou různorodých typů stanovišť na relativně malém území. Jsou nejen krajinářsky atraktivní, ale mají také nezanedbatelný přírodovědecký význam pro uchování biodiverzity.
- Veškeré aktivity v přírodních společenstev málo ovlivněných člověkem zcela podříditi jejich ochraně.

- Plošně rozsáhlá přírodní krajina je ve středoevropském prostoru poměrně vzácná a proto zasluhuje náležitou ochranu nejenom z hlediska celkové různorodosti středoevropské krajiny, ale i v širším kontextu významovém, tzn. v chápání pojmu divočina.

Pro ostatní lesní porosty:

- Management lesů s nepůvodní druhovou skladbou podřídí stabilizaci lesního porostu a úpravě jeho dřevinné skladby tak, aby co nejvíce odpovídal potenciálním lesním společenstvům.
- U dostatečně stabilizovaných lesních porostů, s odpovídajícím druhovým složením, výhledově počítat s ponecháním samovolnému vývoji – rozšíření spojitě přírodní krajiny – základ NP.
- Porosty nejlépe obhospodařovat šetrnými způsoby hospodaření a zcela vyloučit nekalmitní velké holoseče pravidelných tvarů.
- V lesích v okolí obcí, které trvale zůstanou obhospodařovány, obnovit potenciální druhovou skladbu porostů a obhospodařovat je přírodě blízkými postupy (v zásadě usměrňovat pouze tvar lesa a dosažený věk porostu a zachovat druhové složení a strukturu přirozeného lesa).

Pro kulturní bezlesí:

- U většiny zemědělských enkláv dbát o co největší zachování stávajícího rozsahu bezlesí. Případné dílčí redukce jeho rozsahu jsou přípustné pouze na okrajích enkláv.
- Vyjma dopadových ploch bývalých střelnic nedopustit zánik, žádného plošně rozsáhlejšího bezlesí.
- Bezlesí obhospodařovat jako louky a pastviny (krajinařská i přírodovědecká hodnota).
- Zachovat fenomén „opuštěné kulturní krajiny“, který je pro Šumavu charakteristický. Znamená to obhospodařovat (kosení a hlavně pastva, a to i extenzivní) plužiny zaniklých obcí způsobem respektujícím historické struktury, často výjimečně dochované. Zásadně na nich nepřipustit žádnou výstavbu.
- Plužiny zaniklých obcí chápat jako kulturní stopu zaniklého venkovského života, která připomíná historii osídlení území a je tak důležitou součástí paměti krajiny.
- Důsledně chránit dochované segmenty tradičních typů plužin, především ty nejzachovalejší, které jsou uvedeny výše (podrobněji viz část II. a III.). Lze je považovat za kulturní památky.
- I plužiny s málo dochovanou historickou strukturou jsou krajinařsky významné a obohacující vizuálně i významově převážně lesnatou krajinu NP. Zejména se jedná o zachování volné krajiny v bezprostředním okolí obcí, ale také o některé v lesích izolované zemědělské enklávy (viz část II.). V případě okrajového prostoru na levém břehu Vltavy (Bělá – Chlum) zachovat souvislý bezlesí pás.
- Alespoň na několika reprezentativních segmentech zachovat, a tedy obhospodařovat, významnou součást šumavských kulturních krajin: pohledově otevřené, zemědělsky využívané údolní nivy. Většina ploch je dnes záměrně ponechávané spontánnímu vývoji. Zemědělský charakter by si měla zachovat zejména údolní niva Vltavy u Dobré, u býv. Březových lad a dále také niva Křemelné v prostoru zaniklých vsí Brunst a Zhůří.

- Typickým znakem většiny zemědělských ploch je oproti minulosti poměrně velké množství rozptýlené zeleně. Její množství by však nemělo narušovat pohledově otevřený charakter území a v případě dochovaných plužin ani zřetelnost historického typu plužiny. U dochovaných traťových, lánových, úsekových a dělených úsekových plužin zachovat tradiční charakter, kdy se naprostá většina rozptýlené zeleně omezovala na ohrazení jednotlivých pozemků. U některých velkých úseků (hlavně ty z části již zarostlé) a zejména v plužinách s narušenou historickou strukturou není třeba rozptýlenou zeleň jakkoli prostorově usměrňovat.
- Významnou kulturně–historickou charakteristikou území jsou i historická ohrazení jednotlivých pozemků. Vzhledem k charakteru půdy a podloží v nich převažují kamenné snosy, zídky, tarasy, kamenice a valy z navršených kamenů. Tyto, jako nedílná součást historické krajinné struktury musí být přísně chráněny před jejich rozebíráním a destrukcí. U nejdochovanějších plužin zabránit i významnějšímu zarůstání kamenic rozptýlenou zelení, která byla dříve poměrně sporá, a až v druhé polovině 20. století na nich vznikly dnes typické souvislé linie dřevin.
  - Nejzachovalejší segmenty s dosud nezapojenými dřevinami je třeba uchovat s osluněnými kamenicemi pouze se solitéry dřevin (Orel, Nová Polka, část Knížecích Plání, Zadní Zvonkové, Jelení, Horního a Dolního Cazova, Krásné Hory a Žďárku).
  - Pro zachování na sucho stavěných zídek a tarasů je nutné je průběžně opravovat. Kvůli náročnosti těchto oprav se pokusit tento kulturně–historický prvek plošně udržet alespoň na Krásné Hoře.
- Tradiční struktura zemědělské krajiny by měla přirozeně navazovat na nejlépe dochované sídla, protože vesnice a její plužina spolu po staletí tvořila logický a funkční celek, a proto by měly být dohromady i chráněny. Při zemědělském obhospodařování plužin dbát na jejich historickou strukturu a v nevhodnějších lokalitách ji případně i částečně obnovit (viz část II. a III.).
- V rámci pozemkových úprav preferovat řešení obnovující původní prostorovou strukturu plužin.
- Nezastavovat a neoplocovat volnou krajinu. Výjimku tvoří pastevní areály. Ani ty však nesmí snižovat prostupnost krajiny přehrazováním cest.
- Ve volné krajině rozhodně nepovolovat žádné nové samoty ani skupiny objektů.
- Podporovat maloplošné způsoby hospodaření v krajině.
- I když dnes vnímáme kulturní bezlesí v NP především jako přírodní a krajinářskou hodnotu, nesmíme zapomínat, že vzniklo z nutnosti získávání obživy, a že zemědělská produkce byla smyslem jeho existence. Proto dlouhodobě nevhodnější způsob, jak zajistit jeho obhospodařování, je vrátit mu jeho zemědělský význam, který bude v souladu s jeho ekologickou a krajinářskou funkcí. Vhodnými nástroji může být podpora zpracování a prodeje místních zemědělských produktů a vybudování parkem vlastněných farem, které bude za stanovených podmínek pronajímat. Nejlépe tak zajistí potřebnou kvalitu a rozsah hospodaření.

Pro infrastrukturu (cesty):

- Neměly by být budovány nové silnice a ani při rekonstrukcích stávajících by nemělo docházet výraznějším úpravám jejich historické trasy. Silnice v NP by měly umožňovat pouze pohyb vozidel v krajině a nikoli jejich průjezd.

- Na území národního parku, protkaného z minulosti řadou starých cest, by žádné nové již vznikat neměli. Cyklistické i turistické stezky by měli pro své trasování využívat starých historických cest. Vzhledem k tomu, že se jedná o rekreační využití není nevýhodou, budou-li delší, než kdyby vedli paralelně se silnicemi. Krom silnic zajišťujících obsluhu šumavských obcí není na území národního parku vhodné vytvářet či obnovovat cesty s asfaltovým či panelovým povrchem.
- Zachovat a udržovat starou cestní síť s nezpevněnými povrchy, především trasy Zlaté stezky jako jednoho z fenoménů Šumavy, která měla ve své době nadregionální význam pro mezinárodní obchod a později se její větve staly předpokladem pro osídlení i nejvyšších poloh. Zachovaných starých cest nezarostlých nebo nepřekrytých asfaltem je na území NP poměrně málo, a proto by jim měla být věnována značná pozornost. Cesta určuje pohyb člověka v krajině a tím i její vnímání.
- Chránit a zachovat aleje lemující cesty jako tradiční znak kulturních krajin. V řešeném území se jedná hlavně o neovocné listnaté dřeviny (často javor klen). Kromě vlastní obnovné výsadby je důležitá i jejich údržba, která zabrání jejich zarůstání, a tím umožní zachovat pohledy do krajiny. Obecně je v zemědělské krajině žádoucí udržovat nezarostlé okraje cest, aby bylo možné souvisle vnímat okolní krajinu.
- Pro krajinu NP je značně rušivá existence dálkové mezistátní silnice I/4, místy s výraznými navážkami silničního tělesa a doprovodnými obslužnými objekty. Rozhodně zamezit rozšiřování silničního koridoru a výstavbě případných dalších objektů (např. benzínové pumpy). Bude-li nutné kvůli rušnému provozu vybudovat ekodukt, který překoná tuto bariéru pro migraci živočichů, bude nezbytné ho vhodně zakomponovat do terénu, aby se nestal další rušivou dominantou v krajině.
- Cesty jsou typickým znakem kulturních krajin. V přírodním lese jsou tedy cizorodým prvkem. V zásadě by tedy měla být v přírodním lese naprostá většina cest, kromě hlavních přístupových a turistických chodníků, zrušena či ponechána samovolnému rozpadu, včetně jejich technických prvků (mosty, propusti, zpevněný povrch atp.). Pokud se stát rozhodl ponechat část Šumavy přírodě, tak není důvod, aby tato část byla celá plošně přístupná po udržovaných cestách.

Pro sídelní enklávy:

Problematice sídelních enkláv je věnována samostatná část, proto zde uvádíme jen hlavní principy, které je třeba dodržovat.

- Zachovat charakter dochovaných urbanistických typů vesnic.
- V základních stavebních principech to znamená:
  - u silničních vsí - stavět nové domy výhradně v návaznosti na stávající komunikaci,
  - u návěsných vsí – zachovat, příp. obnovit centrální veřejný prostor návsi, jako přirozené centrum obce,
  - u hromadných vsí – zachovat nepravidelný charakter zástavby,
  - u rozptýleného osídlení – nedopustit ztrátu rozptýleného charakteru zahuštěním zástavby.
- Zachovat dominantně soustředěný charakter osídlení, nepovolovat ve volné krajině stavby přímo nesouvisející se zemědělskou prvovýrobou, včetně malých rekreačních objektů.

- Zachovat stávající hustotu zástavby. Soustředěné vsi novou zástavbou zásadně nerozvolňovat. Rozvolněné (nikoli však rozptýlené formy) je možné dalším rozvojem zahušťovat (není-li v konkrétních podmínkách uvedeno jinak).
- Původní hustota zastavění samotami v areálech rozptýleného osídlení je dána velikostí ploch patřících k jednotlivým domům. Malebnost takových území má i duchovní rozměr daný udržitelností a vyvážeností tradičních (desítkami let ověřených) způsobů využívání území. Ve velmi dobře dochovaných ucelených areálech je nutno zcela zachovat tradiční hustotu rozptýleného osídlení. V ostatních případech povolovat nové stavby jen do té míry, aby charakter osídlení nebyl změněn.
- Nezakládat nové sídelní enklávy, a to ani na místech zaniklých sídel.
- Nestavět žádné nové výrobní a podnikatelské zóny. Přípustné jsou pouze nové zemědělské farmy (raději více menších než jeden velký areál). Jednotlivé záměry je nutné individuálně posoudit a jako u jiných staveb u nich dbát na jejich vzhled, umístění v terénu a vegetační doprovod. Stávající zemědělské objekty a areály je třeba individuálně posoudit, které je možné rekonstruovat a které odstranit.
- U případných nových zemědělských farem je však potřeba zajistit, aby zemědělství bylo hlavním předmětem jejich činnosti a ne pouze zástěrkou pro nové apartmány či ubytovací kapacity. Nejvhodnějším způsobem jak toho dosáhnout jsou parkem vlastněné a za stanovených podmínek propachtované farmy.
- Maximálně chránit celé architektonicky i urbanisticky výjimečné a velmi dobře dochované samoty, dvorce, vísky a vsi (viz část III.).
- U vesnic poškozených na okrajích novou rušivou výstavbou, zvýšeně chránit dochovaná jádra, příp. jiné dochované části obce.
- Bydlení, ubytování a rekreace jsou dnes funkčně běžnými typy staveb. Svým charakterem tedy musejí být součástí matrice nikoliv singularit.
- Naprosto nepřijatelná je kobercová forma nové zástavby.
- U vesnic významněji narušených novou výstavbou není účelné striktně trvat na dodržení všech historických charakteristik osídlení. Důležité je zachovat celkový charakter a krajinářské působení sídla. Důraz by měl být kladen zejména na celkovou velikost objektu, podélný tvar, sedlovou střechu a štítů. V nižších polohách je důležité zachování ovocné (listnaté) zahrady, která zásadně utlumí případné negativní působení dalších tradiční ráz nerespektujících stavebních prvků (podrobněji viz část II. a III.).
- Pro krajinu je významné i oplocení zahrad či pozemku. Domy by rozhodně neměly být od veřejného prostoru ani od krajiny odděleny pohledovou bariérou – zcela nevhodné jsou masivní zděné sloupy, příp. celé ploty. Nejvhodnější je tradiční dřevěný plaňkový plot pro přiléhající zahrady, popř. žádné pro větší pozemky.
- Důležité je také zachovat tradiční dřevinou (původní druhy) a prostorovou strukturu venkovské zahrady, která často tvoří přechod mezi sídlem a volnou krajinou, a je proto pohledově významná.
- U většiny obcí zachovat charakter malých vesnic až osad. Nedopustit stavební propojování obcí.
- Přísněji regulovat charakter zástavby na pohledově exponovaných lokalitách.
- Pečlivě posuzovat rekonstrukce historických objektů. Jsou významným kulturně – historickým znakem krajiny.

- Pokud se jedná o výstavbu objektu na místě zaniklého, tak pokud tomu nebrání významné přírodní či krajinářské hodnoty situovat novou zástavbu na její historický půdorys.
- Stále ještě můžeme na Šumavě nalézt řadu chátrajících objektů (často se jedná o samoty, na jejichž další novou výstavbu je velký tlak). Velkou většinu z nich je možné a vhodné opravit. Naprosto nepřijatelná je výstavba nových objektů poblíž chátrajících samot.
- Nestavět v údolních nivách.
- Podporovat využití místního kamene a dřeva, včetně odpovídajících technik zdění.
- Přísně dbát na přesné dodržení projektové dokumentace, kterou Správa NP schválí. Pokud je možné dojednat se správou projekt a pak postavit zcela jiný a dodatečně jej zlegalizovat, pak nemá smysl hovořit nejen o ochraně krajinného rázu, ale ani o statutu národního parku vůbec.

9. ZÁVĚR

Tato práce zpracovává preventivní hodnocení krajinného rázu pro území NP Šumava na základě zákonných kategorií oblasti a místa krajinného rázu. V úvodu nastiňuje metodiku naplnění příslušných ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Část věnovaná typologické diferenciaci krajiny zasazuje řešené území do širších evropských a národních prostorových souvislostí a popisuje typologické charakteristiky řešeného území jako podkladu pro vlastní definici hodnot jeho krajinného rázu.

Individuální diferenciacie krajiny v řešeném území je řešena na dvou úrovních – místa a oblasti krajinného rázu. Pomocí supervizuálních celků jsou vymezeny jednotlivé oblasti krajinného rázu a popsána jejich krajinně-kompoziční struktura. Každé oblasti krajinného rázu je věnován samostatný text, uvádějící stručné popisy jejích hlavních hodnot a doporučené ochrany. Nejnižší úroveň členění vymezuje na základě konvizuálních celků jednotlivá místa krajinného rázu. Pro velký počet však nejsou popisovány individuálně, ale pomocí klíčových charakteristik (typu krajinné matrice, vnitřní krajinářské hodnotě a funkce místa v krajinném obraze nadřazených oblastí krajinného rázu), od kterých se pak odvíjí i základní manuál hodnocení vlivů nových zásahů do jednotlivých míst krajinného rázu a jejich ochrana.

Následující část je věnována shrnutí a poučení o základních krajinných hodnotách a nejdůležitějších charakteristikách řešeného území, které formují jeho specifický krajinný ráz.

Závěrečná část na základě předcházejícího souboru poznatků o krajinném rázu na území NP Šumava obsahuje podmínky jeho ochrany i případná doporučení a inspirace pro Správu NP, samosprávy dotčených obcí a ostatní místní a regionální politiky.

Krajina NP Šumava je ve středoevropském měřítku jedinečná nejenom díky svým specifickým přírodním podmínkám, ale také kvůli svému spleťmu historickému vývoji. Proto jakákoliv snaha o vymazání některé její historické vrstvy je chybou, což platí i pro dobu komunistické diktatury. Návrat k předválečné sídelní struktuře krajiny by samozřejmě byl technicky možný, ale znamenalo by to ztratit mnohé z dnešní výjimečnosti šumavské krajiny. Šlo by v lepším případě o násilnou rekonstrukci krajiny, která by se zřejmě podobala té na bavorské straně, tedy převážně běžnou lesní až lesozemědělskou krajinu se sídly, v horším o podřízení obrazu krajiny současnému nejlukrativnějšímu využití území, tzn. rekreaci. Druhá možnost je pro změny v krajině na území NP bezpochyby reálnější. Snahu zcela podřítit současnou krajinnou strukturu NP turismu lze z jistého pohledu chápat jako další fázi ve vývoji krajiny. K jinému využití krajiny by však bylo nutné částečně změnit i její obraz, což je dnes technicky možné v nepoměrně kratší době než kdykoli předtím. Ovšem tato nová funkční vrstva může zcela překrýt či úplně zničit pozůstatky všech předcházejících. Se zmiňovanou vrstevnatostí šumavské krajiny NP, vzešlé z jejího spleťmu vývoje, zmizí i její osobitý ráz svébytnosti a hloubka, které jsou v současnosti založené především na převládajícím přírodním charakteru území, pojímaného jako „naše divočina“. Uhlazování a obydlování krajiny je samozřejmě pro člověka typické a jemu bytostně vlastní a na většině území našeho státu také tato námi řízená kulturní krajina naprosto převažuje. Proto bychom měli být schopni zachovat část krajiny, která alespoň z větší části, může být považována za přírodní či převážně přírodou utvářená. Není ani tak důležité, že v historii byla člověkem přetvářena, jde o současný proces jejího vývoje, kde člověk participuje omezeně. Její postupné zkulturnění může být předstupněm jejího úplného vymizení na našem území, resp. zmíněného přírodního procesu. Existence této krajiny přírodního charakteru přímo na našem území nám pomáhá lépe chápat a rozlišovat různé struktury naší převládající krajiny - umožňují nám srovnávat a alespoň částečně pochopit z čeho vychází.

10. SEZNAM POUŽITÝCH PODKLADŮ

Literatura:

- ALBRECHT J. a kol. (2003): Českobudějovicko. In: MACKOVIČ P. a SEDLÁČEK M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek VIII. – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha.
- BAMBŮREK J., PERTOLDOVÁ J., VERNER K., JIŘIČKA J. (2006): Průvodce geologií Šumavy. – Správa NP a CHKO Šumava a Česká geologická služba Praha, Vimperk.
- BRYCHTOVÁ J. (2003-5): Vyhodnocení krajinného rázu CHKO Šumava.
- BUČEK A., LACINA J. (1999): Geobiocenologie II. - Skripta MZLU, Brno.
- CULEK M. ed. a kol. (1996): Biogeografické členění české republiky. - Enigma, Praha.
- CULEK M. (2005): Biogeografické členění České republiky, II. díl. - AOPK ČR, Praha.
- CZUDEK T. (1976): Regionální členění reliéfu ČSR. Mapa 1:500 000. - Geografický Ústav ČSAV, Brno.
- DEMEK J. [ed.] et al. (1987): Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR. - Academia, Praha.
- DEMEK J., MACKOVČIN P. (2006): Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. - AOPK, Praha.
- KLOSTERMANN K. (1968): V srdci šumavských hvozdů. – Nakladatelství Růže, České Budějovice.
- KLOSTERMANN K. (1969): V ráji šumavském. – Mladá fronta, Praha.
- KOLEKTIV (2006): Historický lexikon obcí. - Český statistický úřad, Praha.
- KOLEKTIV (1961): Atlas podnebí Československé socialistické republiky. Textová a tabulková část. - Hydrometeorologický ústav, Praha.
- KOLEKTIV: Geologická mapa ČR 1:50 000. Soubor map. - Ústřední ústav geologický, Praha.
- KOLEKTIV (1991 - 2007): Turistická mapa 1:50 000. Soubor map edice KČT. Klub českých turistů, Praha.
- KOZÁK R. (2006): Volarsko. - Nakladatelství Paseka, Praha - Litomyšl.
- KUDRLIČKA V. (2005): Šumava - Co zmizelo z královského hvozdů. - Miloš Uhlíř-Baset, Praha.
- LÁZNIČKA Z. (1956): Typy venkovského osídlení v Československu. - Práce Brněnské základny Československé akademie věd, sešit 3, spis 338, Brno.
- LÖW J. et al. (1995): Rukověť projektanta ÚSES. - MŽPČR et fa LÖW & spol., s. r.o., Brno.
- LÖW J., MÍCHAL I. (2003): Krajinný ráz. - Lesnická práce s.r.o., Kostelec nad Černými lesy.
- MENCL V. (1980): Lidová architektura v Československu. - Nakladatelství ČSAV, Praha.
- Ministerstvo hospodářství ČR (1993): Územní plánování a urbanismu 6/93 - Plánování rozvoje Šumavy. – MH ČR a TERPLAN a.s., Praha.
- NEUMAN J. (2009): Šumava, zajímavosti o lidech, přírodě a řemeslech. – VÍKEND s. r. o., Český Těšín.
- NOVÁK P. et al. (1991): Syntetická půdní mapa České republiky. Soubor map 1:200 000. - Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, Praha.
- QUITT E. (1971): Klimatické oblasti Československa. - Studia Geographica 16. Geogr. úst. ČSAV, Brno.
- QUITT E. (1971): Klimatické oblasti Československa. Mapa 1:500 000. - Geografický ústav ČSAV, Brno.
- QUITT E. (1975) : Klimatické oblasti ČSR. Mapa 1 : 500 000. - Geografický ústav ČSAV, Brno.
- RAUŠER J., ZLATNÍK A. (1966): Biogeografie I. Mapa 1: 1 000 000. In: Atlas ČSSR. - Academia, Praha.
- REICHARDT J., REICHARDTOVÁ B. (2006): Stará Šumava – Železnorudsko a Prášílsko. – S.n., ČR.
- SCHEUFLER P. (2003): Šumava na nejstarších fotografiích. - Nakladatelství Miloš Uhlíř - Baset, Praha.
- ŠKABRADA J. (1999): Lidové stavby, architektura českého venkova. - Nakladatelství Argo, Praha.
- VITURKA M. a kol. (1987): Zemědělské přírodní oblasti ČSR. Mapa 1:500 000. - GÚ ČSAV, Brno.
- VACEK S., KREJČÍ F. a kol. (2009): Lesní ekosystémy v národním parku Šumava. - Lesnická práce s. r.o., Kostelec nad Černými lesy.

- VAŘEKA J., FROLEC V. (2007): Lidová architektura. - Nakladatelství Grada Publishing a.s., Praha.
- VÁCHAL J. (2007): Šumava umírající a romantická. – Jihočeská vědecká knihovna, České Budějovice.
- VÁCHAL M. (2009): Šumava kouzelná a umírající – letecké fotografie. – Apollon, Plzeň.
- VALTR P. (eds.) (2009): Šumava na rozcestí – sborník konference. – UrbioProjekt, Plzeň.
- VOREL I. (2009): Preventivní vyhodnocení rozvojových možností území obce Horská Kvilda z hlediska ochrany krajinného rázu dle §12 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Atelier V, Praha.
- ZLATNÍK A. (1976): Přehled skupin typů geobioicénů původně lesních a křovinných ČSSR. - Zpr. Geogr. úst. čs. akad. věd, Brno, 13 (3/4): 55 - 64 + tabulka v příloze.
- ZELENKOVÁ (eds.) (2000): Plán péče Národního parku Šumava 2001-2010. – Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk.

Projekty:

Projekt: VaV 640/01/03 Typologie České krajiny.

Projekt VaV 640/1/99 Péče o krajinu II.

Projekt VaV/640/6/02 Zajištění realizace Evropské úmluvy o krajině v další činnosti MŽP.

Projekt VaV/620/16/03 Vyhodnocení potenciálu krajiny ČR z hlediska možného dalšího územního rozvoje v chráněných krajinných oblastech v ČR.

Internetové stránky:

Agentury ochrany přírody a krajiny ČR: www.ochranaprirody.cz, Praha.

Laboratoř geoinformatiky UJEP (2005): oldmaps.geolab.cz, Most.

Mapy.cz – PLANstudio (2005): www.mapy.cz, Praha.

Plzeňský kraj-Historické letecké snímky z let 1947-51(2009): mapy.kr-plzensky.cz/arcims/ortofoto_1947, Plzeň.

Portál veřejné zprávy České republiky (2005): geoportal.cenia.cz, Praha.

Správa Národního parku a chráněné krajinné oblasti (2008-2010): www.npsumava.cz, Vimperk.

Šumava na starých fotografiích: www.stara-sumava.cz

Zaniklé obce (2005-2009): www.zanikleobce.cz, Praha.

Zeměměřický úřad – archivní mapy (2006-2009): archivnimapy.cuzk.cz, Praha.

Webové stránky jednotlivých obcí v NP.

Další zdroje:

Letecké snímky řešeného území (2008)

Historické letecké snímky (1936-1938, 1946-47, 1952-1957)

Topografické mapy 1: 10 000, 1: 25 000, 1: 50 000, 1: 100 000

Císařské otisky indikačních skic pro stabilní katastr, Zemský archiv, Praha